

**SECÂVENDÎ'NİN VAKF VE İBTİDÂ
SİSTEMİNDE VAKF-I MÜCEVVEZ**

Maşite EGİN

**Yüksek Lisans Tezi
Temel İslam Bilimleri Anabilimdalı
Prof. Dr. Abdülmecit OKCU**

2020

Her hakkı saklıdır.

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİMDALI**

SECÂVENDÎ'NİN VAKF VE İBTİDÂ SİSTEMİNDE VAKF-I MÜCEVVEZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MAŞİTE EĞİN

**DANIŞMAN
Prof. Dr. Abdülmecit OKCU**

ERZURUM- 2020

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ BEYAN FORMU

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum *Sccâvendî'nin Vakf ve İbtidâ Sisteminde Vakfî Mücevvez"* adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim .*

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun makale için **altı ay**, patent için **iki yıl** süreyle erişiminin ertelenmesini istiyorum.

15/01/2020
Maşite EGİN

LİSANSÜSTÜ TEZLERİN ELEKTRONİK ORTAMDA TOPLANMASI, DÜZENLENMESİ VE ERİŞİME AÇILMASINA İLİŞKİN YÖNERGE

Çeşitli ve Son Hükümler

Lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesi MADDE 6- (1) Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.

(2) Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internette paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkânı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.

Gizlilik dereceli tezler MADDE 7- (1) Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlerle ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

(2) Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

F-83/00/22.12.2016

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof.Dr. Abdülmecit OKCU danışmanlığında, Maşite EGİN tarafından hazırlanan bu çalışma 15/01/2020 tarihinde aşağıda isimleri yazılı jüri tarafından. Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof..Dr. Abdülmecit OKCU

İmza:

Jüri Üyesi : Doç.Dr. Ali YILMAZ

İmza:

Jüri Üyesi: Dr.Öğrt.Üy. Resul ERTUĞRUL

İmza:

Prof. Dr. Sait UYLAŞ
Enstitü Müdür

ÖZET
YÜKSEK LİSANS TEZİ
SECÂVENDÎ'NİN VAKF VE İBTİDÂ SİSTEMİNDE VAKF-I MÜCEVVEZ
Maşite EGİN

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Abdülmecit OKCU

2020, 116 sayfa

Jüri: Prof. Dr. Abdülmecit OKCU

Dr. Öğr. Üyesi Ali YILMAZ

Dr. Öğr. Üyesi Resul ERTUĞRUL

Nüzulünden günümüze kadar Müslümanlar, Allah'a iyi bir kul olmak için hayat rehberi olan Kur'an-ı Kerim'i en iyi şekilde anlamaya çalışmış ve bunun için çeşitli yöntemler ortaya koymuşlardır. Bu yöntemler günün gereksinimlerine göre değişiklik arz etmektedir. Yöntemlerden biri de, Kuran-ı Kerim'deki vakıf ve ibtidalardır. Kuran Kerim'i anlamak için, vakf ve ibtidalara ihtiyaç vardır. Secâvendî gibi büyük bir âlimin İlahiyat camiasında tanıtılması ve Tefsir İlmine katkılarının ortaya çıkarılması; Vakf-ı Mücevvez olgusunun ayetlerin anlamlarını yansıtması ve ayetlerde ne gibi değişikliklere ve hatta hükümlere sebebiyet verdiğinin ortaya çıkarılması için bu tezde vakf ve ibtida konusunu çalışmaya karar verdik. Çalışmamız giriş, bir bölüm ve sonuç olmak üzere üç kısımdan oluşmaktadır. Girişte konunun önemi, amacı ve yöntemi üzerinde durmaya çalıştık. Vakf, ibtida, istinaf kelimelerinin sözlük ve terim manasına değinerek, vakıf ve ibtida ilminin tarihi süreci önemi ve gayesini açıklamaya çalıştık. Secâvendî'nin vakflarla alakalı caiz gördüğü ayetlere, bu ayetlerin anlamına ve 'İlelül Vukuf adlı eserinden kesitlere değindik. Sonuç bölümünde ise konunun genel bir değerlendirmesini yapmaya çalıştık.

Anahtar Kelimeler: Kur'an-ı Kerim, Secavendi, Vakf-ı Mücevvez, Vakf, İbtida,

ABSTRACT**MASTER THESIS****Maşite EGİN****Advisor: Professor Doctor Abdülmecit OKCU****2020, page 116****Jury: Professor Doctor Abdülmecit OKCU****Assist Prof. Dr. Ali YILMAZ****Assist Prof. Dr. Resul ERTUĞRUL**

From the revelations to these days, Muslims have tried to understand the Holy Quran, which is a life guide to be a good prayer in the best manner and have revealed variety of methods for comprehending it. These methods differ by the needs of today. One of these methods is waqf and ibtida in Holy Quran. As to understand Quran waqf and ibtida is essential. For hereby thesis, we decided to study waqf and ibtida in order to introduce a great scholar Secâvendî and reveal his contributions for İslamic hermeneutics to the Religious Studies community, also to project the meaning of the verses by the help of ' Waqf Mucavvaz ' and to ascertain how it causes changes in verses and even in their provisions. Our study consists of three parts. These are introduction, deveelopment and conclusion parts. In introduction part, we tried to emphasize the importance, purpose and method of the subject. We tried to explain waqf and ibtida by referring to the terminological and lexical meaning of the concepts 'waqf, ibtida and istinaf' also tried to explain the purpose and chronological importance of waqf and ibtida discipline on waqf that Secavendi reckons licit, the meaning of the verses by using sections from his work named 'İlelul Vukuf'.In conclusion part, we tried to form an overall assessment of the main subject.

Keywords: Holy Quran, Secavendi, Waqf Mucavvaz, Waqf, Ibtida

ÖNSÖZ

Secâvendî gibi büyük bir âlimin İlahiyat camiasına, İslam Âlemine tanıtılması ve Tefsir İlmine katkılarının ortaya çıkarılması; Vakf-ı Mücevvez olgusunun ayetlerin anlamlarını yansıtmaması ve ayetlerde ne gibi değişikliklere ve hatta hükümlere sebebiyet verdiğinin ortaya çıkarılması için bu tezde vakf ve ibtida konusunu çalışmaya karar verdik. Vakf ve ibtida bağlamında en önemli vakf işaretlerinden biri olan vakfı mücevvez durağına değindik. ﴿durağının ayetlerin anlamına nasıl etki ettiğini ve bu durak olmazsa ne gibi anlam karmaşalarına sebebiyet verebileceğini çalıştık. Çalışma esnasında Kur'ân-ı Kerim'i baştan sona kadar inceleyerek içerisinde bulunan vakfları tesbit ettik. Bu vakflar içerisinde en önemli vakf olan Vakf-ı Mücevvez (﴿) durağını ele aldık. ﴿durağı geçen ayetlerin tamamını tezimizde belirttik. Bu durak koyulduğunda ve koyulmadığında olabilecek anlam karmaşalarını Secâvendî'nin 'İlelül Vukuf adlı eserinden yola çıkarak değerlendirdik.

Tez konusunun belirlenmesinden, tezin son aşamasına gelene kadar bana yol gösteren, yoğun iş temposu arasında, çok değerli vakitlerini ayırarak bana destek ve yardımlarını esirgemeyen, yükseköğrenimim boyunca tecrübe ve bilgilerinden istifade ettiğim değerli hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. Abdülmecit OKCU Bey'e, hayatım boyunca benden maddi, manevi desteklerini esirgemeyen annem ve tezimi hazırlayabilmem için her konuda bana destek olan saygıdeğer babama sonsuz teşekkürler.

Muvaffakiyet Allah'tandır.

ERZURUM- 2020

Maşite EGİN

İÇİNDEKİLER

ÖZET	III
ABSTRACT.....	IV
ÖNSÖZ	V
İÇİNDEKİLER	VI
KISALTMALAR DİZİNİ	XI
GİRİŞ	1
Araştırmanın Konusu, Önemi, Kapsamı, Amacı ve Metodu.....	1
A. Secâvendî'nin Doğumu ve İlmi Hayatı.....	3
B. Eserleri.....	4

BİRİNCİ BÖLÜM
VAKF VE İBTİDA

1.1.VAKF	5
1.1.1 Vakf Kelimesinin Manası	5
1.1.2. Vakf Kelimesiyle İlişkili Kavramlar.....	7
1.2.1. Kat'	7
1.2.2. Sekte.....	8
1.2.3. Vasl ve Fasl.....	9
1.2. İBTİDÂ	10
1.2.1 İbtidâ Kelimesinin Manası	10
1.3. İSTİ'NAF.....	10
1.4 MÜDEVVEN BİR İLİM OLARAK VAKF VE İBTİDÂ İLMİNİN KAYNAĞI	11
1.5. VAKF VE İBTİDÂ İLMİNİN TARİHİ SÜRECİ.....	11
1.6. VAKF VE İBTİDÂ İLMİNİN ÖNEMİ	15
1.7. VAKF ve İBTİDÂ İLMİNİN GAYESİ.....	16
1.8. VAKF VE İBTİDA İLMİNİN DİĞER BAZI İLİMLERLE İLİŞKİSİ.....	17

İKİNCİ BÖLÜM

SECAVENDÎ'YE GÖRE VAKFI MÜCEVVEZ

2.1. KURAN-I KERİM'DEKİ MÜCEVVEZ DURAKLARININ GEÇTİĞİ
YERLERİN SECAVENDÎ'NİN İLELÜ'L VUKÛF'UNDA

DEĞERLENDİRİLMESİ	20
2.1.1 Bakara 2/7	20
2/86.....	21
2/136.....	22
2/138.....	23
2/168.....	23
2.1.2. Âli İmran 3/22.....	24
3/120.....	25
2.1.3. Nisa 4/23	26
4/92.....	27
4/140.....	28
2.1.4. Maide 5/4.....	29
5/18.....	30
5/19.....	31
2.1.5. En'âm 6/67	33
2.1.6. A'râf 7/42	33
7/144.....	34
7/153.....	35
2.1.8. Tevbe 9/30	36
9/79.....	37
2.1.9. Yûnus 10/16.....	38
2.1.10. Hûd 11/91	39
2.1.11. Yusuf 12/90	40
2.1.12. Hicr 15/21.....	41
2.1.13. İsrâ 17/62.....	42
17/89.....	43
2.1.14 Kehf 18/48	44
18/62.....	44

2.1.15. Meryem 19/25	45
19/32.....	45
19/54.....	46
19/56.....	46
2.1.16. Tâhâ 20/114.....	47
20/121.....	48
2.1.17. Enbiyâ 21/4	49
21/92.....	49
2.1.18. Hac 22/63.....	50
22/66.....	51
2.1.19. Mü'minûn 23/68	52
23/69.....	53
2.1.20. Nûr 24/3.....	53
2.1.21. Furkân 25/39.....	54
25/50.....	55
25/51.....	56
2.1.22. Şu'arâ 26/50	57
2.1.23. Neml 27/20.....	57
27/36.....	58
2.1.24. Kasas 28/15	59
28/21.....	60
28/23.....	61
28/32.....	62
28/70.....	63
28/86.....	63
2.1.25. Ankebût 29/25.....	64
29/28.....	65
29/37.....	66
29/60.....	67
2.1.26. Rûm 30/38	68
2.1.27. Lokmân 31/29	69
2.1.28. Secde 32/16.....	70

2.1.29. Ahzâb 33/50.....	71
33/53.....	73
2.1.30. Sebe' 34/37	75
2.1.31. Fâtır 35/3	75
2.1.32. Saffat 37/102	77
2.1.33. Sâd 38/84	78
2.1.34. Zümer 39/49	78
2.1.35. Mü'min 40/39.....	79
2.1.36. Fussilet 41/49.....	80
41/50.....	81
2.1.37. Şûrâ 42/6	82
42/9.....	83
2.1.38. Zuhuf 43/48	83
2.1.39. Duhân 44/37	84
2.1.40. Câsiye 45/15	85
2.1.41. Ahkâf 46/23	85
46/26.....	86
2.1.42. Muhammed 47/10.....	87
2.1.43. Fetih 48/29.....	88
2.1.44. Hucurât 49/12	90
2.1.45. Kamer 54/11.....	91
54/27.....	91
2.1.46. Mücâdele 58/8	92
2.1.47. Mümtebine 60/4.....	93
2.1.48. Teğâbün 64/1.....	94
2.1.49. Mülk 67/1	95
2.1.50. Hâkka 69/46	95
2.1.51. Müzzemmil 73/20	96
2.1.52. İnsân 76/21	97
2.1.53. Nâzi'ât,79/17	98
79/20.....	98
79/21-22-23-24.....	99

2.1.154. Abese, 80/33	100
2.1.55. Mutaffifin,83/2	101
83/29.....	102
83/30.....	102
83/31.....	102
2.1.56.İnşikâk. 84/22-23	104
2.1.57. Â'lâ 87/16	105
2.1.58. Leyl 92/12	105
2.1.59. Tîn, 95/4.....	106
2.1.60. Hümeze, 104/4.....	107
SONUÇ	109
KAYNAKÇA.....	114
ÖZGEÇMİŞ	116

KISALTMALAR DİZİNİ

a.s.	: aleyhisselam
Aüif	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
b.d.e.	: Bedee
Çev.	: Çeviren
Dia	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
Dib	: Diyanet İşleri Başkanlığı
Ed.	: Editör
Ek.	: Ekleyen
Hız.	: Hazreti
Md.	: Maddesi
Neşr.	: Neşreden
Sy.	: Sayı
Sav.	: Sallallahu Aleyhi ve Sellem
Thk.	: Tahkik
Tdk	: Türk Dil Kurumu
Tdv Yay.	: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları
Terc.	: Tercüme eden
Üniv.	: Üniversitesi
V.k.f.	: Vakf

Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Danışmanı olduğum Yüksek Lisans öğrencisi Maşite EGİN'in "SECAVENDİ'NİN VAKF VE İBTİDA SİSTEMİNDE VAKFI MÜCEVVEZ " konulu tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu'nda belirtilen kriterlere uygunluğu açısından tarafımdan kontrol edilmiştir.

Prof. Dr. Abdülmecit Okcu

GİRİŞ

Araştırmanın Konusu, Önemi, Kapsamı, Amacı ve Metodu

Genelde Kur'an ilimleri özelde ise Kıraat ilminin alt disiplinlerinden biri olan vakf-ibtidâ bilgisi, Kur'an metnini sahih olarak tilavet etme açısından olduğu gibi onun mana ve delaletini tespit açısından da büyük önem arz etmektedir. Zira lafız ve mana ilişkisini ihlal etmeyecek biçimde tilaveti uygun bir yerde kesmeyi ifade eden vakf konusu ile yine mana bütünlüğüne sıkıntı getirmeyecek şekilde uygun bir yerden başlamayı ifade eden ibtidâ konusu merkezinde şekillenmiş olan Vakf-İbtidâ İlmi, sahih bir Kur'an tilaveti ve doğru bir mana takdiri açısından etkin bir role sahiptir. Çünkü belli bir dili esas alan bir metnin sahih bir biçimde okunması ve anlaşılması, o dilin cümle kurgusunu ihlal etmemeyi, dolayısıyla da kelamın kendi içindeki bağlantılarını dikkate almayı ve sözün başlangıç ve bitiş yerlerini göz önünde bulundurmamayı kaçınılmaz kılmaktadır. Bir başka ifade ile Kur'an'ı anlama etkinliği, sebab-i nüzul gibi metin dışı karînelere dikkate almayı gerektirdiği gibi metin içi irtibatı ele veren karînelere dikkate almayı da gerektirir.

Kur'an metninin doğru okunması ve mananın hakkıyla anlaşılması konusunda kayda değer bir yere sahip olan vakf-ibtidâ yerlerinin belirlenmesi, ilk dönemlerden itibaren zengin bir literatür ve bu literatürün kaynaklık ettiği bir terminoloji birikimini ortaya çıkarmıştır. Nitekim Kur'an'ı okuma hatalarının önüne geçmek amacıyla gerçekleştirilen noktalama ve harekeleme çalışmalarının hemen ardından, h. II. asırda vakf-ibtidâ konusunda müstakil eserler kaleme alınmaya başlanmıştır. Meşhur kıraat âlimleri başta olmak üzere pek çok isim bu alanda eser telif etmiş ve konuya kendi bakış açıları ile farklı yönlerden katkı sağlamışlardır. Başta Hz. Peygamber'in (s.a.v.) vakf-ibtidâ uygulamalarına ilişkin rivayetler olmak üzere rivayet ve dirayet boyutuyla önceki bilgi birikimini esas alan alanın uzmanları kendi vakf-ibtidâ sistemlerini belirlemişlerdir. Bütün bunlar olurken, tıpkı diğer ilim dallarında olduğu gibi, vakf-ibtidâ ilmi itibarıyla da farklı görüşler ve ekoller meydana gelmiştir. Sözelimi bazı âlimler ayet sonlarında vakfı esas alırken bir kısmı manayı esas almış, yine bir kısmı daha az sayıda vakf türünden bahsederek sade bir sistem belirlemişken, bir kısmı ise vakf türlerini daha fazla çeşitlendirmeyi tercih etmiştir. Vakf-İbtidâ alanında kayda değer çalışmalarda bulunan alimlerin geliştirdikleri vakf-İbtidâ sistemleri sonraki dönemlerde yürütülen teorik ve pratik çalışmalara esas teşkil etmiştir. Bu alimler

içerisinde alanın öncü isimleri olarak İbnu'l-Enbârî (ö. 326/940) , Ebû Cafer en-Nehhâs (ö.328/942) ve Dâni'yi (ö.444/1053) zikretmek mümkün olsa da sonraki döneme etkisi bakımından değerlendirildiğinde Secâvendî'nin hatırı sayılır bir konuma sahip olduğunu söylemek indirgemeci bir tavır olmayacaktır.

Vakf-ibtidâ ilminde mihenk taşı kabul edilen isimlerin oluşturduğu bu sistemler sonraki dönemlerde esas kabul edilmiş, daha sonra ise vakf-ibtidâya dair bu tercihlerin metin üzerinde de gösterilmesi sâikiyle harfler ile remzedilen “vakf işaretleri” oluşturulmuştur. Söz konusu vakf işaretlerinin tarihi sürecine bakıldığında bu anlamda ilk çalışmanın ibn Evsel-Mukrî ö.341/952 tarafından yapıldığı görülmektedir. Bundan sonra farklı isimler tarafından benzer çalışmalar yapılmış olsa da geçmişte ve günümüzde İslam dünyasındaki mushaf uygulamalarında esas alınan sistemin sahibi, vakf işaretlerini ilk defa sistematize eden Muhammed b. Tayfur es-Secâvendî'dir. Mushaflardaki vakf uygulamalarında karşımıza çıkan gibi sembollerin ona nispetle “secâvend” olarak anılmış olması da ز, ط, ق, م, قف, لا, ك, ص, ع bu Secâvendî'nin sisteminin etkinliğini göstermesi bakımından kayda değerdir. Secâvendî'ye has bu işaret çeşitliliği, aynı zamanda vakf türü açısından da önceki ulemaya göre daha fazla vakf türü belirlemiş olduğunun bir göstergesi kabul edilmektedir. Kısmen kendisinden önceki sistemlere muvafık olsa da bazı işaretlerin önceki sistemlerde bir vakf türü olarak karşılığının olup olmadığı hususu ise başlı başına bir araştırma konusu olarak mülahaza edilebilir.

Kıraat ve tecvid ulemasının yanı sıra bazı müfessirlerden de bu sorulara kısmen cevap olabilecek izah ve eleştiriler nakledilmiş, ancak konu kapsamlı bir şekilde ele alınmamıştır. Hal böyle olunca geçmişten günümüze zihinleri kurcalayan bu soruların problemize edilmesi, tartışılması ve olası cevapların sistematik bir şekilde ele alınması bu çalışmanın vücut bulmasının asli sebebi olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda ismi “Secâvendî'nin vakf ve ibtidâ sisteminde vakf-ı mücevvez” olarak belirlenen çalışmamız, başta ülkemiz olmak üzere islam âleminde basımı gerçekleşen mushaflarda tercihe şayan bulunan vakf-ibtida sisteminin kurucusu Secâvendî'nin vakf işaretlerinden “ز” yi inceleme konusu yapmaktadır. Dolayısıyla Secavendî'nin sisteminde ortaya koymuş olduğu bütün Vakf-ı Mücevvez'ler bu tezin kapsamında mütala edilecektir. Buna göre çalışmamızın kapsamını, Kuran'ı Kerim'in tamamı çerçevesinde

Secavendî'nin 'İlelu'l- Vukûf adlı eserinde takdir ettiği Vakf-ı Mücevvez tercihlerinin tahlili oluşturmaktadır.

Bu çalışmanın amacını ise Secavendî'nin vakf-ibtida sisteminde Vakf-ı Mücevvez işaretlerine yüklediği anlamın tespit edilmesi, bunun yanı sıra bu işaretlerin dayandığı manaların tahlil ve kategorize edilebilmesi şeklinde belirtmek mümkündür.

Secâvendî'nin hayatını iki bölümde ele aldık. Birinci bölümde doğumundan, okuğu ilimlerden ve hayatından bahsettik. İkinci bölümde ise eserlerine değindik.

A. Secâvendî'nin Doğumu ve İlmî Hayatı

Künyesi Ebû Abdillâh (Ebû Cafer) Muhammed bin Tayfûr es-Secâvendî el-Gaznevî (ö. 560/1165)'dir. Kendisi tefsîr, kırâat ve nahiv âlimidir.

Hayatına dair yeterli bilgi yoktur. Sîstan bölgesinde Rudolf Sellheim'in tanımlamasına göre Kâbil ile Gazne arasında bir köy olan Segâvend'de (Arapça'da Secâvend) doğmuş olmalı ki bu nisbe ile meşhur olmuştur.¹ Gaznevî nisbesi, onun bu şehirde tahsil maksadıyla bir süre bulunduğunu veya ilmî hayatını burada geçirdiğini düşündürmektedir. Biyografisine "Enbâhü'r-Ruvât"ta yer veren en eski müellif olan İbnü'l-Kıftî'nin (ö. 646/1248) onun hakkında yazdıkları birkaç satırı geçmediği gibi Zehebî, İbnü'l-Cezerî gibi müellifler de İbnü'l-Kıftî'nin kaydettikleri üzerine bir şey ekleyememiştir. Zehebî, Secâvendî'nin hocalarının kimler olduğuna ve kendisinden kimlerin faydalandığına dair bir bilgisinin bulunmadığını ayrıca ifade etmektedir. İbnü'l-Kıftî'nin onun tefsirinden söz ederken hacminin küçük olmasına rağmen önemli ve faydalı yanlarına işaret etmesi, Zehebî'nin Kitâbü'l-Vağf ve'l-İbtidâ' adlı eserini zikrederken bu çalışmanın müellifin derinliğini gösterdiğini belirtmesi onu ancak eserleriyle değerlendirebildiklerini göstermektedir.² İbnü'l-Kıftî, Secâvendî'nin vefat tarihi için "VI. asrın ortaları" ifadesini kullanırken Safedî bu tarihi 560 (1165) olarak zikretmiş, daha sonraki müellifler aynı tarihi tekrarlamıştır. Secâvendî özellikle kırâat ve Kur'an'da vakıf yerleri hakkındaki çalışmalarıyla tanınmıştır. Kendisinden önce Ebû Bekir İbnü'l-Enbârî, Ebû Ca'fer en-Nehhâs, Ebû Amr ed-Dânî gibi müellifler vakıf ve ibtidâ konusunu işleyen eserler kaleme almışsa da mushaf yazımında onun kullandığı terimler ve rumuzlar kabul görerek yaygınlık

¹ Altıkulaç, Tayyar, "Secâvendî", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi XXXVI, TDV Yayınları, Ankara 1989, 268-269.

² Altıkulaç, a.y.

kazanmıştır. Günümüzde de pek çok İslâm ülkesinde basılan mushaflarda onun sistemi dikkate alınmakta ve onun kullandığı rumuzlar kullanılmaktadır. İbnü'l-Enbârî vakıf yerleri için tâm, hasen, kabih; Ebû Amr ed-Dânî tâm muhtâr, kâfi câiz, sâlih (hasen) mefhum, kabih, metrûk gibi terimler kullanırken Secâvendî lâzım (ل), mutlak (ط), câiz (ج), mücevvez li-vechin (ز), murahas li-zarûretin (ص) terimlerini belirlemiş, vakfın câiz olmadığı yerlere de lâm-elif (ل) koymuştur.

B. Eserleri

1. 'Aynü'l-Me'ânî fî Tefsîri's-Seb' il Mesânî. Tefsîr usulü, Mekkî-Medenî âyetler, nâsîh-mensuh gibi konular üzerinde durulan, kıraat imamları ile râvilerine yer verilen eserde dil ve kıraat farklılıkları ele alınmış, sûre başlarında o sûredeki harf, kelime ve âyet sayısı belirtilmiş, âyetlerdeki vakıf noktaları gösterilmiş ve nüzûl sebeplerine işaret edilmiş, ahkâm âyetlerinde kısa fikhî izahlar yapılmış ve mezhep imamlarının görüşleri kaydedilmiştir.

2. 'İlelü'l-Vukuf (el-Vakfü ve'l-İbtidâ'ü'l-Kebîr). Müellifin aynı konuda yaptığı iki çalışmadan hacimli olanıdır. Eser Muhammed b. Abdullah b. Muhammed el-Îdî tarafından tahkik edilerek neşredilmiştir. Muhsin Hâşim Dervîş de kitap üzerinde doktora çalışması yaparak onu tahkik etmiş ve Kitâbü'l-Vakf ve'l-İbtidâ' adıyla yayımlamıştır.

3. Garâ'ibü'l-Kur'ân

4. Ma'rifetü Ahzâbi'l-Kur'ân ve en-Şâfihî ve Erbâ'ihî ve Eczâ'ih

5. el-Vakfü ve'l-İbtidâ'ü's-Sağir.

6. 'İlelü'l-Kırâat.

Son iki eserin günümüze ulaşıp ulaşmadığına dair bir bilgi yoktur.

BİRİNCİ BÖLÜM

VAKF VE İBTİDA

1.1. VAKF

Vakf kelimesini sözlük ve terim anlamlarıyla ele aldık. Genel itibariyle vakf, durmak ve kelime üzerinde sesi kesmekten ibarettir. Durulması gereken yerler için vakf kelimesi kullanılır.

1.1.1 Vakf Kelimesinin Manası

Vakf kelime anlamıyla durmak, durdurmak, hapsetmek³, bir şeyi tutmak alıkoymak, herhangi bir şeyde vakit geçirip eğleşmek, kelime üzerinde durmak demektir.⁴ Bir şeyin durağan ve sabit olması ve hayvanın durulması, sakinleşmesi anlamları⁵ bu kökte olan temel anlamlardır.⁶ el-Cevherî (ö.393/1002) bu kelimenin anlamını açıklamak üzere “yapmakta olduğum işi terk ettim, ondan vazgeçtim” demiştir. Vakf kelimesine “men etmek, engellemek” manaları da verilmiştir. Bu kelimedenden türeyen **أوقف** fiili de “susmak ve konuşmaktan kaçınmak” anlamındadır.

وقف kelimesi Kur’ân-ı Kerîm’de dört yerde, alıkoymak, menetmek, hapsetmek ve hareketin kesilmesine delalet eden manalarda kullanılmıştır.

a. **وَقِفُّوْهُمْ اِنْهَمَّ مَسْنُوْلُوْنَ** "Ve onları durdurup tutuklayın, çünkü sorguya çekileceklerdir."⁷

b. **وَلَوْ تَرَى اِذْ وُقِفُّوْا عَلٰى النَّارِ** "Onları ateşin karşısında durdurulacakları zaman bir görsen!"⁸

³ Ta’rifât, 274; Zebidî, Cürcânî, Ali b. Muhammed b. Ali es-Seyyid, eş-Şerîf, et- V.K.F. md Tâcu’l-Arûs min Cevâhiri’l-Kâmûs (Thk: Mustafa Hicâzî), Şiblî, Abdulfettah İsmâil b, Resmu’l- Mushafî’l-Usmânî ve Evhâmu’l-Müsteşrikîn fî Kıraati’lKur’âni’l-Kerîm, Dâru’s-Şürûk, Cidde 1983, 77; Matbaatu Hükümeti’l-Kuveyt, Kuveyt 1987, XVI, 475, Ebû Huseyn Ahmed b. Fâris b. Zekeriyâ, V.K.F. md., Mu’cemu Mekâyisi’l-Luğati (Thk: Abdusselam Muhammed b. Hârûn), Dâru’l-Fikr, VI, 135.

⁴ İbn Manzûr, Ebû’l-Fadl Cemâluddîn Muhammed b. Mukarrem V.K.F.. md. Lisanu’l-Arab, I-XV, Beyrut, IX, 359.

⁵ Feyyûmî, Ebu’l-Abbas Ahmed b. Muhammed b. Ali el-Hamevî, el-Misbâhu’l-Münîr fî ğaribi’sşerhi’l-kebîr, Kahire 1898, II, 148.

⁶ Zerruk, Muhammed Halil, el-Vakfu’s-sarfi mâ yukifu aleyhi ve mâ la yukif, Bingazi 1999, s. 19.

⁷ Sâffât, 24.

⁸ En’âm,27.

c. *وَلَوْ تَرَىٰ اِذْ يُقْفَوْنَ عَلٰى رَبِّهِمْ* “Onları, Rabb’lerinin huzuruna çıkarılıp (hesap alanında) durdurulacakları zaman bir görsen!”⁹

d. *وَلَوْ تَرَىٰ اِذْ الظّٰلِمُوْنَ مَوْقُوْفُوْنَ عِنْدَ رَبِّهِمْ* “Zalimleri, Rablerinin huzurunda durduruldukları zaman bir görsen!”¹⁰

Vakf kelimesinin ıstılâhî manası hakkında Suyûtî, İbnu’l-Cezerî’nin şöyle dediğini nakletmektedir: “Vakf, kırâate yeniden başlama niyetiyle normal olarak nefes alınabilecek bir zaman diliminde bir kelime üzerinde sesi kesmekten ibarettir. Bu da âyetlerin bitiminde ve ortalarında olup kelime ortasında yahut yazılış olarak bitişik olan iki kelime arasında olmaz. Haliyle bu arada da zorunlu olarak nefes alınacaktır.”¹¹

Zerkeşî’ye (1344/1392) göre “Manayı tamamlamak için kurrânın tespit ettiği yerlerde durmak; mananın bozulmayacağı belirli yerlerden başlayarak kıraatte eda keyfiyetinin bilinmesini sağlayan yüce bir ilimdir.”¹² Vakf kelimesi nefesle beraber sesi kesmek şeklinde de tarif edilmiştir.

İbnu’l-Enbârî’nin (328/939) tanımı ise şöyledir: “Kelimenin sonunda bir süre sesi kesmek ya da kelimeyi sonrakinden ayırmaktır.

Ed-Dânî (444/1052) ise, “Vakf, kelimeyi kendisinden sonraki kelimedenden ayırmaktır” şeklinde tarif etmiştir.”¹³

Şeyhu’l-İslâm Zekeriyya el-Ensârî’nin (926/1520) konuya ilişkin tanımlaması da şöyledir:

“Vakf iki manada kullanılır. Birincisi, Kur’ân okumakta olan kişinin susup sesini kestiği yer, durak; ikincisi, okuyanın susması ve okumayı durdurması manasına gelen kat’. İşte bunlardan her birine vakf denilir. İsterse okuyucu buralarda durmasın, çünkü “burada vakf vardır” sözünün anlamı, burada durulabilir demektir. Yoksa vakf bulunan her yerde durulması kesinlikle vaciptir, durulmaması yanlış olur demek değildir. Buna göre bu vakf yerlerinde durulması câizdir. Meselâ, birimiz Kur’ân’ın tümü bir nefeste okuyabilecek bir güce sahip olsa bunu yapmak onun için caizdir, çünkü Kur’ân okuyan kimse bir yolcuya benzer. Okumanın kesildiği noktalar da, yolcuların eylenip kaldığı

⁹ En’âm,30.

¹⁰ Sebe’, 31.

¹¹ Suyûtî, *el-İtkân fi Ulûmi’l-Kur’ân* (Thk: Ahmed b. Ali), Dâru’l-Hadîs, Kâhire 2006, s. 250

¹² Zerkeşî, *el-Burhân fi Ulûmi’l-Kur’ân* (Thk: Ebi’l-Fadl et-Dimyâtî), Dâru’l-Hadîs, Kâhire 2006, s. 235-236. Uşmûnî, s. 19.

¹³ Dâni, *el-Müktefâ fi’l-Vakfi ve’l-İbtidâ* (Thk: Yûsuf Abdurrahman Maraşlı), Müessesetü’r-Risâle, Beyrut 1987, s. 47.

konak yerleri mesabesinde. Bu yerlerin çöl, yayla, ova, kuraklık, suyu, otu, meyvesi ve ağaçları bol olması bakımından tam, güzel veya çirkin oldukları gibi, okuyucunun okuması esnasında durup dinlemek istediği yerler de, işte mana bakımından aynen böyle çeşitlidir.¹⁴

1.1.2. Vakf Kelimesiyle İlişkili Kavramlar

1.2.1. Kat‘

Kat‘, Kur‘ân okumakta olan kimsenin kendi tercih ve arzusuyla okumasını kesmesinden ibarettir.¹⁵ Bu kavramın diğer bir tanımı ise şöyledir : Kur‘ân okumakta olan kimsenin, bir başka şeye intikâl etmesi yahut da Kur‘ân okumaktan vazgeçmesinden ibarettir.¹⁶

Kat‘ ancak âyet başlarında olur. Kur‘ân okuyan kıraati kesmek niyetinde ise âyeti bitirdikten sonra kesmelidir. Ashab-ı kirâm, âyetin bir kısmını okuyup bir kısmını bırakmayı mekruh görmüşlerdir.¹⁷

Vakf ve kat‘ın hüküm bakımından farklarını şu şekilde özetleyebiliriz

- Vakfın yapılmasının mümkün olduğu yerler kat‘ın da yapılmasının mümkün olduğu yerlerdir. Kat‘da da vakf da da tam, hasen ve kabih kısımları mevcuttur. Vakf‘ın âyetin herhangi bir yerinde olabilir. Ama Kat‘ sadece âyet sonunda olur. İkisinin arasındaki en önemli fark budur
- Vakfta olduğu gibi, Kat‘da da Resm-i Usmâni‘ye uyma şartı vardır ama âyet sonlarında bu uygulanmaz.
- Kıraati esnasında vakf yapan kişinin okumaya başlaması esnasında **اعوذ بالله** demesi gerekmezken kat‘da bunun tam tersi bir şekilde **اعوذ بالله** denilmesi gerekir.
- Vakf yapan kişinin bunun sonucunda **صَدَقَ اللهُ الْعَظِيمُ** demesi gerekmezken kat‘ yapan kişinin bunu söylemesi gerekir.¹⁸

¹⁴ Ensârî, Ebû Yahyâ Zekerîyya, *el- Maksad li telhisi mâ fi‘l-Mürşid*, Mısır 1353/1934, s. 4-5.

¹⁵ Ebûbekr Ahmed, *Şerh-u Tayyibeti‘n-Neşr* (Thk: Ali Muh. ed-Debbâ), Musdafa‘l-Babi‘l-Halebî, Mısır 1950, s. 45.

¹⁶ Cârullah, Musa, *Şerh-u Tayyibeti‘n-Neşr*, Kazan, 1912, s. 12

¹⁷ İbnü‘l- Cezerî, *en-Neşr*, c. I, s. 239; Suyûtî, s. 259-260.

¹⁸ Âşikkutlu, Mehmed Rüşdî, *Elfaz*, Ankara 1975, 42; Cezerî, *en-Neşr*, I, 230-243.

İbn Ebî'l-Huzeyl, bütünlük arz eden bir yere gelmeden kıraatlerini kesmediklerini belirtmiştir. Bu zat tabiinin büyükerinden olduğuna göre ondan gelen bu söz Ashâbın namaz ve namaz dışında böyle yaptıklarını ifade etmektedir. Ancak ed-Dânî ve Uşmûnî, kâfi vakf mahallinde de kıraatin kat' edilmesinin caiz olduğunu, Rasûlullah'ın (sav) uygulamasıyla bunun sabit olduğunu belirtmişlerdir. İbn Mes'ûd (32/652) şöyle anlatıyor: Rasûlullah "Bana oku" dedi. Ben "Ey Allah'ın Rasûlü! Kur'ân Sana indirildiği halde ben mi sana okuyacağım?!" dedim. "Bunun üzerine Rasûlullah, "Kur'ân'ı başkasından dinlemeyi çok seviyorum" buyurdu. Ben de Nisâ sûresinden okumaya başladım ve ¹⁹فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا بِكَ عَلَىٰ هَؤُلَاءِ شَهِيدًا¹⁹ âyetin sonuna geldiğimde gözlerimden yaşlar boşaldığını gördüm. Bana "Yeter" dedi. Müellifler, bu âyetin sonraki âyetle ilgili olduğunu ve anlatımın da onunla tamam olacağı için tam vakfın orada olduğunu; buna rağmen Hz. Peygamber'in İbn-i Mes'ûd'u bu âyette durdurmasını sadece tam vakf duraklarında değil kâfi vakf duraklarında da kıraatinin kat' edilmesinin caiz olduğuna delil saymışlardır.²⁰

1.2.2. Sekte

Sekte lügatte sunmak ve iki nağme arasını soluk almaksızın ayırmak²¹ demektir. Bu kelime konuşmanın zıddı olup sözü kesip konuşmama²² anlamına gelir.

Terim olarak ise nefes almaksızın adet olarak vakf zamanından daha kısa bir süre sesi kesmek anlamına gelir. Yani, kısaca sekte, yapılacak yerde sesimizi, nefes almaksızın bir vakf zamanından daha kısa bir süre kesip, kıraate devam etmektir.

Sektenin uzunluğu, uygulanması veya kısalığı konusunda imamların görüşleri farklılık arz eder. Ancak tespit ettikleri kurallar çerçevesinde benimsedikleri kıraat tarzları olan tahkik, tavassut ve hadr sistemlerinin her birine göre sektenin süresinin tabîi olarak vakf müddetinin altında olması hususunda ittifak etmişlerdir.²³ "Nefes almadan" kaydının mahiyetinde de görüş farklılıkları mevcuttur.²⁴ Sonuç olarak, sürenin kısalığının ya da uzunluğunun takdiri görüşlere bağlı kalmak kaydıyla, sektenin kesin olarak nefes almaksızın uygulanmasıdır.

¹⁹ Nisâ, 4/41.

²⁰ Ebu Amr ed-Dâni, 143, Uşmûnî, 22-23.

²¹ Âsım Efendi, *Kamus Tercemesi*, İstanbul 1304-1305 (I-IV) I, 578.

²² İsfehâni, *el-Müfredât fî Ğarîbi'l-Kur'ân*, Mektebet-ü Nezâr-ü Mustafa'l-Bâz, II, 688.

²³ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, I, 241.

²⁴ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, I, 241.

1.2.3. Vasıl ve Fasl

Sözlükte vasıl (vasl) “bir şeyi diğer bir şeye bağlamak, ulamak, eklemek” anlamına gelir. Meânî âlimlerinin çoğu vasıl ile bir cümlenin diğerine “ve” (vâv) bağlacıyla atfedilmesini, fasıl ile de (fasl) bu atfin terkedilmesini kasteder. Bunlardan her birinin anlatım sırasında gerekli olduğu yerler vardır. Birbirini izleyen cümlelerin vasıl veya fasıl halinde bulunması belâgat ilminin çok ince konularından biri ve belâgatın ölçüsü kabul edilmiştir. Câhiz belâgatı vasıl ve fasıl yapılacak yerleri bilmekten ibaret saymış Abdülkahir el-Cürçânî de bu konuda en doğruyu bulabilmenin, ancak dili hiç bozulmamış bedevîlerle Allah vergisi olarak belâgat yeteneğine sahip çok az kişiye nasip kılındığını söylemiştir. Meânî âlimlerinin çoğunun ilgilerini sadece cümlelerin “ve” bağlacıyla bağlanma keyfiyetine yoğunlaştırması ve diğer bağlaçlarla yapılan atıflara ilgi göstermemesi, “vav”ın kullanım yerlerinin belirlenmesinin güçlüğü ve ince bir anlayışa ihtiyaç duyulması sebebiyledir. Çünkü vav yalnız iki öğeyi bağlama ve aynı i‘rab hükmünde ortak etme vazifesi görür. Diğer bağlaçlar ise bu işlevleri yanında kullanım yerlerini belirlemede yardımcı olacak başka anlamlar da içerir. Bu sebeple diğer bağlaçların kullanım yerlerinin tayini güç değildir. Örnek olarak “fâ” bağlacı bağlama işlevinin yanı sıra gecikmesiz sıralamayı, bağlanan öğelerin sırayla ve ardarda yapılmasını ifade eder. Aynı şekilde “sümme” bağlama göreviyle birlikte gecikmeli sıralamayı anlatır. Müfredlerin (cümle oluşturmeyen kelimeler) “ve” ile bağlanmasında da güçlük söz konusu değildir; iki öge i‘rab hükmünde (fâillik, mef‘ullük gibi) ortak edilmek istenirse bağlama yapılır. Aynı şekilde i‘rabdan mahalli olan (fâil, mef‘ul, haber vb. konumunda) cümlelerin “ve” ile bağlanmasında da zorluk yoktur, çünkü bu tür cümleler müfrede dönüştürülebilir ve müfred konumunda bulunabilir. Müfrede dönüştürülemeyen cümlelerin i‘rabdan mahalli yoktur, bu tür cümleler i‘rab hükmünde ortak edilmek istendiği takdirde bağlanır. Asıl güçlük i‘rabdan mahalli olmayan cümlelerin “ve” ile bağlanmasındadır. Ardarda sıralanan bu tür iki cümlenin “ve” ile bağlanabilmesi için aralarında birbirini çağrıştıracak biçimde uyum, benzerlik veya zıtlık gibi bir ilginin varlığı gerekir. Bundan dolayı belâgat âlimlerinin çoğu bu tür cümlelerin “ve” ile atfedilmesi, atfin terkedilmesindeki sırlar ve bunların yerleri üzerinde yoğunlaşmıştır.

1.2. İBTİDÂ

1.2.1 İbtidâ Kelimesinin Manası

Bir şeye ilk defa başlama²⁵, bir şeyi ilk defa yapma²⁶ anlamlarının yanında bir şeyin yapılmasını diğerinin yapılmasına tercih etmek, öne almak anlamlarında da kullanılmaktadır.²⁷

Vakf yaptıktan sonra kırâate devam etmek için tekrar başlamak veya Kur'ân kıraatine ilk defa başlamak anlamında kullanılmaktadır.²⁸ Buradan da anlaşılacağı üzere ibtidâ, vakfın zıddı olup mananın bozulma ve değişikliğe uğramayacağı belirli yerlerden başlamak suretiyle kıraati sürdürme şeklinin bilinmesini sağlayan çok değerli bir ilim olarak tarif edilmiştir.

Sükûn üzere kıraatin mümkün olmamasından dolayı ibtidâ ancak hareke ile yapılır.²⁹ İbtidâ ihtiyârî olur. Ancak müstakil bir manaya ve maksada kafi gelen yerde câizdir.³⁰

1.3. İSTİ'NAF

İsti'nâf kelimesi ibtidâyla aynı anlamda kullanılan bir terimdir

İsti'nâf kelimesinin kökü olarak **انف** kelimesi kullanılmaktadır. Bu kelimenin Türkçe'deki karşılığı "burun" olup "bir şeyin ucu, baş tarafı" demektir. Dolayısıyla bu kelime, "bir şeye ilk defa başlamak, başlanılan bir şeye yeniden dönmek, bu şeyi başından almak ve tekrar başlamak"³¹ anlamlarına gelmektedir.

Kelime anlamları göz önünde bulundurulduğunda isti'nâf ile ibtidânın aynı anlama geldiği görülmektedir. Fakat terim anlamı yönüyle durum farklıdır.

İbtidâ terimi kıraate ilk başlamayı ifade eder. İsti'nâf ise kıraat esnasında bir sebepten dolayı bir yerde kuralları, ilkeleri, çeşitleri vakf yaptıktan sonra hemen

²⁵ İbn Manzûr, Muhammed b. Mükerrrem, , b.d.e. md. *Lisânü'l-Arab*, Dâru'l- Meârif, Kâhire 1119.

²⁶ el-Cevherî, *Tâcu'l-Lüğa ve Sıhâhi'l Arabiyye* (Ahmed Abdulğafûr Attâr) , .d.e. md, Dâru'l-İlmi Lilmelâyîn, Beyrut 1085s. 2278; Zebidî, *Tâcu'l-Arûs min Cevâhiri'l-Kâmûs* (Thk: Mustafa Hicâzî), b.d.e. md, Matbaatu Hukûmeti'l-Kuveyt, Kuveyt 1987, Ebû Huseyn Ahmed b. Fâris b. Zekeriyâ, b.d.e. md. *Mu'cemu Mekâyisi'l-Luğati* (Thk: Abdusselam Muhammed b. Hârun), Dâru'l-Fikr,

²⁷ İsfehânî, I, 51.

²⁸ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, I, 230.

²⁹ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, I, 230.

³⁰ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, I, 230.

³¹ Cevherî, b.d.e. md., 2278.

devamından ya da gerisinden anlam bütünlüğüne uyum sağlayabilecek bir yerden yeniden okumaya başlamak anlamındadır ve vakfın mukabili olmaktadır.

Ne var ki, uygulamada bunun pek ayırt edilmediğine; bu fennin mütehasşsılarının gerek kıraate ilk başlamayı gerekse vakf yaptıktan sonra yeniden kıraati sürdürmeyi ifade etmek için ibtidâ terimini kullandıklarına şahit oluyoruz.³²

1.4 MÜDEVVEN BİR İLİM OLARAK VAKF VE İBTİDÂ İLMİNİN KAYNAĞI

Vakf ve İbtidâ ilminin kaynağı Kur'an-ı Kerim'dir. Her ayetin sonu bir duraktır ve vakf yeridir. Bu ilim, onu doğru okuma ve anlamayı sağlayan disiplinlerden birisidir. Dayanağı ise Peygamber Efendimiz (as)'ın öğretileri ve Ashab'ın dile dayalı bilgileri olmaktadır. "وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلاً"³³ ve Kur'an'ı tertil üzere oku!" ayetinin tefsirini yaparken Ali b. Ebi Talib (r.a.)'in "Tertil"i, harfleri hakkını vererek okumak (tecvid) ve durakları (vakfları) bilmek" olarak tarif ettiği rivayet edilmiştir.³⁴

Nehhas (338/949), İbn Ömer (r.a.) (73/692) 'tan şu sözü nakletmektedir: "Biz, ömrümüzde bizden her birine Kur'an'dan önce imanın nasip kılındığı bir dönem yaşadık; Muhammed (as.)'a Kur'ân nazil oluyor ve her birimiz onun helâlini, haramını, emrini ve yasağını, onda vakf yapılması gereken yerleri (durakları) öğreniyorduk." Bu haber onların vakf ve ibtidâya riâyet ederek Kur'an kırâatine özen gösterdiklerinin ifadesidir. Onlar, Kur'an okumayı öğrendikleri gibi bu konuyla ilgili meseleleri de öğreniyorlar ve ağızdan ağıza aktararak (müşafehe) bu bilgileri birbirlerine ulaştırıyorlardı.³⁵

Bu rivayetler ve yorumlar, vakf ve ibtida ilminin dayandığı temeli açıklamak için yeterlidir.

1.5. VAKF VE İBTİDÂ İLMİNİN TARİHİ SÜRECİ

Tüm ilimlerde olduğu gibi vakf ve ibtidâ konusu ile ilgili bilgiler şifahi, sözlü olarak aktarılmış ve bunlar uygulamalı olarak öğretilmiştir. Ümmü Seleme ve Enes b.

³² Kayhan, 305.

³³ Müzemmil 4

³⁴ İbnu'l-Cezeri, *en-Neşr*, I, 225; Suyûtî, *İtkan*, I, 85; Dâni, *Muktera*, s. 49.

³⁵ Dâni, *Muktefa*, s. 49; Ebu Ca'fer Ahmed b. Muhammed b. İsmail en-Nehhas, *el-Kat' vel itinaf*, thk: Ahmed Hattab el-umer, *Matba'atu'l-'Ani*, Bağdat-1398/1978, s. 87.

Mâlik'ten bize ulaşan bilgiler, Allah Rasûlü'nün vakf ve ibtidâyaya özen gösterdiğini, Kuran-ı Kerim'i okurken bu ilme riâyet ettiğini göstermektedir.³⁶

Bu rivâyetlerden birinde Ümmü Seleme annemiz: “Peygamber kırâatini ayırırdı (âyet sonlarında dura dura okurdu)³⁷ demiştir. İbn Mesud'dan rivayet edilen hadiste şu şekildedir.

Kim مَنْ يُطِعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ رَشِدَ وَمَنْ يَعْصِيهِمَا فَإِنَّهُ لَا يَضُرُّ إِلَّا نَفْسَهُ وَلَا يَضُرُّ اللَّهَ شَيْئًا Allah'a ve Resûlüne itaat ederse doğru yolu bulmuştur. Kim onlara isyan ederse ancak kendisine zarar verir³⁸

Bu hadisi, “Allah ve Peygamberine itaat eden doğru yolu bulmuştur ikisine isyan eden” deyip, bu kelimedede duran birisine Peygamberimiz:

“*Sen iyi bir hatip değilsin*” demiş ve bu kimsenin, durulacak ve başlanacak yerlere dikkat etmemesini beğenmemiştir.

Hız. Ali'den rivâyet edilen: “Tertîl, harfleri tecvîd ile okumak ve vakfları bilmektir” sözü vakf ve ibtidâ ilminin ne kadar köklü olduğunu göstermektedir.

İbn Cezerî de Vakf ve İbtidâ ilmi hakkında şunları belirtmiştir: “Bu ilmi öğrenip bu ilme özen göstermek selef-i sâlihinden günümüze kadar tevâtür yoluyla gelmiştir. Onların bu ilim hakkında söyledikleri bilinmektedir ve bizlere aktardıkları metinler kitaplarda bilinen bir şekilde yerini almıştır. Bizim imamlarımız da kendi şeyhlerinden aynen aldıkları bir gelenek olarak bizi her bir harfte/kelimedede durdururlar ve parmaklarıyla bunları bize gösterirlerdi.”³⁹ Buradan Vakf ve İbtidâ ilminin kurallarının kitabî bir tarzda tedvîn edilmeye başlandığını anlayabiliriz.

Sahabe başlangıçta Peygamber efendimizi örnek alarak bu ilmin meselelerini ağızdan ağza nakledip, Kur'an'ı öğrendikleri gibi bu ilmi de öğreniyorlardı. Allah Rasûlü'nün sahabeye, sahabenin de daha sonra gelen nesillere, tâbiun ve tebei tâbiuna şifâhî ve tatbikî olarak vakf ve ibtidâ ilmini aktarıp bu kuralların daha sonradan yazılmış olması, mesnetsiz olma ihtimalini ortadan kaldırmaktadır. Peygamber efendimizin zamanında vakf ve ibtidâ ilminin günümüzdeki anlamıyla teorik olarak bulunmaması pratikte de bulunmadığı anlamına gelmez. Yani günümüzde tedvîn edilmiş vakf ve ibtidâ kurallarının temeli Hz. Peygamber'e dayanmaktadır.

³⁶ Buhârî, *Fedâilü'l-Kur'ân*, 29

³⁷ Ebû Dâvûd, *Vitr*, 20; Tirmizî, *Fedâilü'l-Kur'ân*, 23

³⁸ Ebû Dâvûd, *Salât*, 221, 223.

³⁹ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, I, 225

Vakf ve İbtidâ ilminin kurallarının tedvîn edilme sürecine dönüşmesi hicrî ikinci asrın başlarında Dırâr b. Surad el-Kûfi'nin (127/746) *Kitâbu'l-Vakfi ve'l-İbtidâ*'sı ile olmuştur. Şifahi öğretim metoduna sahip diğer Kur'ân ilimlerinde olduğu gibi bu sahada da tedvin süreciyle şifâhî geleneğin sona erdiği sonucuna ulaşılamaz. el-Kûfi bu geleneği başlatmış, şifâhî ve tedvîn süreci beraber devam etmiştir. Fakat İbnü'l-Cezerî'ye göre ilk eser Şeybe b. Nehhâs'ın (130/747) *Kitâbu'l-Vükûf*'udur.⁴⁰

Vakf ve İbtidâ Hakkında Telif Edilen İlk Eserler

1. El-İzah fi'l-Vakf ve'l-İbtidâ: Muhammed b. Âsım b. Beşşar el-Enbârî

(328/939), lakâbı; Ebû Bekr en-Nahvî'dir. Eseri, bu ilmin en meşhur kitabıdır. ed-Dânî, onun için bu ilmin şeyhidir, demiştir. Yazdığı eseri İbn Mücahid'e getirince İbn Mücahid ona; "Bu eserin yazıldığını bilseydim, tasnif ettiğim eserimi terk ederdim, demiştir. İbnü'l-Cezerî; "İbnü'l-Enbârî'nin bu eseri, bu mevzuda ilk ve en güzel olanıdır" demiştir.⁴¹

2. el Kat' ve'l- İtinâf: Ahmed b. Muhammed b. İsmâil (339/949) İbnü'n Nehhâs diye şöhret kazanmıştır. Lakabı Ebû Câfer olup Mısır nahivcilerindedir. Kitabı bu alanda meşhur olmuştur. Eserinde kendinden önceki âlimlerin bu alanla ilgili ifadelerine yer vermiş kimi zaman da bu görüşler arasında tercihte bulunmuştur. ed-Dânî'nin itimat ettiği ve kaynak olarak aldığı bir eserdir. Bazıları bu eseri el-Vakf ve'l İbtidâ diye isimlendirmektedir.⁴² Eser, tahkikli olarak yayınlanmıştır. Irak Evkâf Bakanlığı tarafından 1978'de Bağdat'ta basılan eseri tahkik eden Ahmed Hattâb el-Ömer'dir.⁴³

3. el-İzah fi'l-Vakf ve'l-İbtidâ: Muhammed b. Tayfur el Gaznevî esSecâvendî'nin (560/1164) eseridir. Kendisi Kur'ân'ı talim ettiren bir hoca, müfessir, nahivci ve aynı zamanda da muhakkiktir. İbnü'l-Cezeri onun *Kitabü'l-Vakf ve'l-İbtidâi'l-Kebîr* ve *Sağîr* olma üzere iki kitabının olduğunu söylemiştir.⁴⁴

4. el-Maksadu li Telhîsi mâ fi'l-Mürşid: Zekeriyya b. Muhammed b. Ahmed b. Zekeriyya el- Ensârî el-Mısırî eş-Şâfiî'nin (926/1519) eseridir. Lakabı, Ebû Yahya Şeyhü'l-İslam'dır. Kâdı, müfessir ve muhaddistir. Onun bu kitabını, ondan beş sene sonra vefat eden Ebû Muhammed el-Hasan b. Ali el-Ammâni "*el-Mürşid*" ismiyle

⁴⁰ İbnü'l-Cezeri, *Gâyetü'n-nihâye*, I, 330.

⁴¹ İbnü'l-Cezerî, *Gâyetü'n-nihâye*, II, 231.

⁴² Dâni, 64.

⁴³ İbnü'l-Cezerî, *Gâyetü'n-nihâye*, I, 107.

⁴⁴ Dâni, 68.

kısaltarak özetlemiştir. Matbu olup çeşitli baskıları bulunan bu eser Uşmûnî'nin *Menâru'l-Hüdâ fî Beyâni'l-Vakfi vel-İbtidâ* adlı eserin hâmişinde de basılmıştır.

5. Menâru'l-Hüdâ fî Beyâni'l-Vakfi ve'l-İbtidâ: Ahmed b. Muhammed b. Abdilkerîm el-Uşmûnî'nin eseridir. el-Uşmûnî, hicrî XI. asrın en meşhur alimlerindedir.⁴⁵

Vakf ve ibtidayı inceleyen eserlerin çoğuna baktığımızda bütün âyetler tek tek ele alınmasına rağmen her âyete temas edilmemiş, ilgili âyetlerdeki kelimelerden tâm, kâfi, hasen ve kabîh olmak üzere çeşitlere ayrılmıştır. Bununla birlikte gerekli yerlerde imamlar arasındaki ihtilaflara yer verilmiştir.

Günümüzdeki Kuran ı Kerim'lerin üzerindeki benzer bir şekilde sistematik bir tarzda sınıflandırmaya İbn Evs (341/952) ile geçildiği anlaşılmaktadır. İbn Evs, vakfî üç çeşite ayırmış; tâm vakf için mîm harfini kâfi vakf için kâf harfini, hasen-i hafif vakf için de noktasız hâ harfini kullanmıştır. Müellifin Hz. Osman mushafın tertibine uymuş, bu arada sadece durak olarak seçtiği kelimeyi yazıp onun önüne vakf sembolünü koymuş olduğu görülecektir. Fakat bu gelişmenin yayımlanmadığı bir başka ifadeyle mushaflara girerek genel kullanıma haiz olamadığı anlaşılmaktadır.⁴⁶

Bugün elimizdeki mushaflarda gördüğümüz vakf sembollerinin mucidi Secâvendî (560/1164)'dir. O kendi sistemini kurmuş; lâzım vakfa “mîm/م ” harfini; mutlak vakfa “tı” (ط) harfini; câiz vakfa “cim” (ج) harfini; muccevvez livech vakfa “ze” (ز) harfini; zarûreten murahhas vakfa sâd (ص) harfini işaret olarak koymuş ve vakf yapmak caiz olmayan yerleri de “lâmelif” (لا) ile işaretlemiştir.⁴⁷ Secâvendî'nin bu sistemi genel kabul görmüş, daha sonra yapılan geliştirme ve eklemelere esas teşkil etmiştir. Paretin'in tespitine göre ondan sonra, Doğudaki nüshalarda onun sistemi ya da bu sisteme bağlı işaretler kullanılmıştır.⁴⁸ Ancak öyle anlaşılıyor ki bu ilim ve onu kabul görme Batı'ya da intikal etmiş olmalı, çünkü R.Sellheim'in tesbitine göre Kâhire'de resmi olarak basılan Kur'an-ı Kerim nüshalarında bu duraklar kullanılmıştır. Bu sebeple, vakf çeşitleri için işaretleri ilk ortaya çıkaran ve bunları Kuran'a koyanın Secâvendî olduğu kâbul edilmiş ve bundan dolayı da bu sembollere “Secâvendî” adı

⁴⁵ Dâni, 70.

⁴⁶ Kayhan, 327.

⁴⁷ R. Paret, “Secâvendî”, İA, X, 301.

⁴⁸ R. Sellheim, “al-Sadjawandi”, *The Encyclopaedia of Islam (New Edition) Leiden* 1995, VIII, 739.

verilmiştir. Günümüzde de bu semboller vakf sembolleri olarak bu adla kullanılmaktadır.

1.6. VAKF VE İBTİDÂ İLMİNİN ÖNEMİ

Vakf ve İbtida ilmi Kur'an'ın anlaşılması ve tefsiri açısından çok önemlidir. Doğru mananın tesbiti; sahih itikadın belirlenmesi; sağlıklı haberin açığa çıkarılması; bilgilerin doğru kaynağa kanalize edilmesi; hükümlerin seçilmesi vb. bir çok açıdan Tefsir ilminin bu ilme ihtiyacı bulunmaktadır. Kârielerde vakf ve ibtidâ ilmini öğrenme yolunu tutmuşlardır. Bu hususta aslolan İbn Ömer (ra.)'in şu rivâyetidir: “Andolsun ki biz, hayatımızın belli bir dönemini şu şekilde geçirdik: Bize Kur’ân’ı öğrenmeden önce imân sunulurdu. Muhammed (sav.)’e belirli bir sûre indirilirdi de günümüzde sizin Kur’ân’ı öğrendiğiniz gibi biz de onun helâlini, haramını ve vakf edilmesi gereken yerlerini öğrenirdik.⁴⁹ Hâlbuki bugün öyle adamlar gördük ki kendilerine imandan önce Kur’ân sunuluyor. Onlar da emirlerinin, yasaklarının neler olduğunu ve nerede durulması gerektiğini bilmeden Fâtihâ’dan Kur’ân’ın sonuna kadar okuyup duruyorlar.”⁵⁰ Bu hadisi şerif sahabe kiramın Kur’ân’ı öğrendikleri gibi hemen peşine nerede vakf yapılması gerektiğini öğrendiklerine dair bir delildir ve bu, sahabeden sabit olmuş bir icmâdır.

Âlimler vakf ve ibtidâ ilmini bilip, öğrenme ve üzerine itinâ ile eğilmeye teşvik etmişlerdir. Yine âlimlerin büyük bir kısmı bu ilmi bilmeden kimseye fetvâ vermemeyi şart koşmuşlardır.⁵¹ Zira Kur’ân’ın manaları bu ilim sayesinde bilinir. Şerî delilleri istinbât etmek ancak fâsılları bilmekle mümkün olur.⁵²

Zerkeşî, Kur’ân ilimlerini doğru anlamayı, vakf ve ibtidâyı çok iyi bilmeye bağlar.⁵³ Bu sebeple tilâvet esnasında her âyet-i kerîmenin bitiminde vakfedip, sonra devamındaki âyetten başlamak okuyan kişinin mutlaka uyması gereken âdâb kaidelerinden birisi olarak mütalaa edilir. İbn Cezerî der ki, “Bizim imamlarımız, bize her âyette, nasıl vakf ve ibtidâ yapacağımızı öğretir ve bunu yaparken de parmaklarıyla işaret etmek suretiyle talîm ettirirlerdi. Evvelki meşâyihden bu şekilde bunu öğrenmek

⁴⁹ İbn Hacer, Abdullah b. Ömer b. Hattab (73/692), *el-İsâbe*, II, 347.

⁵⁰ İbn Nehhâs, *el-Kat’ ve’l-İ’tinâf*, 87

⁵¹ İbnü’l-Cezerî, *en-Neşr*, I, 225.

⁵² Suyûtî, *İtkân*, I, 85.

⁵³ Zerkeşî, İmâm Bedrû’d-Dîn , *el-Burhân fî Ulûmi’l-Kurân* (Thk.: Ahmed Ali), Dâru’l-Hadîs Yay., Kâhire 2006, 238; Mennâu’l-Kattan, 186.

adettir.” Hz. Alî (r.a) ‘‘Kur’ân’ı ağır ağır oku’’ âyetinde geçen ‘‘tertîl’’ kelimesinin, harflerin tecvîdine ve vakf-ibtidâ yerlerinin bilinmesine delâlet ettiğini söyler. İbn Enbarî ise, ‘Kur’ân’ı en iyi şekilde okumak, ondaki vakf ve ibtidâyı bilmektir’ der. Bu söz bu ilmin vâcib olduğuna delil gösterilmiştir. Kırâat ilminin tedrisinde ortaya çıkan cem⁵⁴ konusunda da bilhassa vakf ve ibtidâ yerlerinin bilinmesi zorunluluğu vardır, çünkü bir âyette kurrânın ihtilaf ettiği bir kelimenin bütün vecihlerini tamamlamak için çoğu kere âyet sonuna varmadan durmak gerekecektir.

Bu itibarla âyet ortasında duruş ve tekrar başlayış noktalarını iyi tespit etmek ve ona göre tilâvet etmek lâzımdır. Bu da Arap gramerini ve diğer ilimlerin vermiş olduğu bilgiler dâhilinde bütüncül bir yaklaşımla konuya yaklaşma zarureti ortaya çıkaracaktır.⁵⁵

1.7. VAKF ve İBTİDÂ İLMİNİN GAYESİ

Kıraat ilminin en önemli alanlarından biri olan vakf ve ibtidâ ilmi sayesinde anlamı bozmadan ayetin neresinde durulacağını ve nereden başlanıldığında anlamın sıhate kavuşacağı bilineceğinden en iyi şekilde tilavet gerçekleşmiş olacaktır. Bu yönüyle vakf ve ibtidâ ilmi, anlamın doğru olmasını amaçlamaktadır.

Bu ilim sayesinde Kur’ân’ın değişik şekillerde tefsir edilmesine imkân tanınmış olmakta ve böylece tefsir geleneği içerisinde yer tutmuş görüşlerin dışına çıkılarak farklı anlamlandırmalar mümkün olabilmekte ve anlam zenginliği oluşmaktadır. Bu sebeple bu ilmin gayelerinden birinin de âyetlerin mealini tespit ederken ve tefsir ederken anlam zenginliği katma olduğu söylenebilir.

Vakf ve ibtidâ ilminin Kur’an’ın indirilmiş olduğu Arap dil ve kaidelerinin gerektirdiği bir tarzda âyetlerin belirli yerlerinde durup başlamayı beceremeyen kişilere bir sistem sunarak onların yanlış düşme ihtimalini ortadan kaldırması da gayelerinden biridir.

Vakf ve ibtidâ ilmi yerli-yersiz vakf edilmesi sebebiyle Kur’ân’ı dinleyen kişilerin akıllarına yanlış düşüncelerin gelme ihtimalini ortadan kaldırıp, yanlış

⁵⁴ Kırâat ıstılahında ‘cem’; rivâyetleri bir araya toplayarak okuma şeklidir. Hicri beşinci asırda ortaya çıkan bu usul, daha sonraki dönemlerde de kabul görmüş ve kıraat tedrisatında günümüze kadar süre gelmiştir. Geniş bilgi için bk., Tetik, *Kırâat İlminin Talimi*, İstanbul 1990, s.101

⁵⁵ Âyet-i Kerîmelerde vuku bulacak vakf ve ibtidâ hatalarından korunabilmek hususunda geniş bilgi için bk., İbn Cevzi, *Fünûnu’l- Efnân fî Ulûmi’l- Kur’ân*, Beyrut 1987, 353

düşünceleri bertaraf ederek bu kutsal kitabın indiriliş gayesine uygun olarak hidâyeti gerçekleştirmedeki rolünü yerine getirebilmesini amaçlar.

1.8. VAKF VE İBTİDA İLMİNİN DİĞER BAZI İLİMLERLE İLİŞKİSİ

Başta kırâat olmak üzere bazı konularda önem arz eden bu ilim diğer bazı ilimlerle karşılıklı ilişki ve etkileşim içerisindedir. Bunlar, olmazsa olmaz bağlantılardır ve büyük öneme sahiptir. Konunun uzmanı âlimlerimizden bazılarının konuyla ilgili ifadelerine şöylece yer verelim: İbn Mucahid (334/939), tam vakfı uygulayabilecek, bu ilmin üstesinden gelebilecek, meselelerinin içinden bihakkın çıkabilecek olanların ancak kırâatleri, tefsîri, özet ve ayrıntı olarak kıssaları, Kur'an'ın indiği dili, aynı şekilde fıkıh ilmini de bilen nahivciler olabileceğini ifade etmiş⁵⁶ Uşmuni de benzer ifadelerle onun görüşüne iştirak etmiştir.⁵⁷

ed-Dâni, konuyla ilgili bilgileri müfessirlerin görüşlerinden, kurranın ve nahivcilerin eserlerinden elde ettiğini; gerek duyulan yerlerde müsned hadîs, tefsîr, kırâat, me'ani ve i'rabı da -fazla uzatmaksızın- ihmal etmediğini⁵⁸ belirtirken konunun ilişkilerini ve kaynaklarını da göstermiş olmaktadır.

ed-Dâni'nin, eseri Muktefâ'da i'rab ve nahiv ile ilgili meseleye yer vermiş olması.⁵⁹ Nahhas'ın bu ilmi Kur'an'ın i'rabının tamamlayıcısı sayması bu ilimler arasındaki sıkı ilişkiyi belirtmesi açısından önemlidir.

⁵⁶ İbnu'l-Enbari, *İdah*, I, 25;" Nehhas, *el-Kat'*, s. 94; Dâni, *Muktefa*, s. 58; Zerkeşi, *Burhan*, I, 343; Suyüti, *İtkan*, I, 89.

⁵⁷ Uşmüni, *Menar*, s. 3.

⁵⁸ Dâni, *Muktefa*, s. 129.

⁵⁹ Dâni, *Muktera*, s. B ve 15.

İKİNCİ BÖLÜM

SECAVENDÎ'YE GÖRE VAKFI MÜCEVVEZ

İnsanlar her dönemde, yaşadığı ortamın gerektirdiklerine ve bilgi düzeylerine göre Kur'an-ı Kerim'i anlamaya ve örnek almaya çalışmıştır. Kur'an ilimleri içerisinde önemli bir yere sahip olan vakf ve ibtidâ, Kur'an'ın hem metinsel hem de manaya yansıyan yönüyle okunması bağlamında önem arz eden bir sistemdir. Mananın tamamlandığı yerde okumayı keserek nefes almayı ifade eden vakf ile mana bütünlüğüne uygun düşen yerden başlayarak okumayı ifade eden ibtidâ, Kur'an'ın tefsiri, mana ve maksatlarının ortaya çıkarılmasında en önemli role sahiptir. Yani mananın tamamlandığı yerlerde yapılan vakf ile mana bütünlüğüne bağlı olarak en uygun yerden okumaya devam etmek olan ibtidâ, doğru bir şekilde uygulanmadığı takdirde mananın değişmesi ve hatta bozulması söz konusudur. Kırâat ilmi için olduğu kadar Kur'an tefsiri için de önemli olan vakf-ibtidâ ilmi, Kur'an tefsirinde sahih itikadın, hükümlerin sağlam bir şekilde tespiti, doğru mananın ortaya konulması vb. birçok hususta etkin role sahiptir

Kur'an-ı Kerim'i iyi anlayabilmek için Vakf ve ibtidâ mahallerini iyi bilmek ve uygulamak lazımdır. Çünkü vakf ve ibtidâ, doğrudan doğruya Kur'an-ı Kerim'in manası ile ilgili bir husustur. Durulacak yerlerin tesbiti, başlanacak yerlerin bilinmesi Kur'an-ı Kerim'in daha iyi anlaşılmasına ve okunmasına yardımcı olacaktır. Yani, vakf ve ibtidâya uymamak, Kur'an-ı Kerim'in manasını anlaşılmasız bir hale getirir.

Aynı zamanda bir dili doğru anlamak için o dilin kelimelerinin doğru bir şekilde anlaşılması gerekir. Kur'an-ı doğru anlamak için kelimelerinin manasının doğru anlaşılması gerekir ki hayat rehberimiz olan Kur'an, Allah'ın indiriş maksadına göre doğru bir şekilde anlaşılabilir ve yaşanılabilir.

İlk dönem Müslümanlar vakf ve ibtidâ ilmini sözlü olarak talim etmiştir. Alanla ilgili telif ise hicri ikinci asırdan itibaren başlamış, günümüze kadar devam etmiştir. Bu alanda şöhret olanlardan biri de Sirâcuddîn Ebû Abdillâh (Ebû Tâhir) Muhammed b. Tayfûr el-Gaznevî es-Secâvendî (560/1165)'dir. Secâvendî 'den önce ve ondan sonra konuyla ilgili pek çok eser telif edilmiş olmasına rağmen, İslâm ülkelerindeki Kuran-ı Kerim'lerin birçoğunda genelde Secâvendî'nin oluşturduğu ıstılah ve semboller kullanılmıştır. Ülkemizdeki Kuran-ı Kerim'lerde ise genel olarak Secâvendî'nin belirlemiş olduğu vakf yerleri ve koymuş olduğu vakf işaretleri kullanılmıştır.

Kuran-ı Kerim’de görülen geçici durak işaretlerine Secâvend denir. O’nu, anlamlı bir şekilde okumak için okuyucuya kolaylık sağlaması açısından konulan secâventleri ortaya koyan Muhammed b. Tayfur es-Secâvendî (560/1165) isimli ünlü bir kıraat bilginidir. İşte bu işaretlere onun ismine nispet edilerek “Secâvend” adı verilmiştir.

Kuran-ı Kerim’de bazı kelime ve durak sonlarının üzerinde görülen bu harfler ve ifade ettikleri anlam ve hükümler şöyledir:

(Mim) (م): Vakf-ı lâzım: Mutlaka durmak gerektiğine, geçilirse mananın bozulabileceğine işarettir. Kur’ân’da 84 yerde bulunmaktadır.

(Tâ) (ط): Vakf-ı mutlak: Durulmasının zorunlu olup olmadığı bir kayda bağlanmamış vakıf demektir. Durmak tercih edilir, bununla beraber geçmek de mümkündür.

(Cîm) (ج): Vakf-ı caiz: Durmak ve geçmek caizdir, fakat durmak tercih edilir.

(Zâ) (ز): Vakf-ı mücevvez: Geçmek de durmak da caizdir, fakat geçmek tercih edilir. Durulursa geriden alınmaz.

(Sâd) (ص): Vakf-ı murahas: Okurken nefesin daralması durumunda durulabileceğine işarettir; durmadan geçmek tercih edilir. Durulursa geriden alınmaz.

(Kif) (قف): Dur, anlamındadır. Ancak, durmak da geçmek de caizdir; durmak tercih edilir.

(Kaf) (ق): Geçmek de durmak da mümkündür, fakat geçmek tercih edilir. Durulursa geriden alınmaz.

Kâf (ك) : Kendisinden önceki durak işaretiyle aynı hükmü taşır.

(A A): (Üçgen şeklinde İki grup üç nokta)() Vakf-ı muânaka, vakf-ı murakabe: Bir veya birkaç kelime arayla peş peşe gelen bu iki grup üç noktadan sadece birisinde durulur. Mana karışıklığı ortaya çıkabileceği için ikisinde birden durulmaz.

(Ayn) (ع): Rûku işaretidir. Bir konunun veya kıssanın (olayın) bitip, yeni bir konu veya kıssanın başladığını gösterir ki bu, hatimle namaz kılanların veya namazda kıraati uzun tutanların, burada rükuya varmalarının uygun olacağı anlamını taşır. Ayrıca okunacak aşırının da, bir ayn’dan diğer bir ayn’a kadar olması uygun görülmüştür.

(Lam elif) (لا): Vakf-ı lâ: “Durma” demektir. Eğer nefes kesilir de durulursa, geriden almak gerekir. İbnü'l-Cezerî'nin de ifade ettiği gibi bu işaret “vakıf yapılmaz” anlamından ziyade, vakıf yapmak uygun olmakla birlikte, devamından başlamak güzel değildir, anlamına gelir. Şayet bu işaret, âyet (durak) sonunda bulunuyorsa bu, gelecek âyetle bir önceki âyet arasında mana ilgisinin devam ettiğini gösterir. Bu gibi yerlerde geçmek de durmak da caizdir. Durulursa geriden alınmaz; çünkü yeni bir âyet başlamaktadır.

2.1. KURAN-I KERİM'DEKİ MÜCEVVEZ DURAKLARININ GEÇTİĞİ YERLERİN SECAVENDÎ'NİN İLELÜ'L VUKÛF'UNDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Kuran- ı Kerim'de 62 surede (ج) durağı geçiyor. Toplamda 198 ayeti kerimede geçmektedir. Bunların hepsini tek tek inceleyemeyeceğimiz için, bir kısmını tek tek ele aldık ve Secâvendî'nin 'İlelül Vukuf'undan tercümesini ve tevcihini yapıp değerlendirmeye çalıştık.

2.1.1 Bakara 2/7

حَتَّمَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ وَعَلَى سَمْعِهِمْ وَعَلَى أَبْصَارِهِمْ غِشَاوَةً وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ

Allah Teâlâ onların kalplerini ve kulaklarını mühürlemiştir, onların gözleri üzerinde de bir perde vardır. Onlar için büyük bir azap da vardır.)

Secâvendî'nin tevcihi:

لان الواو للاستأناف ، غشاوة خبره . لان الجملتين وان انفقتا نظما، فالاولي بيان وصف موجود، والثانية اثبا وعيد موعود ، والجملة عاءدة الي اول القصة المذكورة ، لا الي هذه الصفة المحصورة⁶⁰

Buradaki و istinaf içindir. Nazım yönünden ittifak vardır.

Tefsiri : Öyle inatçı ve inkarcı olanlar yaratılış itibariyle sahip oldukları irâde ve ihtiyarlarını kötüye kullandıkları için (Allahû Teâlâ onların kalplerini ve kulaklarını

⁶⁰ Secâvendî, *İlelül-Vukûf*, 1, 180

mühürlemiştir.) Artık onların kalplerine imân girmez, kulakları hakkı İşitmez. (Onların gözleri üzerinde de bir perde vardır.) Hakkı göremezler ve bu kötü hareketlerinden dolayı (Onlar için büyük bir azab da vardır.) Âhirette sürekli ve pek acıtıcı bir azaba tutulacaklardır. Allah Teâlâ bütün kullarına bir irâde ve bir seçme kabiliyeti vermiştir. Her insan bu kabiliyetini güzelce kullanmaya da, kullanmamaya da hikmet gereği muktedirdir. Cenâb-ı Hak ise her kulunun bu kabiliyetini bu dünyada ne şekilde kullanacağını ezeli âlemde bildiği için ona göre kulları hakkında ezeli hükmünü vermiştir. Binaenaleyh bunda bir zorlama yoktur. Belki bu ezeli hüküm kulların kendi hareket ve irâdelerine göre tecelli etmiştir. Bu teklif âleminde ilâhî adaletin ortaya çıkması kulluk ve Rablîğin belirmesi için bundan daha uygun yol yoktur.⁶¹

2/86

(أُولَئِكَ الَّذِينَ اشْتَرُوا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا بِالْآخِرَةِ فَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ

يُنصَرُونَ) *İşte onlar, âhirete karşılık dünya hayatını satın alan kimselerdir. Bu yüzden ne azapları hafifletilecek ne de kendilerine yardım edilecektir.)*

Secâvendî'nin tevcihi:

بِالْآخِرَةِ لِأَنَّ الْفِعْلَ مُسْتَأْنَفٌ وَفِيهِ فَاءُ التَّعْقِيبِ لِلْجَزَاءِ⁶²

Burada fiil fai takip içindir. Tefsiri : Bu âyet İsrail Oğullarının ne kadar dünyaya bağlı ve ebedî azabla karşı karşıya olduklarını göstermektedir. Şöyle ki: (İşte onlar) o ilâhî hükümlere muhalefet edip duran İsrail Oğulları (öyle bir gürühtür ki) öyle geçici menfaatlara düşkün, yalnız dünyayı düşünmekle meşgul bir cemaattir ki (âhret karşılığında) yâni ebedî hayat ve saadet mukabilinde, bunları feda ederek (dünya hayatını satın almışlardır.) Kendi elleriyle kendilerini ebedî azaba düşürmüşlerdir. (Binaenaleyh onlardan azap hafiflendirilmeyecektir.) Onlardan değiş-tokuş yüzünden ebediyen uğrayacakları azaplar asla azaltılmayacaktır. (Ve onlar yardımda olunmayacaklardır.) Onların haklarında bir şefaatchi, bir yardımcı bulunmayacaktır.⁶³

⁶¹ Bilmen, *Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsîri*,1,16.

⁶² Secâvendî, *İlelü'l-Vukûf*, 1, 214.

⁶³ Bilmen, *Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsîri*,1,84.

2/136

(قُولُوا آمَنَّا بِاللَّهِ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْنَا وَمَا أُنزِلَ إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ
وَالْأَسْبَاطِ وَمَا أُوتِيَ مُوسَىٰ وَعِيسَىٰ وَمَا أُوتِيَ النَّبِيُّونَ مِنْ رَبِّهِمْ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْهُمْ
وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ) “Biz Allah’a ve bize indirilene; kezâ İbrâhim, İsmâil, İshak, Ya’kub
ve torunlarına indirilenlere; yine Mûsâ ve İsâ’ya verilenlere ve bütün peygamberlere
rableri tarafından gönderilenlere inandık. Onlar arasında ayırım yapmayız; biz O’na
teslim olanlarız” deyin.)

Secâvendî’nin tevcihi:

مِنْهُمْ قَدْ يَجُوزُ لِحْتِمَالِ الْوَاوِ (الابتداء والحال) ، واحال أوجه⁶⁴.

İbtida ve hal vavından dolayı vavın ihtimali caizdir. Hal,vecihtir. Tefsiri : Bu âyeti kerime de Yahudilerin, Hıristiyanların iddialarını reddettikten sonra müslümanların onları hakikî bir dine, bir selâmet ve saadet yoluna şu şekilde davet ve irşatta bulunmalarını emretmektedir. Ey mü'minler!.. Sizi kendi dinlerine davet edenlere (deyiniz ki biz Allah'a) onun varlığına, birliğine, evlada ihtiyaçtan uzak olduğuna İman ederiz. (Ve bize inzal olunana) yani Kur'ân'ı Kerîm'e de İman ederiz. (Ve İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a, Esbata* yani onların mü'min olan torunlarına (indirilmiş olana) yani onlara ait indirilmiş olan sahifelere inanırız. Hz. (Musa ile) Hz. (İsa'ya verilene) asıl Tevrat ile incil'e ve bütün (peygamberlere Rabbilerî katından verilmiş olan şeylere) yani âyetlere, mucizelere de (İman ettik) bunlara da inanmış bulunuruz, hepsini de yüce tutarız (Biz onlardan) o peygamberlerden (hiç birinin arasını ayırmayız.) hepsine de hürmet ve muhabbette bulunuruz. (Ve biz ona) o peygamberler vasıtasıyla bizlere kitaplarını ihsan buyurmuş olan o ortak ve benzerden uzak mabudumuza (teslim olmuş kimseleriz.) Biz o yüce Yaratıcıya tam bir ihlâs ile bağlı, itaatkâr kimseleriz. Artık başka milletlere lâzım olan, bizim gibi güzel bir inanıp, İslâm camiasına can atmaktır.⁶⁵

⁶⁴ Secâvendî, *İlelü'l-Vukûf*, 1, 243.

⁶⁵ Bilmen, *Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsîri*,1,130.

2/138

“صِبْغَةَ اللَّهِ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ صِبْغَةً وَنَحْنُ لَهُ عَابِدُونَ” *Allah'ın boyasıyla boyandık. Boyaca O'ndan daha güzel olan kim vardır? Biz yalnız O'na kulluk ederiz” (deyin).)*

Secâvendî'nin tevcihi:

صِبْغَةَ قَدْ يَجُوزُ عَلَى جَعْلِ الْوَاوِ لِلْإِبْتِدَاءِ ، وَالْحَالِ أَوْجَهُ وَأَوْضَحُ⁶⁶.

Başlangıç vavı olan ibtida vavı caizdir. Hal, daha vecihtir. Tefsiri : Bu âyeti kerime, Hıristiyanların bir iddiasını reddetmektedir. Şöyle ki: Hıristiyanlar doğan çocuklarını yedinci gün Mamudiye = Vaftiz denilen sarı bir suya daldırılırlar. Bu onlarca sünnet olma yerine geçen bir temizleme ve boyama muamelesidir. Çocukların bu daldırma ânında hakkıyla Hıristiyan olduklarına inanırlar. İşte bunların bu kanaatlerine, ayinlerine karşı buyruluyor ki: (Ey müslümanlar!) onlara (deyiniz ki, bizim boyamız Allah'ın boyasıdır.) Bizim manevî süsümüz, bizim fazilet rengimiz, bizim taharet ve temizliğimiz İslâm dinidir, bizim İslâm fitratı üzerine bulunmamızdır. Cenab'ı Hak biz müslümanları bu suretle boyadı ve süsledi. Bunlar bizim için bir ilâhî, manevî boyadır. Bunlara "Sibgatullah" denmiştir. (Artık Allah'ın boyasından daha güzel boyası olan kim vardır?) Onun bütün insanlık için en mükemmel bir mukaddeslik cilası olan dininden daha mükemmel, daha güzel bir renk ve cila düşünülebilir mi? İşte böyle bir lütfi ilâhiye mazhar olduğumuzdan dolayı (bizler ancak ona) o Hâlikî Kerime (ibâdet edenleriz.) Bu şekilde şükran vazifemizi yerine getirmeye çalışırız.⁶⁷

2/168

يَا أَيُّهَا النَّاسُ كُلُوا مِمَّا فِي الْأَرْضِ حَلَالًا طَيِّبًا وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ *Ey insanlar! Yeryüzünde bulunan maddelerin helâl ve temiz olanlarından yiyin; şeytanın peşinden gitmeyin, çünkü o apaçık düşmanınızdır.)*

Secâvendî'nin tevcihi:

طَيِّبًا قَدْ يَجُوزُ الْوَقْفُ وَالْوَصْلُ أَجُوزُ لِعَطْفِ الْجَمَلَتَيْنِ الْمُتَفَقَّتَيْنِ⁶⁸

⁶⁶ Secâvendî, *İlelü'l-Vukûf*, 1, 245.

⁶⁷ Bilmen, *Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsîri*, 1, 132.

⁶⁸ Secâvendî, *İlelü'l-Vukûf*, 1, 265.

Hem durmak hemde geçmek caizdir. İki cümle ittifak cümlesidir. Tefsiri : Bu âyeti kerime, bütün insanlığa takip edecekleri selâmet yolunu gösteriyor. Şöyle ki: Müşrikler bir takım cahil kimseler hiç bir şer'î delile dayanmaksızın bir t al im şeylerin helâl, bir takım şeylerin de haram olduğunu söylerler. Bunların bu sözlerine iltifat edilmesi asla caiz değildir. Dinimiz bize helâl olan şeyleri de, haram olan şeyleri de bildirmiştir. Bizim harekât rehberimiz, ancak Islâmî hükümlerdir, İşte buna işareten buyruluyor ki: (Ey insanlar! Yer yüzündeki şeylerden) şer'en (helâl, tertemiz olanlarını yiyiniz.) O nimetlerden istifâde edip bunları size veren Yaratıcınıza teşekkürde, kullukta bulununuz. (Ve şeytanın) sizi aldatmaya çalışan dinsiz, imansız, ahlâksız kimselerin (adımlarına tâbi olmayınız.) Onlara uyup arkalarından gitmeyiniz. (Muhakkak ki o) şeytan ve emsali (sizin için apaçık bir düşmandır.) Sizin hakkınızda asla hayır istemezler. Size doğru bir yolu göstermez. Artık akıllı olan bir insan, mukaddes dininin emirlerini, yasaklarını bırakır da böyle din düşmanlarının sözlerine tavsiyelerine iltifat eder mi?⁶⁹

Daha fazla ayet örneği için bakınız.⁷⁰

2.1.2. Âli İmran 3/22

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ *İşte onlar dünyada da âhirette de emekleri boşa giden kimselerdir. Onların hiç yardımcıları da yoktur.*

Secâvendî'nin tevcihi:

فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ لِلْإِبْتِدَاءِ بِالنَّفْسِ مَعَ اتِّحَادِ الْمَقْصُودِ⁷¹.

Burada maksat cümleye yeniden başlamaktır. Tefsiri : O âyetleri inkâr, peygamberleri ve iyiliği tavsiyede bulunanları öldürenler yok mu? İşte o caniler (amelleri) dünyada yapmış oldukları sadakaları, vücade getirdikleri maddî faideli şeyleri (dünyada da âhirette de batıl) kendileri için fâide teşkil etmekten uzak (olan kimselerdir) onlar ölünce bütün bunlardan mahrum kalacakları gibi, âhireti inkâr eden. Yüce Yaratıcının emirlerine muhalif oldukları için onun âhirette lûtfuna mazhar olmak şansını da daha dünyada iken elden çıkarmış bulunacaklardır. Bu ne felâket! (ve onlar için)

⁶⁹ Bilmen, *Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsîri*, 1, 160.

⁷⁰ Bakara, 85-89-185-197-223-273

⁷¹ Secâvendî, *İlelî'l-Vukûf*, 1, 367.

yarın âhiret âleminde (yardımcılardan bir fert de yoktur) öyle küfür ve isyan ile hayatı terk edenler hakkında hiç bir kimsenin yardım etmesine, şefaatte bulunmasına imkân bulunmamaktadır. Elbette öyle inkarcı, inatçı kimselerin âkibetleri böyle bir felâketten, mahrumiyetten başka değildir.⁷²

3/120

إِنْ تَمَسَّكُمْ حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْ وَإِنْ تُصِيبْكُمْ سَيِّئَةٌ يَفْرَحُوا بِهَا وَإِنْ تَصِيرُوا وَتَتَّقُوا لَا
يَضُرُّكُمْ كَيْدُهُمْ شَيْئاً إِنَّ اللَّهَ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ *Size bir iyilik gelirse bu onları üzer, ama başımıza bir kötülük gelse buna sevinirler. Eğer sabreder ve sakınırsanız, onların tuzağı size hiçbir zarar vermez. Allah onların yaptıklarını çepeçevre kuşatmıştır.*

Secâvendî'nin tevcihi:

تَسُؤُهُمْ قَدْ يَجُوزُ لِابْتِدَاءِ شَرْطٍ آخِرٍ وَالْوَصْلُ أَجُوزٌ ، لِأَنَّ الْمَقْصُودَ بَيَانَ تَضَادٍ
حَالِيهِمْ.⁷³

Başka bir şart edatına başlayabilmek için geçmeyi caiz görmüştür. İbtidai şart cümlesinin bazen sonda gelmesi caiz olabilir. Burada maksat birbirine zıt olan durumu (olayı) açığa çıkarmaktır.

Tefsiri : Ey müslümanlar!. Şunu da bilin ki: (Size bir nîmet) bir zafer, bir güzel muvaffakiyet (isabet eder) nasip olursa bu nasip olan nîmet ve saire (onları) o münafıkları (mahzun eder) buğz ve haset sebebiyle üzüldür dururlar. Fakat ey müslümanlar! (Size bir fenalık dokunursa) bir mağlûbiyet, bir kıtlık ve pahalılık veya aranızda ihtilâf gibi bir trajedi .ariz olursa (onunla sevinirler) işte onların müslümanlara karşı bu kadar kinleri, düşmanlıkları vardır. Artık ey müslümanlar!. O gibi düşmanları tanıyıp onlardan kaçınmanız lâzım değil midir? Sakın onlardan korkmayınız (eğer) ey müslümanlar!. (Sabreder) bir takım sıkıntılara katlanır, fedakârlıktan ayrılmaz (ve korunur) Allah Teâlâ'dan korkarak onun emirlerine, ve yasaklarına riayet eder (iseniz, onların hileleri size hiçbir şey ile zarar vermez) siz Allah Teâlâ'nın lütuf ve keremi ile o gibi düşmanların şerrinden emin olursunuz. Kur'ân'ın bu açıklamaları, düşmanların hilelerine karşı sabır ve takva ile yardım istemeyi bizlere öğretmekte ve öyle harekete irşad etmektedir. Böyle harekette bulunanları, Cenâb-ı Hak himaye buyuracaktır. Bu

⁷² Bilmen, *Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsîri*, 1,341.

⁷³ Secâvendî, *İlelî'l-Vukûf*, 1, 387.

husussa dâir ilâhî vadi vardır. Nitekim ashabı kiramı bu sayede en büyük düşmanlarının şerrinden korumuş, onları muvaffakiyetlere ulaştırmıştır.⁷⁴

Daha fazla ayet örneği için bakınız.⁷⁵

2.1.3. Nisa 4/23

حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ أُمَّهَاتُكُمْ وَبَنَاتُكُمْ وَأَخَوَاتُكُمْ وَعَمَّاتُكُمْ وَخَالَاتُكُمْ وَبَنَاتُ الْأَخِ وَبَنَاتُ الْأُخْتِ وَأُمَّهَاتُكُمُ اللَّاتِي أَرْضَعْتَكُمْ وَأَخَوَاتُكُم مِّنَ الرَّضَاعَةِ وَأُمَّهَاتُ نِسَائِكُمْ وَرَبَائِبُكُمُ اللَّاتِي فِي حُجُورِكُمْ مِّنْ نِّسَائِكُمُ اللَّاتِي دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَإِنْ لَّمْ تَكُونُوا دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ وَحَلَائِلُ أَبْنَائِكُمُ الَّذِينَ مِنْ أَصْلَابِكُمْ وَأَنْ تَجْمَعُوا بَيْنَ الْأُخْتَيْنِ إِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ

غُفُوراً رَّحِيماً Analarınız, kızlarınız, kız kardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, erkek kardeşin kızları, kız kardeşin kızları, sizi emziren analarınız, süt bacılarınız, eşlerinizin anaları, kendileriyle birleştiğiniz eşlerinizden olup evlerinizde bulunan üvey kızlarınız size haram kılındı. Eğer onlarla birleşmiş değilseniz (evliliğiniz son bulduğunda) kızlarını almanızda size bir sakınca yoktur. Kendi sulbünüzden olan oğullarınızın eşleri ve iki kız kardeşi birden almak da size haram kılındı; ancak geçen geçmiştir, Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir.

Secâvendî'nin tevcihi:

دَخَلْتُمْ بِهِنَّ لابتداء الشرط مع اتحاد المقصود. فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ كَذَاكَ لِأَنَّ جُمْلَةَ الشَّرْطِ
مَعْتَرِضَةٌ ، وَحَلَائِلُ مَعْطُوفَةٌ عَلَى وَرَبَائِبِكُمْ⁷⁶

Yeniden başlamak gerekir. Cümle şart cümlesidir. Tefsiri : Ey müslümanlar!, (sizin üzerinize) şunların nikâhları (haram kılınmıştır) 1- (analarınız) ve babalarınız ve analarınızın anaları ve onların sonuna kadar anaları. 2 -(kızlarınız) ve oğullarınızın ve kızlarınızın kızları ve torunları. 3 - (kız kardeşleriniz) ana ve baba bir veya baba bir veyahut ana bir kız kardeşleriniz. 4 - (halalarınız) babalarınızın ve dedeleriniz kız kardeşleri 5 - (Teyzeleriniz) analarınızın ve ninelerinizin bütün kız kardeşleri. 6 - (Biraderlerinizin kızları) ve bu kızların kızları ve torunları. 7 - (kız kardeşinizin kızları) ve bunların kızları ve torunları, tüm yeğenler: Bu yedi sınıf neseb sebebiyle haram kılınmış olanlardır. 8 - (ve sizî emzirmiş olan süt analarınız) ve bunların anaları, yâni

⁷⁴ Bilmen, *Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsîri*,1,444.

⁷⁵ Âli İmran, 26-27-187.

⁷⁶ Secâvendî, *İleli'l-Vukûf*, 2, 419.

süt nineler. 9 - (ve süt kız kardeşleriniz) ve süt kızlar, süt halalar, süt teyzeler süt biraderler, nesep bakımından olduğu gibi süt emme sebebiyle de haramdır. 10 - (ve eşlerinizin anneleri) ve onların anneleri, bunların nikâhları haramdır. Eşler, gerek kendileriyle cinsel ilişkide bulunmuş olsunlar ve gerek olmasınlar yalnız nikâh ile bu haramlık sabit olur. 11 - (ve kendileriyle cinsel ilişkide bulunmuş olduğunuz eşlerinizden) doğup çoğunlukla (yanınızda bulunan üvey kızlarımız) -velevki yanınızda bulunmasınlar- sizlere haramdır, (şayet eşlerinizle cinsel ilişkide bulunmamış iseniz) bu eşlerin vefatı veya boşanmasıyla iddetin bitmesi neticesinde bunların kızları ile evlenmekte (sizin üzerinize bir günah yoktur). 12 - (Ve kendi sulblerinizden olan oğullarınızın eşleri de) sizlere haramdır. Üvey oğulların eşleri bundan müstesnadır. 13 - (Ve iki kız kardeşi birlikte almanız da) sizin için haramdır. Nitekim bir kız ile onun halasını veya teyzesini bir nikâhta birleştirmek de caiz değildir. Bu bir meşhur hadis ile sabittir. Ancak câhiliyet zamanında (geçmiş olan müstesna) onlardan dolayı sorumlu tutmak yoktur. Elverir ki, İslâm şeriatının insanlık alemine gelmesinden sonra böyle bir muameleye teşebbüs olunmasın, (şüphe yok ki, Allah Teâlâ gafurdur, rahimdir) Vaktiyle yapılmış bir günahı afeder ve Örtür, yeter ki ona devam edilmesin, yapılmış olan kusurlardan dolayı İlahî affa iltica edilsin.⁷⁷

4/92

وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ أَنْ يَفْتُلَ مُؤْمِنًا إِلَّا خَطَأً وَمَنْ قَتَلَ مُؤْمِنًا خَطَأً فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ وَدِيَّةٌ مُسَلَّمَةٌ إِلَىٰ أَهْلِهِ إِلَّا أَنْ يَصَدَّقُوا فَإِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ عَدُوٍّ لَكُمْ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ وَإِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ فَدِيَّةٌ مُسَلَّمَةٌ إِلَىٰ أَهْلِهِ وَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامٌ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ تَوْبَةً مِنَ اللَّهِ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا

Yanlışlıkla olması dışında, bir müminin bir mümini öldürmeye hakkı olamaz. Yanlışlıkla bir mümini öldüren kimsenin mümin bir köle âzat etmesi ve ölenin ailesine teslim edilecek bir diyet vermesi gereklidir; ancak ölünün ailesi diyeti bağışlarsa o başka. Öldürülen, mümin olmakla birlikte size düşman olan bir topluluktan ise mümin bir köle âzat etmek lâzımdır. Eğer kendileriyle aranızda antlaşma bulunan bir topluluktan ise ailesine teslim edilecek bir diyet vermek ve mümin bir köleyi âzat etmek gerekir. Bunları

⁷⁷ Bilmen, Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsîri,2,573.

bulamayan kimsenin Allah tarafından tövbesinin kabulü için iki ay peşpeşe oruç tutması lâzımdır. Allah her şeyi bilmektedir, hikmet sahibidir.

Secâvendî'nin tevcihi:

مُتَّابِعِينَ لِأَنَّ قَوْلَهُ : تَوْبَةٌ يَصْلِحُ مَصْدَرٌ مَحْذُوفٌ أَي : يَتُوبُ اللَّهُ عَلَيْهِ تَوْبَةً ،
78. والأوجه أن يجعل مفعولاً له ، أيلتوبة

تَوْبَةٌ kelimesi hazfedilmiş bir fiilin masdarıdır. Yani, Allah onun tevbesini kabul eder. Allah'a tevbe etmek için, böyle cezayı çekmesi uygundur. تَوْبَةٌ kelimesini mefulün leh yapmak daha uygundur. Bu sebepten ona cümle başı olduğu için yani yeni cümleye başlandığı için ج konulur. Bu vakfi evladır.

Tefsiri : Bu âyeti kerime, bir mü'mini haksız yere kasden öldürmenin gayri meşru, İslâmiyet in şanına lâyük olmadığını, hata yoluyla olan öldürmelerden dolayı da katile yönelik olan tazminat ve diğer şeyleri şöylece beyan etmektedir. (Bir mü'min için) doğru ve hâline (lâyık değildir ki, bir mü'mînî) kas d en haksız yere (öldürürsün) bu büyük bir cinayettir, (meğer ki yanlışlıkla olsun) Bir hatâ neticesi olarak böyle bir öldürme olayı meydana gelsin. Bundan tamamen kaçınmak insanların gücü üstündedir.⁷⁹

4/140

وَقَدْ نَزَّلَ عَلَيْكُمْ فِي الْكِتَابِ أَنْ إِذَا سَمِعْتُمْ آيَاتِ اللَّهِ يُكْفَرُ بِهَا وَيُسْتَهْزَأُ بِهَا فَلَا تَفْعَدُوا
مَعَهُمْ حَتَّى يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ إِنَّكُمْ إِذًا مِثْلَهُمْ إِنَّ اللَّهَ جَامِعُ الْمُنَافِقِينَ وَالْكَافِرِينَ
O size kitapta şunu indirmiştir: Allah'ın âyetlerinin inkâr edildiğini yahut onların alaya alındığını işittiğiniz zaman, onlar başka bir söze geçmedikçe kendileriyle beraber oturmayın; aksi takdirde şüphesiz siz de onlar gibi olursunuz. Allah elbette münafıkların ve kâfirlerin tamamını cehennemde bir araya getirecektir.

Secâvendî'nin tevcihi:

غَيْرِهِ وَالْوَصْلُ أَجُوزٌ لِأَنَّ إِذَا يَتَعَلَّقُ بِمَا قَبْلَهُ ، تَقْدِيرُهُ : إِنَّكُمْ إِذَا قَعَدْتُمْ مَعَهُمْ مِثْلَهُمْ⁸⁰

Burada geçmek daha uygundur. Bu âyeti kerime mukaddesata hakaret eden kimseler ile aynı mecliste olmaktan müslümanları sakındırmakta, öyle bir yakınlığın

⁷⁸ Secâvendî, *İlelü'l-Vukûf*, 2, 431.

⁷⁹ Bilmen, *Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsîri*, 2, 644.

⁸⁰ Secâvendî, *İlelü'l-Vukûf*, 2, 436

neticedeki rezaletini ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey sadık müminler!. Ve ey kâfirler ile aynı mecliste olup onların İslâmiyet aleyhindeki lâkırdılarına iştirak eden münafıklar!. Kâfirleri dost tutmayınız diye sizlere Cenâb-ı Hak emrediyor.

Daha fazla ayet örneği için bakınız.⁸¹

2.1.4. Maide 5/4

يَسْأَلُونَكَ مَاذَا أُحِلَّ لَهُمْ قُلْ أُحِلَّ لَكُمْ الطَّيِّبَاتُ وَمَا عَلَّمْتُمْ مِنَ الْجَوَارِحِ مُكَلَّبِينَ
تُعَلِّمُونَهُنَّ مِمَّا عَلَّمَكُمُ اللَّهُ فَكُلُوا مِمَّا أَمْسَكْنَ عَلَيْكُمْ وَاذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهِ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ
سَرِيعُ الْحِسَابِ *Kendileri için nelerin helâl kılındığını sana soruyorlar. De ki: "İyi ve temiz olanlar size helâl kılınmıştır." Yırtıcı hayvanlardan olup Allah'ın size öğrettiği ile eğiterek avcı hale getirdiğiniz hayvanların sizin için yakaladıklarından da yiyin; üzerine Allah'ın adını da anın. Allah'tan korkun, şüphesiz Allah'ın hesabı pek çabuktur.*

Secâvendî'nin tevcihi:

عَلَّمَكُمُ اللَّهُ لِعَطْفِ الْمَخْتَلِفَتَيْنِ مَعَ فَاءِ التَّعْقِيبِ⁸²

Fai takiple beraber muhtelif iki kelimeye atıf yapılmıştır.

Tefsiri : Bu âyeti kerime, müslümanlar için bir kısım helâl olan şeyleri av ve avlamanın meşru oluş şeklini şöylece bildirmektedir. Habibim!. (Senden) müslümanlar (sorarlar ki) kendileri için helâl kılınmış olan şey nedir?, ne gibi şeylerden yiyip istifade edebilirler?. Onlara (de ki: Sizin için temiz nimetler) selim tabiatların pis görmedikleri, kendisinden nefret etmedikleri şeyler (helâl kılınmıştır) onlardan yiyip istifade edebilirsiniz, (ve) Bir de (yırtıcı hayvanlardan) av köpeği, av kuşu gibi tuttıklarını çok kere yaralayan şeylerden (olup kendilerine Cenâb'ı Hak'ın size bildirdiğinden) size ilham buyurduğu tâlim ve terbiyeden, av avlama usulünden (kendilerine öğretmiş olduğunuz eğitilmiş av hayvanlarının) avladıkları da helâldir, (İmdi sizin için onların tuttıklarından yiyiniz. Ve onun üzerine) O hayvanı ava saldırdığınız zaman veya sizin için tutacağınızı boğazlamaya kavuştuğunuz vakit (üzerine) Bismillah diye (Allah'ın ismini zikrediniz ve Allah Teâlâ'dan korkunuz) haram olan şeyleri işlemeyiniz, (şüphe yok ki. Allah Teâlâ'nın hesabı pek çabuktur) sizleri süratle hesaba tâbi tutar. Gizli, açık her ne

⁸¹ Nisa, 24-94-141-142.

⁸² Secâvendî, *İleli'l-Vukûf*, 2, 445.

varsa hepsini tamamiyle bilir, ona göre hüküm verir. Binaenaleyh helâl şeyler ile yetinmeli, haram şeylerden de kaçınmalıdır ki mesuliyetten kurtulabilsin.⁸³

5/18

وَقَالَتِ الْيَهُودُ وَالنَّصَارَى نَحْنُ أَبْنَاءُ اللَّهِ وَأَحِبَّاؤُهُ قُلْ فَلِمَ يُعَذِّبُكُمْ بِذُنُوبِكُمْ بَلْ أَنْتُمْ
بَشَرٌ مِّمَّنْ خَلَقَ يَغْفِرُ لِمَن يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَن يَشَاءُ وَاللَّهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا
وَالِيهِ الْمَصِيرُ *Yahudiler ve hıristiyanlar, "Biz Allah'ın oğulları ve sevgili kullarıyız"*
dediler. De ki: "Öyleyse Allah günahlarınızdan dolayı sizi niçin cezalandırıyor?
Doğrusu siz de O'nun yarattığı sıradan insanlarsınız. O, dilediğini bağışlar, dilediğini
de cezalandırır. Göklerin, yerin ve ikisi arasındakilerin mülkiyeti Allah'a aittir. Dönüş
de yalnız O'nadır."

Secâvendî'nin tevcihi:

وَمَا بَيْنَهُمَا لِلْفَصْلِ بَيْنَ ذِكْرِ الْحَالِ وَالْمَالِ⁸⁴

Hal ve mealin daha iyi anlaşılması için bir arada kullanılması durmadan geçilmesi gerekir. Tefsiri : Bu âyeti kerime, ehli kitabın ne kadar bencil olarak cüretkârca iddialarda bulunur olduklarını gösteriyor. Ve bu iddiaları reddediyor Şöyle ki: "Yahudiler Üzeyr Allah'ın oğludur, Hıristiyanlar da Mesih Allah'ın oğludur" dediler (ve Yehudi ve Hıristiyanlar) taifeleri kendilerinin de böyle fevkalâde bir ayrıcalığa sahip olduklarını iddia ederek herbiri: (biz Allah'ın oğullarıyız ve dostlarıyız dediler) yani:

Yahudiler: Madem ki, bizim büyüğümüz olan Üzeyr, Allah'ın oğludur, bizler de onun evlât ve torunları ve yakınları bulunduğumuz için Allah Teâlâ'nın oğulları yerindeyiz, demek isterler. Hıristiyanlar da madem ki Mesih Allah'ın oğludur, diyerek aynı iddiada bulunurlar. Nitekim bir hükümdarın yakınları da makamı iftiharda kendilerine hükümdarlık isnat ederek: "biz bu memleketin hükümdarlarıyız" derler. İşte Yahudiler de Hıristiyanlar da kendi selefleri olan Peygamberler sebebiyle kendilerini başka milletler üzerine üstün görerek böyle bir iddiada açıkça veya dolaylı olarak bulunmuşlardır. Rivayete göre Rasülü Ekrem Hazretleri Yahudilerden bir cemaati İslâm dinine davet etmiş onları Allah Teâlâ'nın azabıyla korkutmuş onlar da: "Sen bizi nasıl

⁸³ Bilmen, *Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsîri*, 2, 728.

⁸⁴ Secâvendî, *İlelî'l-Vukûf*, 2, 449.

ilâhî azap ile korkutuyorsun ki, biz Allah'ın oğullarıyız, dostlarıyız demişler. Bunun üzerine bu âyeti kerime nazil olmuştur. Hıristiyanlar da aynı iddiada bulunmuşlardır. Hatta bozulmuş inciller'de okumaktadırlar ki, Hz. İsa, Hıristiyan taifesine hitaben: Ben, benim ve sizin babanıza gidiyorum demiş, bu sebeple Cenâb-ı Hak'kın oğulları olduklarını iddiaya cür'et etmişlerdir. Habibim!. Onlara (de ki:) eğer bu iddianız doğru ise Cenâb-ı Hak, (ya ne için size günahlarınız sebebiyle azap ediyor?..) bir baba evlâdını, bir dost dostlarını hiç cezalandırır mı?. Halbuki, Hak Teâlâ Hazretleri sizi dünyada bile vakit vakit azaplara uğrattıyor, nice öldürülmelere, esaretlere mâruz bırakıyor, düşmanlarınız olan putperestler tarafından Beyti Mukaddes yıkılmış, aranızda en feci savaşlar devam edip durmakta bulunmuştur. Hatta siz bile iddia ediyorsunuz ki, Cenâb-ı Hak size âhirette sayılı günlerde azap edecektir. Yok yok siz hâşâ Allah'ın oğulları değilsiniz (siz ancak onun yaratıklarından bir beşersiniz) diğer mahlûkatı kabilindensiniz, başkaları üzerine öyle bir meziyetiniz yoktur, (ve) Allah Teâlâ mahlukatından (dilediğine) mü'min kullarına ilâhî lütfü ile mağfiret eder) insanlık icâbı yapmış oldukları kusurları af eder ve örter, (ve dilediğine azap eder) özellikle Allah'ın birliğini ve Peygamberlerin bir kısmını inkâr Sen kimseleri de ebedî olarak azaba uğrattır, (ve göklerin, yerin ve aralarında bulunanların) bütün mahlûkatın (mülkü) varlığı, mülkiyeti (bütün Allah'ındır) bütün bunlar, o Yüce Yaratıcının mülkiyeti ve kulu olmakla vasıflanmışlardır, hepsi de onun melekut, kudret ve azameti altında bulunmaktadır. Bunlarda istediği gibi tasarruf eder, dilediğini yaşattır, dilediğini öldürür: Dilediğine sevab verir, dilediğini de azaba sokar (ve sonunda dönüş de Ona'dır) Âhirette yalnız o Yüce Yaratıcının hükmü alanına gidilecektir. İyilik yapanlara sevablar verecek, dilediği günahkarları da lâıyk oldukları cezalara kavuşturacaktır. Artık bunun aksi nasıl iddia edilebilir?⁸⁵

5/19

يَا أَهْلَ الْكِتَابِ قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ عَلَى فَنَرَةٍ مِنَ الرُّسُلِ أَنْ تَقُولُوا مَا جَاءَنَا
 مِنْ بَشِيرٍ وَلَا نَذِيرٍ فَقَدْ جَاءَكُمْ بَشِيرٌ وَنَذِيرٌ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ
 Ey Ehl-i kitap! "Bize ne bir müjdeleyici ne de bir uyarıcı geldi" demeyesiniz diye peygamberlerin arası kesildiği bir dönemde size gerçekleri açıklamak üzere elçimiz gelmişti. İşte size müjdeleyici de uyarıcı da geldi. Allah her şeye kâdirdir.

⁸⁵ Bilmen, Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsîri,2,747.

Secâvendî'nin tevcihi:

وَلَا تَذِيرُ لِلْعَاطِفِ مَعَ وَقُوعِ الْعَارِضِ⁸⁶

Arada kelime olmasına rağmen yani engel bulunmasına rağmen durmak değil, geçmek caizdir.

Tefsiri : Bu âyeti kerime, bütün insanlığa Allah'ın dinini tebliğ eden Son Peygamber Hazretlerinin gönderilmiş olmasıyla artık hiçbir taifenin bizi uyaracak ve irşad edecek bir zat gelmedi diye mazeret ileri sürmesine mahal kalmadığını bildirmektedir. Şöyle ki: (Ey ehli kitap) Ey İsrail oğulları. Ey Hıristiyanlar taifesi (Peygamberlerin arası kesilmiş) çoktan beri insanlığa Peygamber gönderilmeyip ilâhî vahy inmez (olduğu bir zamanda size) dinî hükümleri ve sizin gizlediğiniz hakikatları (apaçık) bir şekilde size (beyanda bulunur olarak Resulümüz) Hz. Muhammed Aleyhisselâm (geldi) insanlık âleminde yeniden bir risâlet nuru tecelli etmeğe başladı (tâki) biz mazuruz (bize ne) cennet ile, ilâhî lütuflar ile, (müjdeleyici) bir peygamber geldi, (ne de) bizleri cehennem ile, uhrevî (azab ile korkutucu) bir Peygamber geldi (demeyesiniz) hayır, sizin mazeretiniz yok. (işte size müjdeleyici ve korkutucu) yaratıcınızın emirlerini, yasaklarını, yardımlarını, azaplarını size genişçe bildiren Son Peygamber Hazretleri (geldi) artık ona tâbi olmanız, o sayede cehaletten, dalâletten kurtularak hidâyete ermeniz lâzım gelmez mi?. (Ve Allah Teâlâ herşeye tamamiyle kadirdir) Binaenaleyh öyle peygamberlerin arası kesildiği böyle bir Yüce Peygamberi bütün insanlığa dinî hükümlerine tebliğe memur etmeğe de kadirdir. Bu sayede insanlık âlemi, ilâhî dinden onun bütün hükümlerinden kıyamete kadar haberdar olabilecektir. Gerçekten de İslâmiyet, bütün insanlık âleminde yayılmış,, İslâmiyetin dayandığı Kur'an'ı Kerim, bütün medeniyet âlemine yayılmaya başlamıştır. Artık hiçbir millet, biz hakiki bir dinden haberdar olmadık diye mazeret beyan edemeyecektir. Dünya işlerinde o kadar çalışan ve gayret gösteren milletlerin, ilâhî din hususunda da çalışmaları, hakkı araştırmaları, İslâmiyet'in yüce mahiyetini kavrayarak o sayede hakiki istikballerini temine gayret göstermeleri elbette kendileri için en mühim bir vazifedir. İki Peygamber arasındaki zamana "devri fetret" denir ki, ilâhî vahy kesilmiş, insanlara gevşeklik ariz olarak dinî vazifelerine karşı laubalice bir vaziyet almış olacakları için o zamana bu fetret ismi verilmiştir. Fetret müddetlerinin mikdarı hakkında muhtelif rivayetler vardır. Bir rivayete göre Hz. Musa ile Hz. Isa arasındaki müddet bin yedi yüz senedir. Bu

⁸⁶ Secâvendî, *İleli'l-Vukûf*, 2, 449.

müddet zarfında bin nebi gönderilmiştir. Hz. İsa ile Son Peygamber Efendimiz arasındaki müddet de altı yüz senedir. Bu müddet içinde dört nebi gönderilmiştir ki, bunların üç İsrail oğullarındandır, biri de arablardan olup adı Halit İbni Sinan'dır. Doğrusunu Allah daha iyi bilir.⁸⁷

Daha fazla ayet örneği için bakınız⁸⁸

2.1.5. En'âm 6/67

لِكُلِّ نَبِيٍّ مُّسْتَقَرٌّ وَسَوْفَ تَعْلَمُونَ

Her haberin gerçekleşeceği bir zaman vardır. Yakında siz de gerçeği bileceksiniz.

Secâvendî'nin tevcihi:

مُسْتَقَرٌّ لِلْإِبْتِدَاءِ بِسَوْفَ عَلِي التَّهْدِيدِ مَعَ شِدَّةِ اتِّصَالِ الْمَعْنَى⁸⁹

Manaya delalet açısından yeniden başlamak uygundur.

Tefsiri : Ey inkarcılar!. Ey hakikatleri güzelce kabul etmekten kaçınan câhiller!.

(Her bir haberin gerçekleşeceği bir zamanı vardır) Size haber verdiğim azabın ve diğer her bir hadisenin Allah tarafından tâyin ve takdir edilmiş kesin bir vakti vardır. (Ve yakında) Bu hakikatin sıhhatini (bilirsiniz.) size haber verilen hâdiseler ergeç ortaya çıkacaktır. Bir kısmı daha dünyada iken, ve diğerleri de âhirette mutlaka görülecektir. Artık yalanlamanızdan dolayı o zaman yapacağınız pişmanlıklar sizlere fâide vermiyecektir. Nitekim Rasûlullah'ın verdiği haberleri yalanlayan müşriklerin bir kısmı daha peygamber zamanında Allah'ın kahrına uğrayarak onların yerlerine müslümanlar hâkim olmuşlardır. Diğer kısımları da dünyada olmasa da âhirette mutlaka Allah'ın kahrına, cehennem azabına uğramış olacaklardır.⁹⁰

Daha fazla ayet örneği için bakınız⁹¹

2.1.6. A'râf 7/42

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَا نُكَلِّفُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ

İman edip dünya ve âhiret için yararlı işler yapanlara gelince, -ki hiç

⁸⁷ Bilmen, *Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsîri*,2,749.

⁸⁸ Maide, 5-7-8-32-37-54.

⁸⁹ Secâvendî, *İlelü'l-Vukûf*, 2, 478.

⁹⁰ Bilmen, *Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsîri*,2,900.

⁹¹ En'âm, 146-165.

kimseye gücünün üstünde bir vazife yüklemeyiz- işte onlar cennetliklerdir. Orada onlar ebedî kalıcıdırlar.

Secâvendî'nin tevcihi:

وُسْعَهَا لِأَنَّ الْأَعْيُنَ وَالَّذِينَ آمَنُوا⁹².

Ülaike vellezine amenunun haberidir. Tefsiri : Bu mübarek âyetler, mü'min, salih kulların kavuracakları ebedî nimetleri müjdelemektedir, ve böyle zatların güçleri üstünde birşey ile mükellef bulunmadıklarını da ilâhî bir lütuf olmak üzere şöylece bildirmektedir. (Ve o kimseler ki) Bizim âyetlerimize (imân ettiler) Allah'ın birliğini tasdik edip, Peygamberlerinin tebliğlerine itaat eylerler (ve iyi amellerde bulundular.) üzerlerine düşen ibâdetleri yerine getirmeye çalıştılar. (Biz ise hiçbir nefsi gücünün üstünde birşey ile mükellef kılmayız.) Binaenaleyh o kimselerin böyle yapmakla mükellef oldukları ibâdetler, itaatler de zâten kendi güç ve kudretleri dışında bulunmamıştır. (İşte onlar) O imâna ve salih amale muvaffak olanlar (cennet ehli dirler) cennete kavuşacak olan onlardır (ve) onlar (orada) cennette (ebedî kalıcılar dır.) daimî bir halde cennet nimetlerine nail olup duracaklardır.⁹³

7/144

قَالَ يَا مُوسَى إِنِّي اصْطَفَيْتُكَ عَلَى النَّاسِ بِرِسَالَاتِي وَبِكَلَامِي فَخُذْ مَا آتَيْتُكَ وَكُنْ

Allah, "Ey Mûsâ!" dedi, "Ben, vahiylerimi göndermek ve konuşmakla insanlar arasında sana seçkin bir yer verdim. Sana verdiğimi al ve şükredenlerden ol."

Secâvendî'nin tevcihi:

وَبِكَلَامِي قَدْ قِيلَ ، وَالْوَصْلُ أَوْضَحُ لَا تَصَالُ الْمَعْنَى وَالْفِظْ⁹⁴.

Secâvendî'ye göre vasletmek daha açıktır. Mana ile sözün bitişik olması için geçmek caizdir.

Tefsiri : Bu mübarek âyetler, Cenab'ı Hak'ın Musa Aleyhisselâm'a olan ilâhî lütfunu göstermektedir. O Yüce Peygamberin Allah tarafından ne gibi vazifeler ile görevlendirilmiş olduğunu bildirmektedir. Şöyle ki: Hak Teâlâ Hazretleri, Musa Aleyhisselâm'a, Allah'ı görme şerefine ulaşamadığından dolayı üzülmemesi için diğer ulaştığı nimetleri zikrederek (Buyurdu ki: Ey Musa!. Muhakkak ben) Kerem Sahibi

⁹² Secâvendî, *İlelü'l-Vukûf*, 2, 500.

⁹³ Bilmen, *Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsîri*, 2, 1020.

⁹⁴ Secâvendî, *İlelü'l-Vukûf*, 2, 514.

Yaratıcı (seni risâletlerimle) risâlet ve peygamberlik şerefine sahip kılmakla, sana Tevrat'ın bölümlerini inzal etmemle, (ve kelâmım ile) seni vasıtasız olarak kutsal sözümü işitmek şerefine kavuşturmuş olmamla zamanındaki mevcut (insanlar üzerine seçtim.) seçkin bir durumda, yüce bir derecede bulundurdum. (İmdi sana verdiğim! al) Sana ihsan ettiğim peygamberliği, kutsal sözümü işitmek şerefine kavuşmayı ve diğer kavuştuğun nimetleri düşün, nazarı dikkate al, bazı arzuların gerçekleşmemesinden dolayı üzülme. Kavuştuğun birçok nimetlerden dolayı (şükr edicilerden ol.) bu nimetlerden dolayı Cenâb-ı Hak'ka şükretmek bir kulluk vazifesidir. Bunun da ayrıca mükâfatı vardır.⁹⁵

7/153

وَالَّذِينَ عَمِلُوا السَّيِّئَاتِ ثُمَّ تَابُوا مِنْ بَعْدِهَا وَآمَنُوا إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ

Kötülükler yaptıktan sonra ardından tövbekâr olup da iman edenlere gelince, şüphesiz ki, o tövbe ve imandan sonra rabbın elbette bağışlayıcı ve esirgeyicidir.

Secâvendî'nin tevcihi:

وَأَمَّنُوا لظاهر أن الوجه الوصل لأن الجملة خبر والذين ، والضمير العائد إلى المبتدأ محذوف ، دل عليه الضمير العائد إلى صلته ، وهو ها في : من بعدها فإنها من ضمير التوبة التي هي من ضرورة : تابوا ، تقديره : إن ربك من بعد توبتهم⁹⁶ .

وَالَّذِينَ nin haberidir. Mübtedaya dönen zamir (مِنْ بَعْدِهَا) cümlesi İNَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا hazfedilmiştir. Sıla cümlesinin zamiri onu göstermektedir.

Ait zamiri (مِنْ بَعْدِهَا) daki (هَا) zamiridir. Çünkü o zamir, (هي) nin yerine kullanılan zamirdir. Zarureten dolayı buraya (هَا) gelmiştir.

وَأَمَّنُوا nün takdiri تَابُوا İNَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِ تَابْتَهُمْ dür. Yani (tevbe ettikten sonra anlamı taşır.

Tefsiri : (Ve o kimseler ki) insanlık hali (kötülükleri) gayrimeşru şeyleri (işlemişler) onları yapmaya cür'et göstermişler (sonra onun) o yaptıkları fena, Allah'ın rızasına aykırı hareketlerinin fenalığını anlayarak onların (arkasından) vazgeçip ve

⁹⁵ Bilmen, *Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsîri*,2,1088.

⁹⁶ Secâvendî, *İlelî'l-Vukûf*, 2, 516.

pişman olup (tövbekar olmuş) ve Allah Teâlâ'ya (imân etmişlerdir.) Hak Teâlâ'nın ortak ve benzerden uzak bulunduğuna ve tevbeleri kabul eden bir affedici ve merhamet sahibi olduğuna inanmışlardır. (Şüphe yok ki, ondan) O tövbeden (sonra) Resulüm ya Muhammedi. Veya ey tövbe eden kulum!. (Rab'bin elbette) Onları, öyle tevbe eden ve aff dileyenleri (bağışlayıcıdır) onların hakkında affetme ve günahlardan vazgeçme şeklinde muamele eder ve (esirgeyicidir) onları merhamet buyurur, onları cennetlerine kavuşturur. Binaenaleyh her insan güzel bir imâna ve inanca sahip olmalıdır, insanlık hali herhangi bir günahla bulunursa ümitsizliğe düşmemelidir, belki derhal tevbe edip, aff dileyip Cenâb-ı Hak'ın affına sığınmalıdır. Öyle samimiyetle yapılacak tevbelerin kabul edileceğini bu gibi âyetler bütün insanlığa müjdelemekte ve telkin buyurmaktadır.⁹⁷

Daha fazla ayet örneği için bakınız⁹⁸

2.1.8. Tevbe 9/30

وَقَالَتِ الْيَهُودُ عَزَيْرٌ ابْنُ اللَّهِ وَقَالَتِ النَّصَارَى الْمَسِيحُ ابْنُ اللَّهِ ذَلِكَ قَوْلُهُمْ بِأَفْوَاهِهِمْ
يُضَاهُونَ قَوْلَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَبْلُ قَاتَلَهُمُ اللَّهُ أَنَّى يُؤْفَكُونَ
Yahudiler "Üzeyr Allah'ın oğludur" dediler, hıristiyanlar da "Mesih (İsâ) Allah'ın oğludur" dediler. Bunlar, daha önceki inkârcıların söylediklerine benzer biçimde ağızlarından çıkan sözlerdir. Allah onları kahretsin! (Gerçeklerden) nasıl da yüz çeviriyorlar!

Secâvendî'nin tevcihi:

Durmak değil.geçmek caizdir.anlam bütünlüğü daha iyi sağlanır. Tefsiri : Bu mübarek âyetler, Yahudiler ile Hıristiyanların da bazı zatları tanrı ve Cenab'ı Hak'ın oğlu kabul ederek daha eski müşrikler gibi pek yanlış bir inançta bulunmuş,bu şekilde bir nevi şirke düşmüş olduklarını bildirmektedir. Şöyle ki: Ehli kitap denilen taifeler, hak dine aykırı pek yanlış inanışlarda bulunmuşlardır. (Ve) bu cümleden olarak (Yahudiler dedi ki: Üzeyr) adındaki zat (Allah'ın oğludur.) böyle Allah'ın şanına lâyük olmayan bir babalık ve oğulluk isnadında bulundular. (Hıristiyanlar da dedi ki: Mesih) Hz. İsa (Allah'ın oğludur.) onun insanlardan babası yoktur, babasız ise evlât olamaz. Öyle ise, Mesih'in babası Tanrı Teâlâ'dır. Hâşâ. (Bu) yakıştırmalar, bu cahilce iddialar (onların ağızlarıyla söyledikleri lâkırdıdır.) esassız delilden yoksun sözlerdir. Bu

⁹⁷ Bilmen, *Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*,2,1097.

⁹⁸ A'râf, 83-150-151-157-168-179-191-195-196.

sözleri kendilerinden (evvelce kâfir olanların lâkırdılarına benzetiyorlar) nitekim vaktiyle bir takım müşrikler de "melekler" Allah'ın kızlarıdır demişlerdi. Yahut: Hıristiyanlar, kendilerinden önce olan Yahudiler gibi inanmış, bir insanı Allah Teâlâ'nın oğlu sanmışlardır... Yahudi'ler ise, daha evvel: Üzeyr'i Allah'ın oğlu sanmışlardı. Veyahut: Hz. Peygamber zamanındaki Yahudi'ler ile Hıristiyanlar da kendilerinden evvel gelip geçmiş olan kendi babaları, dedeleri gibi yanlış iddialarda bulunmuş, bunlar da bazı insanları Allah Teâlâ'nın oğlu sanıvermişlerdir. Bu ne cahilce bir iddia!. (Allah Teâlâ kendilerini kahretsin) yani: Böyle iddialarda bulunanlara lanet eylesin. Onlar (nasıl) haktan, Allah Teâlâ'nın birliğine, baba olmaktan yüce bulunduğuna dair inançtan bâtıla (çevriliyorlar) halbuki, bu bâtıla imkân yoktur, onun birliği, baba olmaktan yüceliği nice deliller ile sabittir.⁹⁹

9/79

الَّذِينَ يَلْمِزُونَ الْمُطَّوِّعِينَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فِي الصَّدَقَاتِ وَالَّذِينَ لَا يَجِدُونَ إِلَّا جُهْدَهُمْ
 السَّخِرَ اللَّهُ مِنْهُمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ فَيَسْخَرُونَ مِنْهُمْ سَخِرَ اللَّهُ مِنْهُمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ
 Sadakalar konusunda müminlerden hem gönüllü olarak fazla fazla verenlere hem de daha fazla verecek bir şey bulamayanlara dil uzatıp onlarla alay edenleri Allah maskaraya çevirecektir. Onlar için elem verici bir azap da vardır.

Secâvendî'nin tevcihi:

سَخِرَ اللَّهُ مِنْهُمْ لِإِتْمَامِ الْجَزَاءِ مَعَ اخْتِلَافِ الْجَمَلَتَيْنِ¹⁰⁰

İki ihtilafli cümleyi daha iyi anlamak için birleştirerek okumak caizdir. Tefsiri : Bu mübârek âyetler, münafıkların, zekât, sadaka vazifelerini fazlasıyla yapan veya bir hikmet gereği durumu fakir bulunan mü'minler ile alay etmek alçaklığına cür'et ettiklerini bildiriyor, artık o gibi kâfir kimselerin ilâhî affa nail olamayacaklarını ihtar buyuruyor. Şöyle ki: (O) Münafık topluluğundan olan (kimseler ki) imanları pek kuvvetli olan (müminlerden sadakaları gönül hoşluğu ile) kalben samimî şekilde isteyerek (verenleri) zekatlarından başka Hak rızası için fazlaca nafîle olarak teberrularda bulunanları (ve kendi güçlerinin yettiğinden fazlasını bulamayanları) böyle oldukları halde yine sadaka vermeğe koşanları (Ayıplarlar) ve (onlar ile) öğle güçlerini sarf ederek sadaka vermeğe çalışanlar ile (alayda bulunurlar) artık (Allah Teâlâ'da)

⁹⁹ Bilmen, *Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsîri*,3,1251.

¹⁰⁰ Secâvendî, *İlelü'l-Vukûf*, 2, 555.

onların o kötü hareketlerinin bir cezası olmak üzere (o kimseleri maskayara çevirir) yani: Onları o alay etmeleri yüzünden cezaya uğratar, (ve onlar için) Öyle mü'minleri ayıplayan, onlar ile alay eden münafık kimseler için (acıklılık bir azap vardır) onların böyle ebedî bir azaba uğrayacakları kararlaştırılmıştır. Rivayete göre Rasûlü Ekrem Hazretleri bir gün bir hutbe okuyup müslümanları sadaka vermeğe teşvik buyurmuştu. Bunun üzerine Abdullah İbni Avf, malının yarısı olan dört bin dirhemi getirip Rasûlullah'a teslim etmiş, dört bin dirhemini de ailesinin geçimine tahsis ettiğini söylemişti.¹⁰¹

Daha fazla ayet örneği için bakınız¹⁰²

2.1.9. Yûnus 10/16

قُلْ لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا تَلَوْتُهُ عَلَيْكُمْ وَلَا أَدْرَاكُمْ بِهِ فَقَدْ لَبِثْتُ فِيكُمْ عُمُرًا مِنْ قَبْلِهِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ

Yine de ki: "Allah (öyle) dileyseydi ne ben onu size okuyabilirdim ne de siz onu anlayabilirdiniz; o gelmeden aranızda uzun bir süre yaşadım, siz aklınızı kullanıp düşünmez misiniz?"

Secâvendî'nin tevcihi:

بِهِ قَدْ قِيلَ إِلَّا أَنْ الْوَصْلَ أَوْلَى لِلْفَاءِ ، وَلِشَدَّةِ اتِّصَالِ الْمَعْنَى¹⁰³.

Fai takip için geçmek daha uygundur. Tefsiri : Resulüm!. Senden Kur'an-ı Kerim'in değiştirilmesini isteyen müşriklere (De ki: Eğer Allah Teâlâ dileyseydi onu) o Kur'an-ı Kerim'i (size okumazdım) onu bana indirmezd, onu size okumakla beni mükellef kılmazdı (ve onu size bildirmezdi) o Kur'an-ı Kerim'in lisanımla, tebliğim ile size bildirmiş olmazdı. Binaenaleyh onun size bildirilmesi, bir ilâhî bir iradeye dayanmaktadır, (muhakkak ki, ben ondan evvel) o Kur'an'ı Kerim'in bana vahyinden önce (sizin aranızda bir ömür sürdürdüm) kırk sene beraber yaşamıştık, bu müddet içinde ben ne bir kitap mütalâa etmiş, ne bir kimseden bir şey okumuş öğrenmiş değildim. Siz benim o halimi pekâlâ biliyordunuz. Şimdi böyle fevkalâde edebî, bir çok ilimleri, içeren, hikmetli bir kitabı size tebliğ edişim, bir harikadan, bir mucizeden başka neye yorumlanabilir?. (Siz hiç akıllıca düşünmez misiniz?.) bir tefekkür ve mülâhazada bulunmaz mısınız ki, böyle belagat ve fesahati karşısında bütün âlimlerin, fasih belîğ ediplerin âciz kalmakta oldukları pek yüce bir kitabı, hayatı boyunca tahsil görmemi; bir

¹⁰¹ Bilmen, *Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*,3,1308.

¹⁰² Tevbe, 52-88-95-128.

¹⁰³ Secâvendî, *İlelü'l-Vukûf*, 2, 566.

kimse kendi tarafında tertip ve tanzim edemez. Artık öyle bir kutsal kitap nasıl inkâr edilebilir?. Onun değiştirilmesi ve bozulması, bir insandan nasıl istenilebilir?. Bu ne kadar cahilce bir iddia, bir temenni değil midir?¹⁰⁴

2.1.10. Hûd 11/91

قَالُوا يَا شُعَيْبُ مَا نَفَقَهُ كَثِيراً مِّمَّا تَقُولُ وَإِنَّا لَنَرِيكَ فِينَا ضَعِيفاً وَلَوْلَا رَهْمُكَ
لَرَجَمْنَاكَ وَمَا أَنْتَ عَلَيْنَا بِعَزِيزٍ Medyenliler, "Ey Şuayb! Söylediklerinin çoğunu
anlamıyoruz, ayrıca aramızda seni zayıf görüyoruz! Eğer kabilen olmasaydı, seni
mutlaka taşlayarak öldürürdük. Bizim karşımızda sen güçlü biri değilsin" dediler.

Secâvendî'nin tevcihi:

لَرَجَمْنَاكَ لِلابْتِدَاءِ بِالنَّفْيِ مَعَ أَنْ كُونَ الْوَائِلَ لِلْحَالِ أَوْجِه¹⁰⁵.

Nefy için yeniden başlamak gerekir. Buradaki vav hal vavıdır. Tefsiri : Hz. Şuayb'in bu gayet yumuşak ve mükemmel olan hitabına karşı onun o takdir etmekten mahrum olan kavmi (dediler ki: Ey Şuayb!. Söylediklerinden bir çoğunu iyice anlayamıyoruz) halbuki, Hz. Şuayb, kavmine kendi lisânlarıyla hitab ediyor, açık bir şekilde öğüt veriyordu. Buna rağmen onların böyle bir iddiada bulunmaları, o muhterem Peygambere karşı bir ihânetden, bir hürmetsizlikten başka bir şey değildi. Onun o pek fâideli sözlerine karşı nefretde buldukları için onu anlamak istemiyorlardı. Yâhud demek istiyorlardı ki: Ya Şuayb! Senin Allah'ın birliği hakkındaki, peygamberlik ve risâlet hususundaki ve bazı muamelelerin zülüm olduğu hakkındaki açıklamalarının doğruluğuna kanaat getiremiyoruz bu iddiaların bizce bilinmemektedir. (Şüphe yok ki) Ey Şuayb!. (Biz seni aramızda cidden zayıf görüyoruz) senin bir kuvvetin yoktur ki, sana karşı yapmak isteyeceğimiz kötülükleri bertaraf edebilsin. (Ve eğer senin aşiretin olmasa idi) yani: Bizim milletimiz ve kanaatimiz dairesinde yaşayan kabilenin fertleri olmasaydı (elbetde seni taslayarak öldürürdük) o kabilenin hatırası içindir ki, senin hakkında öyle bir muamelede bulunmak istemiyoruz. (Ve sen bizden üstün değilsin) sen bizim yanımızda saygıdeğer, muhterem bir zâd bulunmuyorsun ki, seni taslayarak öldürmekten kaçınalım, ancak senin kabilene hürmetimizden dolayıdır ki, sana karşı öyle bir saldırıda bulunmuyoruz. Yoksa seni öldürebiliriz. İşte o câhil dikbaşı kavim,

¹⁰⁴ Bilmen, *Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*,3,1370.

¹⁰⁵ Secâvendî, *İlelü'l-Vukûf*, 2, 588.

öyle muhterem, iyiliksever bir Peygambere karşı öyle tehdit edici bir vaziyet almışlardı.¹⁰⁶

Daha fazla ayet örneği için bakınız¹⁰⁷

2.1.11. Yusuf 12/90

قَالُوا ءَأِنَّكَ لَإِنَّتَ يُونُسَ قَالَ أَنَا يُوسُفُ وَهَذَا أَخِي قَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَيْنَا إِنَّهُ مَنْ يَتَّقِ
 وَيَصْبِرْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ "Yoksa sen, gerçekten sen Yûsuf musun?" diye
 sordular. O da "Evet" dedi, "Ben Yûsufum, bu da kardeşim. Allah bize lutufta bulundu.
 Kim Allah'tan korkar ve sabrederse, şüphesiz Allah güzel davrananların mükâfatını
 zayi etmez."

Secâvendî'nin tevcihi:

وَهَذَا أَخِي لَتَعْجِيلِ الشُّكْرِ مَعَ اخْتِلَافِ الْجَمَلَتَيْنِ¹⁰⁸.

İki ihtilafli cümlenin daha anlaşılır olması için birlikte okumak caizdir. Tefsiri :
 Hz. Yûsuf'un kardeşleri onun hâline, güzel yüzüne, manâlı sözüne bakarak onu
 tanıdılar, ona bir istifhamı takriri yoluyla hitâb ederek (dediler ki: A sen, evet muhakkak
 sen Yûsuf musun?.) Evet evet., sen kardeşimiz Yûsuf'sun Yûsuf. Hz. Yûsuf da onlara
 (dedi ki:) evet.. (Ben Yûsufum ve bu da) bu yanımdaki Bünyamin de benim ana baba
 bir (kardeşimdir) artık benim Yûsuf olduğumu tamamen anlamış olunuz, İşte
 Bünyâmin'e dâir ifâdem de benim Yûsuf olduğumu göstermektedir. (Şüphe yok ki:
 Allah Teâlâ bizim üzerimize lûtufta bulundu) bize dünyevî ve uhrevî nîmetler verdi, ve
 kısacası bizim aramızı senelerce ayrılıktan sonra birleştirdi (Çünkî her kim Allah'tan
 korkar) günahlardan kaçınırsa (ve sabr ederse) belâlara ve insanların ezâ ve cefâsına
 karşı sabırlı olmaya muvaffak olursa ihsan vasfına sahip bulunmuş olur. (Allah Teâlâ,
 ise öyle (güzel davrananların mükâfatını zâyetmez) elbetde onları bir nice mükâfatlara
 kavuşturur. İşte Hz. Yûsufun hâli de buna parlak bir misâldir, kendisine karşı gösterilen
 cazip, nefsanî eğilimlerden kaçınmış, iffet ve temizliğini korumuş; muazzam bir
 sakinme örneği kesilmişti. Senelerce muhterem babasından uzak düşmüş, zindanda,

¹⁰⁶ Bilmen, *Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsîri*,3,1512.

¹⁰⁷ Hud, 16-25.

¹⁰⁸ Secâvendî, *İlelü'l-Vukûf*, 2, 605.

gurbetlerde kalmış, fakat sabr ve tahammülden ayrılmamıştır. Özellikle bir zamanlar hayatına kasdetmiş olan kardeşlerini affederek haklarında büyük iyiliklerde bulunmuştur. İşte bu gibi pek yüksek ahlâk ve davranışlarının mükâfatı olarak da Mısır'da büyük bir mevkie, pek mühim bir nîmete kavuşmuş, peygamberlik itibariyle sahip olduğu yüce makam ise en büyük bir ilâhî lutuftur.¹⁰⁹

Daha fazla ayet örneği için bakınız¹¹⁰

2.1.12. Hicr 15/21

Her şeyin hazineleri وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا عِنْدَنَا خَزَائِنُهُ وَمَا نُنزِّلُهُ إِلَّا بِقَدَرٍ مَعْلُومٍ *sadece bizim katımızdadır ve biz oradan indirdiğimizi belirli bir ölçüye göre indiririz.*

Secâvendî'nin tevcihi:

خَزَائِنُهُ لَا تَفَاقُ الْجَمَلَتَيْنِ مَعَ الْفَصْلِ بَيْنِ الْمَعْنِيَيْنِ فِي التَّقْدِيرِ وَالتَّفْرِيقِ فِي

التَّنْزِيلِ¹¹¹

İndirilişteki ayrılığı açıklamak için iki cümleyi ayrı okumak gerekir. ز burada nokta anlamındadır. İki mana arasında ayrılık olmasına rağmen, manada takdir tenzilde tafrik için ز konulmuştur.

Tefsiri : Bu mübarek âyetler, Allah'ın birliği hakkında çeşitli delileri ve geçim yollarını gösteriyor, bütün mahlûkatın istif adelerine hizmet eden şeylerin Allah katında takdir edilmiş olup bir hikmet ve menfaat dairesinde ortaya çıkmış olduklarını bildiriyor ve insanlığın istifadesi için Cenab-ı Hak'ın ifadeli yağmurları yağdırmakta olduğunu ve her şeyi yaratıp öldürmenin Allah'ın kudretine ait bulunduğunu ihtar ediyor. Hikmet ve bilgi sahibi olan Yüce Yaratıcının eski ve yeni bütün kullarını bilip bilahara onları yeniden hayata kavuşturacağını beyan buyuruyor. Şöyle ki: Ey insanlar!. Sizin geçiminize ait şeylerden (ve) diğer varlıklardan (hiç bir şey yoktur ki, illâ onun hazineleri bîzim katımızdadır) yani: Ben Yüce Yaratıcı bütün bunları ve bunların kat kat benzerlerini icada kadirim. Hiç böyle bir şey yoktur ki, onu icada ve dilediğim kimselere ulaştırmaya gücüm yetmesin. İnandık Allah'ın kudreti, hepsine fazlasıyla kâfidir. Bu hazinelerden maksat, Cenab-ı Hakkın her mümkün olan şeye kadir olduğunu beyan için bir misâl teşkil etmektir. Evet.. Öyle şeyler Allah'ın kureti ile bol bol varlık

¹⁰⁹ Bilmen, *Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsîri*,3,1602.

¹¹⁰ Yusuf, 21-42.

¹¹¹ Secâvendî, *İlelü'l-Vukûf*, 2, 631.

alanına çıkmaktadır. Bu hâl ise o Kerem sahibi Yaratıcının kudretine, lütfuna açık bir delildir. (Ve onu) o eşyadan herhangi birini (indirmeyiz) icat etmeyiz ve halka ulaştırmayız (ancak belli bir miktar ile indiririz) yani: Onu hikmet ve menfaat gereğine göre varlık alanına getirir, halka kavuştururuz. Binaenaleyh Hak Tealâ'nın her şeyde bir gizli hikmeti vardır. Bir muhitte bazen bolluk, bazen da kıtlık vücutte getirir, bir kulunu zengin, diğer bir kulunu da fakir eder. Bütün bu gibi muhtelif şekilde tecelli eden kaderler, birer hikmete, birer faydaya dayanmaktadır ve bu gibi hallerin bir kısmı da insanların iradî kazançlarıyla alâkadardır. Artık bizim vazifemiz, Allah'ın takdirine razı olmak, her husustaki ilâhî hikmeti tasdik etmek kendimize yönelen vazifeleri yerine getirmeye çalışmaktır.¹¹²

2.1.13. İsrâ 17/62

قَالَ أَرَأَيْتَكَ هَذَا الَّذِي كَرَّمْتِ عَلَيَّ لِيُنْ أَخْرَتَنِي إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ لَأَحْتَنِكَنَّ ذُرِّيَّتَهُ إِلَّا

قَلِيلًا *Ve ekledi: "Şu benden üstün kıldığına bak! Yemin ederim ki eğer beni kıyamete kadar yaşatırsan, az bir kısmı dışında, onun neslini peşime takacağım!"*

Secâvendî'nin tevcihi:

عَلَيَّ لِتَمَامِ الْاِسْتِفْهَامِ إِلَى مَعْنَى الْأَقْسَامِ. أَيْ : وَاللَّهِ لَأُنْ¹¹³

Burada yemin (والله) istinaf cümlesi olmuştur. Tefsiri :

O pis şeytan (dedi ki: Bana haber ver) kendisine secde edilmesini emrettiğin (şunu ki:) şu Adem'i ki, onu (benim üzerime üstün kıldın) ne sebepten dolayı onu benim üzerine tercih ettin ve üstün kılmış oldun?. Ben ışıklı bir cevher olan ateşten yaratılmış olduğum halde neden sudan, topraktan yaratılmış bir kimseye secde edeyim? Lânetli İblis düşünmüyordu ki: Bütün kâinat cüzleri, bir cevher mahiyetinde demektir, hepsini de yaratmış olan, Allah Teâlâdır, hepsinin de çeşit çeşit faydeleri vardır. Maamafih mahlûkatın vazifesi, Allah'ın emrine uymaktır. Her ilâhî emrin bir nice hikmetleri vardır, mahlûkatın o hikmetleri tamamen bilmesi icabetmez. Mükellef olan kimselere lâzımdır ki, hiçbir ilâhî emrin boş yere olmayacağını "bilip ona riayet edilmesini bir kulluk vazifesi bilsin. Şeytan ise bunu takdir edemedi, nefsine mağlûp oldu ve şöyle dedi: (yemin ederim ki: eğer beni) Ey Yüce Yaratıcı!, (kıyamet gününe kadar tehir eder) de yaşatır (isen onun) Adem'in (zürriyetini, birazı) ilâhî koruma altında olan evliya

¹¹² Bilmen, *Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*,4,1722.

¹¹³ Secâvendî, *İlelü'l-Vukûf*, 2, 649.

zü.mresi (müstesna olmak üzere mutlaka) ayartmak, vesvese vermek sureti ile (hâkimiyetimin altına alırım) onları kuşatırım, onları dilediğim tarafa götürürüm.¹¹⁴

17/89

وَلَقَدْ صَرَّفْنَا لِلنَّاسِ فِي هَذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ فَأَبَى أَكْثَرُ النَّاسِ إِلَّا كُفُورًا

Muhakkak ki biz bu Kur'an'da insanlara (gerçekleri anlatmak için) her türlü misali denedik. Yine de insanların çoğu inkârcılıkta direndikçe direndiler.

Secâvendî'nin tevcihi:

مَثَلٌ لِعَطْفِ الْمُتَفَقِّتِينَ لَفْظًا وَالْمُخْتَلَفَاتِينَ مَعْنَى¹¹⁵

Sözlerin lafız olarak uyumlu olması için fasletmeyi uygun görmüştür. Lafızda müttefik, manada muhtelif oldukları için ۛ konulmuştur. Manada ayrılık olduğundan dolayı fasletmeyi uygun görmüştür.

Tefsiri : (Kutsal varlığım hakkı için ki, bu Kur'an'da) bu mukaddes semavî kitapta (İnsanlar için) bütün insanlığın istifadeleri için, düşünüp hakkı kabul edebilmeleri için (her bir misalden) gariplik ve güzellik itibariyle birer güzel misal mahiyetinde olan mânadan veya ibretlere, hikmetlere, kıssalara, va'd ve tehdide vesaireye ait her türlü meselelerden, gerekli mevzulardan (çeşitil şekiller beyan ettik) ruhtar üzerinde fazla tesir edebilecek usul ve üslup ile takdir ve lebi iğde bulunduk, (halbuki, insanların çoğu) küfrü tercih eden cahil, dinî hakikatları düşünme ve onlara akıl erdirmeden mahrum kimseler, (inkarcılar olarak kaçındılar) o kutsal kitabın ilâhî bir kitab olduğunu inkâra cür'et gösterdiler, onun tebliğlerini kabulden kaçınıp durdular, karşılarında tecelli eden o hakikat nurundan yarananalnayıp karanlıklar içinde kaldılar, böyle apaçık bir mucize karşılarında parlayıp dururken başka hârikalar meydana getirilmesini istemekten geri durmadılar. Deniliyor ki; Yahudilerden veya Mekke müşriklerinden bir gurup, Kur'an'ın ilâhî kitab bir olduğunu inkâr ve onun benzerini vücude oeth'ebileceğini iddia ettikleri için onları reddeden bu mübarek âyetler nazil olmuştur.¹¹⁶

¹¹⁴ Bilmen, *Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsîri*,4,1891.

¹¹⁵ Secâvendî, *İlelü'l-Vukûf*, 2, 651.

¹¹⁶ Bilmen, *Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsîri*,4,1912.

2.1.14 Kehf 18/48

وَعُرْضُوا عَلَىٰ رَبِّكَ صَفًّا لَقَدْ جِئْتُمُونَا كَمَا خَلَقْنَاكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ بَلْ زَعَمْتُمْ أَلَّنْ نَجْعَلَ

لَكُمْ مَوْعِدًا *Artık hepsi sıra sıra rabbinin huzuruna çıkarılmışlardır (onlara): "Andolsun ki sizi ilk defasında yarattığımız gibi (tek başınıza) bize geldiniz. Oysa size asla bir buluşma zamanı tayin etmediğimizi sanmıştınız."*

Secâvendî'nin tevcihi:

مَرَّةٍ لِأَنَّ بَلْ قَدْ يَبْتَدَأُ بِهِ ، مَعَ أَنَّ الْكَلَامَ مُتَّحِدٌ¹¹⁷.

Sözün daha anlaşılır olması için geçmek caizdir.

Tefsiri : Kıyamet günü bütün mahlûkat (rabbine bir saf olarak) dağınık ve karışık olmaksızın bir düzen içerisinde (arzedilmişlerdir) Yani: Hepsi de birbirine engel olmaksızın muhasebe için sevk edilmiş olacaklardır. Ve onlara denilecektir ki: (Muhakkak siz kendinizi ilk defa yarattığımız gibi bize gelmiş oldunuz) hepinizde birer birer, baş açık, yalın ayak veya mallar ve yardımcılarından yanınızda bir şey bulunmaksızın mahşer mahkemesine sevk edilmiş bulundunuz. Ahireti inkâr etmiş olanlara da kınamak için denilecektir ki: (Hayır, siz) dünyada (iddia etmiştiniz ki, sizin için hiç bir mevid) kendisinde toplanacağınız bir vakit, bir yer (tayin etmiyeceğiz) evet.. Ey inkarcılar!. Siz sanıyordunuz ki, sizi öldürdükten sonra artık diriltmiyeceğiz, iyi kulları mükâfatlara kavuşturmayacağız bu hususta ilâhî bir vaad yoktur. Şimdi bu kıyamet gününü görünüz bakalım!¹¹⁸

18/62

فَلَمَّا جَاوَزَا قَالَ لِفَتَاهُ إِنِّي جَدَاءَنَا لَقَدْ لَقِينَا مِنْ سَفَرِنَا هَذَا نَصَبًا *Oradan*

uzaklaştıklarında Mûsâ genç adama, "Yiyeceğimizi getir. Gerçekten şu yolculuğumuz yüzünden yorgun düştük" dedi.

Secâvendî'nin tevcihi:

جَدَاءَنَا لِانْقِطَاعِ النِّظْمِ مَعَ صِدْقِ اتِّصَالِ الْمَعْنَى.

Sözün daha anlaşılır olması için geçmek caizdir.

Tefsiri : Musa Aleyhisselâm ile Hazreti Yuşâ, iki denizin birleştiği yeri (geçip gittiler) Hazreti Musa (genç arkadaşına dedi ki: Bize kuşluk yemeğimizi getir) onlar, bu

¹¹⁷ Secâvendî, *İlelü'l-Vukûf*, 2, 665.

¹¹⁸ Bilmen, Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsîri,4,1964.

sırada yolculuklarının ikinci gününün kuşluk vaktinde bulunuyorlardı. (Biz bu yolculuğumuzda muhakkak ki, yorgunluğa uğradık) hâlâ kendisiyle görüşmeğe memur olduğum zata kavuşamadım.¹¹⁹

Daha fazla ayet örneği için bakınız¹²⁰

2.1.15. Meryem 19/25

وَهُزِّي إِلَيْكِ بِجِذْعِ النَّخْلَةِ تُسَاقِطُ عَلَيْكَ رُطْبًا جَنِيًّا (Şu) hurma ağacını da kendine doğru silkele ki, üzerine taze, olgun hurma dökülsün.

Secâvendî'nin tevcihi:

جَنِيًّا لِحَصْنِ الْعَطْفِ ، مَعَ أَنَّهُ رَأْسُ آيَةٍ¹²¹

Sözün daha anlaşılır olması için geçmek caizdir. Tefsiri: Ve yine Hz. Meryem'e hitaben buyuruldu ki: (Hurma ağacını kendine doğru silkele) şu altında bulunduğun kurumuş, meyvesiz bulunmuş olan ağaç, öyle kış mevsiminde iken yeşillenerek taze hurmaları içerecektir, bu da başka bir harikadır, bir lütuftur, artık bundan istifade et, bunu silkele (üzerine taze hurma dökülürsün) hakkında bu şekilde de bir ilâhî nimet vücade gelmiş olsun.¹²²

19/32

وَبَرًّا بِوَالِدَتِي وَلَمْ يَجْعَلْنِي جَبَّارًا شَقِيًّا Nerede olursam olayım, o beni kutlu ve bereketli kıldı; yaşadığım sürece bana namazı, zekâtı ve anneme saygılı olmayı emretti; beni zorba ve isyankâr yapmadı.

Secâvendî'nin tevcihi

بِوَالِدَتِي لِتَبْدِيلِ الْكَلَامِ مِنَ الْإِثْبَاتِ إِلَى النَّفْيِ¹²³

Sözün daha anlaşılır olması için geçmek caizdir. Tefsiri : Hz. İsa, şöyle de buyurdu ki: Cenab'ı Hak (beni anneme itaatkâr kıldı) öyle ilâhî lütfâ mazhar, muhterem ve beni harikulade bir şekilde doğurmaya, muvaffak olmuş olan temiz anneme hürmet ve itaat etmek de benim için elbette bir vazifedir. (Ve) O Yüce Yaratıcı (beni bir zorba) bir büyüklük taslayan ve bir (isyankâr kılmadı) ben de Cenab-ı Hak'kın bir kulu

¹¹⁹ Bilmen, *Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*,4,1975.

¹²⁰ Kehf, 26-63.

¹²¹ Secâvendî, *İlelü'l-Vukûf*, 2, 678.

¹²² Bilmen, *Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*,4,2015.

¹²³ Secâvendî, *İlelü'l-Vukûf*, 2, 679.

olduğumu itiraf ediyorum, onun emrine muhalif şeyleri yapıp da bedbahlığa düşmekten uzaklaşmış bulunmaktayım. Hz. İsa'nın daha sabi iken bu beyanatı, kendisine "Allah'ın oğlu" diyenleri, kendisine ilahlık isnat edilmesini reddetmek gayesi içermektedir. Bu da onun için bir mucize demektir ki, ileride nasıl yanlış düşünenler olacağını bilmiş, onlara karşı kendi mahiyetini bildirmiş, kendisinin de kulluk vasfını taşıyan bir insan oğlu olduğunu itiraf eylemiştir.¹²⁴

19/54

وَأَذْكُرُ فِي الْكِتَابِ إِسْمَاعِيلَ إِنَّهُ كَانَ صَادِقَ الْوَعْدِ وَكَانَ رَسُولًا نَبِيًّا

Bu kitapta İsmâil'i de okuyup an. O gerçekten sözüne sadıktı; elçi-peygamberdi.

Secâvendî'nin tevcihi:

إِسْمَاعِيلُ كَذَلِكَ¹²⁵

Aynı şekilde. Tefsiri : Bu mübarek âyetler de Hz. İsmail ile Hz. İdris'in kıssalarına işaret ediyor, onların yüksek vasıflarını bildiriyor. Ve isimleri ve yüce vasıfları zikredilen Peygamberlerin ne büyük ilâhî nimetlere nail olmuş ve ne kadar muhterem zatların zürriyyetinden dünyaya gelmiş bulduklarını ve onların nasıl güzel, ruhanî bir kulluk duygusuyla dinî vazifelerini ifa eder olduklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve) Ey Son Peygamber! (Kitapta) Kur'an-ı Kerim'de ve özellikle bu mübarek sürede güzel vasıfları bildirilen (İsmail'i de an) yani: İbrahim Aleyhisselâm'ın oğlu ve senin büyük ceddin olan o muhterem Peygamberi de zikret. Hz. Muhammed'in peygamberliğini inkâr edenler, insandan Peygamber olmaz diyenler dahi Hz. İsmail'in peygamberliğini itiraf ediyor ve onunla iftihar ediyorlar. Halbuki, o da insan idi. Onun insanlığı peygamberliğine, risaletine mâni olmadığı halde Hz. Muhammed'in insan olması ne için peygamberliğine mâni olsun.¹²⁶

19/56

وَأَذْكُرُ فِي الْكِتَابِ إِدْرِيسَ إِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا نَبِيًّا Kitapta İdris'i de okuyarak an.

Hakikaten o, pek doğru bir insandı ve bir peygamberdi.

Secâvendî'nin tevcihi:

¹²⁴ Bilmen, *Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsîri*,4,2018.

¹²⁵ Secâvendî, *İlelü'l-Vukûf*, 2, 684.

¹²⁶ Bilmen, *Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsîri*,4,2033.

إِدْرِيسٌ لِّمَا ذَكَرَ فِي قَوْلِهِ : مُوسَى ¹²⁷

Sözün daha anlaşılır olması için geçmek caizdir. Tefsiri : Yüce Habibim!. (Kitapta idrîs'i de zikret) insanlar için uyanma vesilesi, uyulacak en güzel örnek olan bir çok kıssaları içeren Kur'an'ı Kerim'de Idris Aleyhisselâm'a ait evsafı da an. (Şüphe yok ki, o) Hz. Idris (bir sıddık) sözlerinde, işlerinde pek doğru, ilâhî âyetleri tasdik eden (bir Peygamber idi) ümmetini hak dine davete memur bulunmuştu.¹²⁸

Daha fazla ayet örneği için bakınız¹²⁹

2.1.16. Tâhâ 20/114

فَتَعَالَى اللَّهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ وَلَا تَعْجَلْ بِالْقُرْآنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يُقْضَى إِلَيْكَ وَحْيُهُ وَقُلْ رَبِّ

زِدْنِي عِلْمًا Gerçekliğinde şüphe bulunmayan, her şeye hükümlen olan Allah yüceler yücesidir. Sana vahyi tamamlanmadan Kur'an'ı okumada aceleci davranma ve "Rabbim! İlmimi arttır" de.

Secâvendî'nin tevcihi:

وَحْيُهُ لِعُطْفِ الْجَمَلَتَيْنِ الْمُتَفَقِّتَيْنِ. مع اعتراض الظرف وما أضيف إليه¹³⁰.

Durumların farklı olmasıyla beraber uyumlu iki cümleyi birbirine bağlamak için vasletmeyi uygun görmüştür. Burada و cümleyi birbirine bağlıyor ama iki cümle aynı değil. Dolayısıyla durarak okumak daha evladır.

Tefsiri : (Artık şüphe yok ki, gerçek hükümdar olan) hâkimiyeti ezelî ve ebedî olup bütün kâinatı kapsamış bulunan (Allah Teâlâ pek yücedir) zatında ve sıfatında mahlukata benzemekten yücedir, hiçbir şeyden âciz olmayıp her şeye tam olarak kadirdir. (Ve) Ey Yüce Resulüm!, (sana vahyedilmesi tamam olmadan) Cibril-i Emin tarafından getirilip tebliğ edilen herhangi bir âyet-i kerimenin tebliği son bulmadan (evvel Kur'an'ı okumakta acele etme) vahyin sona ermesini bekle, daha tamam olmadan onu okumaya veya başkalarına tebliğ etmeğe başlama. Hepsî de hafızanı olduğu gibi tenvir ve tezyin edecektir, (ve) Habibim!, (de ki: Yarabbü. Benim için ilmi arttır) malûmatımı ziyade kıl, Kur'an'ı Kerim'in tamamen inmesiyle kalbimi ilm ve irfan nuru ile doldur. Bu âyeti kerime de insanlığa büyük bir hikmet dersi vermektedir. Şöyle ki

¹²⁷ Secâvendî, *İlelü'l-Vukûf*, 2, 684.

¹²⁸ Bilmen, *Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*, 4, 2033.

¹²⁹ Meryem, 48-51-58

¹³⁰ Secâvendî, *İlelü'l-Vukûf*, 2, 700.

Her insan kendisine tebliğ edilen bir hakikati, verilen bir nasihati tam bir ciddiyet ve samimiyetle dinlemelidir ve hiçbir kimse ilmine güvenip bilgisini arttırmaya çalışmadan geri durmamalıdır, İlâhî vahye mazhar olan bir Yüce Peygamber böyle ilminin artmasını niyaz etmekle mükellef olursa artık ümmetin fertlerinden hangi bir kimse, kendi ilmine büyük bir kıymet verebilir de kendisini İlim tahsilinden bilgisinin artmasını temenni etmekten müstağni görebilir mi?. İbni Mesut Hazretleri bu âyet-i kerimeyi okudukça: "Yarabbi benim ilmimi ve yakinimi arttır" diye dua edermiş.¹³¹

20/121

فَا كَلَّا مِنْهَا فَبَدَّتْ لَهُمَا سَوْآتُهُمَا وَطَفِقَا يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا مِنْ وَرَقِ الْجَنَّةِ وَعَصَى

أَدَمُ رَبَّهُ فَغَوَى^ط Nihayet ikisi de o ağaçtan yediler. Bunun üzerine mahrem yerleri kendilerine göründü, üstlerini cennet yaprağıyla örtmeye çalıştılar. Böylece Âdem rabbine karşı gelmiş ve yolunu şaşırmıştı.

Secâvendî'nin tevcihi:

الْجَنَّةِ لِنَوْعِ الْعَدُولِ عَنْ ذِكْرِ حَالِ اثْنَيْنِ إِلَى بَيَانِ فِعْلِ مَنْ هُوَ الْمَقْصُودُ¹³².

Burada maksadın daha anlaşılır olması için geçmek caizdir. Tefsiri : (Artık) şeytanın bu vesvesesi üzerine (ikisi de) Hz. Adem de, Havva da (ondan) o ağacın meyvesinden (yediler) o husustaki ilâhî yasağı unutmuş, şeytanın aldatmalarına kapılmış oldular. (Hemen ikisi için avret mahalleri açılıverdi) üzerlerindeki nuranî elbiseler yok olarak örtülmeleri edep gereği olan organları açıkta kalmış oldu. Artık o organlarının (üzerlerine cennetin yaprağından) rivayete göre incir ağacının yapraklarından (yapıştırmaya başladılar) bu suretle o organları örtmeğe çalıştılar. (Ve Adem) o ağacın meyvesinden yemekle (Rabbine âsi oldu da şaşırdı kaldı) muradına eremedi, cennette ebedî şekilde kalmak gayesinden geçici olarak mahrum oldu. Gerçek şu ki, Adem Aleyhisselâm, kasden isyanda bulunmuş değildi. Yasaklanan şeyi bir unutma neticesinde yapmış idi. Fakat makamının yüceliğine göre böyle unutmak da onun hakkında bir isyan sayılmıştır. Bununla beraber bu, geçici, dalgınlıktan kaynaklanan bir isyan olduğundan Hz. Adem'e "âsi" denilemez. O haddizatında

¹³¹ Bilmen, *Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*,4,2110.

¹³² Secâvendî, *İlelü'l-Vukûf*, 2, 700.

masumdur, bu unutmada tövbe ettiği için af olunmuştur. Âsi ise isyanında devam eden kimselerdir.¹³³

Daha fazla ayet örneği için bakınız¹³⁴

2.1.17. Enbiyâ 21/4

قَالَ رَبِّي يَعْلَمُ الْقَوْلَ فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ Peygamber dedi ki:

"Benim rabbim yerde ve gökte konuşulan her sözü bilir. O, hakkıyla işitendir, bilendir."

Secâvendî'nin tevcihi:

وَالْأَرْضُ لَاتْفَاقُ الْجَمَلَتَيْنِ ، مَعَ اسْتِغْنَاءِ الثَّانِيَةِ عَنِ الْأُولَى مَعْنَى¹³⁵

Anlam yönünden birincinin ikinciye ihtiyacı olmamasıyla birlikte iki cümleyi birleştirmek için durmamak daha uygundur. Nefes yetmezse durulabilir bunda bir beis yoktur. Allah'ın yüceliğini belirtmek için durmadan geçmek daha evladır.

Tefsiri : Bu mübarek âyetler, fıslıtlarda bulunan inkarcı şahıslara karşı Resûl-i Ekrem'in yaptığı ihtarı anlatıyor. O gafillerin yüce Peygamber hakkındaki boş yakıştırmalarını ve ondan bir mucize talebinde bulduklarını naklediyor. Bu inkarcıların da helake uğramış olan eski kavimler gibi İmân nimetlerinden mahrum kalacaklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Yüce Peygamber, o inkarcılara hitaben (dedi ki: Rabbim) beni besleyip yaşatan bana ihsan buyuran yaratıcım (gökteki ve yerdeki söyleneni bilir) gizli ve açık hiçbir söz yoktur ki, onu Cenab'ı Hak bilmesin (ve o) Kainatın Yaratıcısı Hazretleri (her şeyi tamamen işiticidir, bilicidir) ona karşı hiçbir şey gizli kalmaz. Binaenaleyh ey inkarcılar! Sizin, sözlerinizi de, içerinizdeki kuruntuları da, kötü fiilleriniz ile kanaatlerinizi de O Yüce Yaratıcı tamamen görüp bilmektedir, sizi o sözlerinizden işlerinizden dolayı muhasebeye tâbi tutacak, cezaya uğratacaktır.¹³⁶

21/92

إِنَّ هَذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاعْبُدُونِ "Gerçekten bu, tek bir din topluluğu

olarak sizin ümmetinizdir; ben de sizin rabbinizim. Şu halde bana kulluk edin" (dedik).

Secâvendî'nin tevcihi:

¹³³ Bilmen, *Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*,4,2114.

¹³⁴ Tâhâ, 52-71.

¹³⁵ Secâvendî, *İlelü'l-Vukûf*, 2, 703.

¹³⁶ Bilmen, *Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*,4,2126.

وَإِدَّةٌ لِّأَنَّ الْمَقْصُودَ مِنْ قَوْلِهِ : وَأَنَا رَبُّكُمْ قَوْلُهُ : فَاعْبُدُون ، وَلَكِنْ مَرَادُ الْكَلَامِ الْجَمْعُ لِلتَّوْحِيدِ ، فَالصَّلَ أَوْلَى¹³⁷

Ben sizin Rabbinizim'den maksat فَاَعْبُدُون sözüdür. Bu sözün amacı tevhid içindir. Yani, birliği sağlamak içindir. Toplumun birliği içinde geçmek daha uygundur.

Tefsiri : Şüphe yok ki, bu yani: Tevhit dini, İslâm milleti (bir tek din) şariat (olarak sizin dininizdir) yani: Ey muhataplar!. Ey din ile mükellef insanlar!. İşte kıssaları beyan olunan Peygamberler, bir tek millet teşkil ediyorlardı, hepsi de Allah'ın birliği inancında birleşmiş idiler, bütün insan cemiyetlerinin tâbi olacakalın din, bu İslâm dininden başka değildir. (Ve ben de sizin Rabbinizim) Hz. İsa'yı da diğer mahlûkatı da meydana getiren, besleyen, hepsine ihsanda bulunan ancak ben Yüce Yaratıcıyım, başkası değildir. (Artık bana ibadet ediniz^ başkalarını mabut edinmeyiniz, putlara ve insanlara sakın tapınmayınız.¹³⁸

Daha fazla ayet örneği için bakınız.¹³⁹

2.1.18. Hac 22/63

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَتُصْبِحُ الْأَرْضُ مُخْضَرَّةً إِنَّ اللَّهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ

Görmüyor musun ki, Allah gökten su indiriyor da yeryüzü yemyeşil oluveriyor! Kuşkusuz Allah latîftir, her şeyden haberdardır.

Secâvendî'nin tevcihi:

مَاءٌ لِأَنَّ الْمَسْتَقْبَلَ لَا يَنْعَطُ عَلَى الْمَاضِي¹⁴⁰

Müstakbel müzari fiil maziye atfedilmediği için maziye ُ konulmuştur

Tefsiri : Bu mübarek âyetler, Allah Teâlâ'nın kudretine, nimetlerine delâlet ve şahitlik eden altı tür yaratılış harikalarını, kudret eserlerini, dikkat nazarı önüne koyuyor. O yüce yaratıcının üstün vasıflarını beyan ve birnice insanları nankörlükte bulunur olduklarını ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey mükellef insani, (görmedin mi ki,) elbette ki, bakıp görmüş, anlamışsındır ki, (Allah gökten bir su indirdi) rüzgarları gönderdi, bulutları kaldırdı, yeryüzüne yağmurlar yağdırdı (da yeryüzü) kurumuş, âdetâ ölü bir halde bulunmuş iken (yemşeyil olarak sabahlar oldu) vakit vakit bahar feyzi ile

¹³⁷ Secâvendî, *İlelü'l-Vukûf*, 2, 711.

¹³⁸ Bilmen, *Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*, 4, 2181.

¹³⁹ Enbiya, 45-79-90.

¹⁴⁰ Secâvendî, *İlelü'l-Vukûf*, 2, 721.

yeniden hayat bularak güzel bir manzara teşkil eder bulundu, umumun menfaatlerine hizmetçi oldu. (şüphe yok ki, Allah) kullarına (çok lütufkârdır) yağmunlar ile bitkileri vücade getirerek kullarını bol bol rızıklandırır. Ve o yüce yaratıcı (tamamen haberdardır) mahlûkatının faydalarını, menfaatlerini onların gizli ve açık hallerini, temennilerini hakkiyle bilir. İşte bu birinci nevi bir kudret delilidir.¹⁴¹

22/66

Size hayat veren, sonra sizi öldürecek ve sonra sizi diriltecek olan da O'dur. İnsan gerçekten pek nankördür.

Secâvendî'nin tevcihî:

أَحْيَاكُمْ لَأَنْ تَمَّ لَتَرْتِيبِ الْأَخْبَارِ ، أَي : ثُمَّ هُوَ يَمِيتُكُمْ¹⁴²

Burada durulması gerekir. Haber cümlelerinin tertibi yani birbirine bağlanması için ۛ konulmuştur.

Tefsiri : Yüce yaratıcı (o) şânı yüce zat (dır ki,) Ey insanlar!. (Sizi diriltmiştir) yoktan, bir damla sudan yaratıp vücade getirmiştir (sonra) takdir edilen eceliniz tamam olunca (sizi öldürecektir) tâki, bu hayat değişimi, basiret sahipleri için bir öğüt mahiyetinde bulunmuş olsun (sonra sizi) Ey insanlar!. O yüce yaratıcı, bas günü yine (diriltecektir) ilâhi adaleti tecelli ederek herkesi dünyadaki amellerinin mükâfat ve cezasına kavuşturacaktır. İşte bu da altıncı tür bir kudret delilidir, (şüphe yok ki, insan) kifür ve şirke düşmüş olan herhangi bir insanlık taifesi (elbette çok nankördür) o kadar nimetlere nail oldukları ve gözlerinin önünde bu kadar kudret ve azamet delilleri, eserleri parlayıp, durduğu halde onlar yine nimete nankörlükte bulunmaktan geri durmazlar, yine dinsizliklerinde devam eder dururlar. Ne büyük bir aptallık!. Ne korkunç bir cür'et!.¹⁴³

Daha fazla ayet örneği için bakınız.¹⁴⁴

¹⁴¹ Bilmen, *Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsîri*,5,2246.

¹⁴² Secâvendî, *İlelü'l-Vukûf*, 2, 721.

¹⁴³ Bilmen, *Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsîri*,5,2247.

¹⁴⁴ Hac, 19-28.

2.1.19. Mü'minûn 23/68

أَفَلَمْ يَدَّبَّرُوا الْقَوْلَ أَمْ جَاءَهُمْ مَا لَمْ يَأْتِ آبَاءَهُمُ الْأَوَّلِينَ *Onlar bu söz (Kur'an) üzerinde hiç düşünmezler mi? Yoksa kendilerine, daha önce atalarına gelmeyen bir şey mi geldi?*

Secâvendî'nin tevcihi:

الأَوَّلِينَ لَأَن أَمْ تَكَرَّرَ جَوَابَ الاسْتِفْهَامِ¹⁴⁵

Ayetin devamında لَمْ يَعْرِفُوا diyor. Sorunun cevabını tekrardır. أَمْ lerin hepsini cevap olarak görmüştür.

Tefsiri : Bu mübarek âyetler, ilâhi yardım nail olamayacak olan inkarcıların dört cahilce zanlarını reddediyor. Kendilerine yönelip şereflerine, iyilikle anılmaya nail olmalarını sebep olacak olan Kur'an-ı Kerim'den kaçındıklarını bildiriyor. Öyle kâfirlerin nevalarına uymanın ne büyük felâketlere sebebiyet vereceğini ihtar eyliyor. Resûl-i Ekrem'in ise âlemlerin rızkının yegâne vericisi olan yüce yaratıcının rızası için dinî hükümleri insanlara tebliğ etmekte olup karşılığında kimseden bir ücret istemediğini beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: son peygamber Hazretlerinin ve ona indirilen Kur'an-ı Kerim'in aleyhinde söz söyleyen o cahil, dinden mahrum kimseler (ya o kelâmı) Resûl-i Ekrem'in doğruluğuna delalet ve şahitlik eden Kur'an-ı Kerim'i (hâlâ tefekkür etmezler mi?.) Onun ne büyük bir mucize olduğunu, insanlık için ne yüksek bir hareket bulunduğunu düşünmezler mi?. Ne için onun hakkında öyle kâfirce iddialarda bulunurlar?. Bu onların birinci fasit zanlarıdır. (yahut onlara) o inkarcı şahıslara (evvelki atalarına gelmemiş bir şey mi gelmiş oldu?.) Meselâ: İsmaili takib eden Adnan, Kahtan gibi kabilelere ve diğer insan topluluklarına Allah tarafından birer Peygamber, birer şeriat, birer kitap gönderilmiş olduğu halde yalnız o inkarcılara mı bunlar gönderilmiş bulunuyor?. Onlar böyle bir zanda mı bulunuyorlar, bu da onların ikinci bâtil kuruntuları demektir. Halbuki, Cenab-ı Hak, bütün eski milletlere de Peygamberleri vasıtasıyla ilâhi hükümlerini bildirmiş, onları da ilâhi dinine davet buyurmuştur.¹⁴⁶

¹⁴⁵ Secâvendî, *İlelü'l-Vukûf*, 2, 731.

¹⁴⁶ Bilmen, *Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsîri*, 5, 2292.

23/69

أَمْ لَمْ يَعْرِفُوا رَسُولَهُمْ فَهُمْ لَهُ مُنْكَرُونَ *Yahut kendi peygamberlerini daha tanımadılar da, o yüzden mi onu inkâr ediyorlar?*

Secâvendî'nin tevcihî:

مُنْكَرُونَ كَذَلِكَ ، عَلَى أَنْ أَمَّ الثَّانِيَةَ وَالثَّلَاثَةَ تَصْلَحُ اسْتِفْهَامًا عَلَى حِدَةٍ ، أَي : أَلَمْ يَعْرِفُوا ، وَأَيْقُولُونَ ، فَيُوقِفُ عَلَى¹⁴⁷

Sorunun cevabını tekrardır. أَمْ lerin hepsini cevap olarak görmüştür.

Tefsiri : (Yoksa) Hz. Peygamber zamanındaki inkarcılar (Peygamberlerini bilmediler mi?.) kendilerine Allah tarafından Peygamber gönderilmiş olan Hz. Muhammed Aleyhisselâtu vesselamı pekâlâ bilirler. O mübarek zatın ne kadar doğruluk ve emniyetle, güzel ahlâk ile vasıflanmış ve hiçbir kimseden bir şey öğrenmemiş olduğu halde ne kadar fevkalâde dinî olgunluklara sahip olduğunu görüp bilmiyorlar mı? (Bunun için midir ki) bu bilmeyişlerinden dolayı mıdır ki (onu) o yüce Peygamberi (inkâr edicilerdir.) İşte bu inkârları da onların üçüncü bâtil zanları ve iddialarıdır. Çünkü o pek büyük Peygamberin yüksek hayatı, ahlâki faziletleri ve yaydığı dinin kutsiyeti, insanlığın mutluluğunu temin edecek bir mahiyette bulunduğu zahirdir. Her insafî ve düşünen insanın tasdik edeceği bir vaziyette bulunmaktadır.¹⁴⁸

2.1.20. Nûr 24/3

الرَّائِبِي لَا يَنْكِحُ إِلَّا زَانِيَةً أَوْ مُشْرِكَةً وَالزَّانِيَةُ لَا يَنْكِحُهَا إِلَّا زَانٍ أَوْ مُشْرِكٌ وَحُرِّمَ
ذَلِكَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ *Zina eden erkek ancak zinakâr veya müşrik bir kadınla evlenir, zina eden kadınla da ancak zinakâr veya müşrik bir erkek evlenir. Bu müminlere haram kılınmıştır.*

Secâvendî'nin tevcihî:

أَوْ مُشْرِكَةً لِلتَّفْصِيلِ بَيْنَ الْحَالَتَيْنِ مَعَ اتِّفَاقِ الْجُمْلَتَيْنِ¹⁴⁹

İki durumu birbirinden ayırt etmek için fasletmek daha uygundur.

¹⁴⁷ Secâvendî, *İlelü'l-Vukûf*, 2, 731.

¹⁴⁸ Bilmen, *Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*, 5, 2293.

¹⁴⁹ Secâvendî, *İlelü'l-Vukûf*, 2, 734.

Tefsiri : (Zina eden erkek, zina eden kadından veya müşrik kadından başkasiyle evlenmez) yani: Onların âdi tabiatları ekseri böyle bayağı kimselere meyyal bulunur. (Zina eden kadın da zina eden erkekten veya müşrikten başkasiyle izdivaçta bulunamaz) çünkü zinaya düşkün olan kadınlar da iffetli, salih kimseler ile evlenmek eyiliminde bulunmazlar. Kendilerinin o rezaletlerine karşı öyle temiz, iffetli erkeklerin müsamahada bulunmayacaklarını bilirler. Huylar, hareketler arasında bir birlik, bir benzeyiş bulunmayan kimseler arasında kaynaşma ve muhabbet görülemez, bilakis o hal, nefret ve ayrılığa sebebiyet vermiş olur. (Ve bu) evlenme, zina eden erkek ve zina eden kadın ile evlenmek (müminlere haram kılınmıştır.) Çünkü böyle bir nikâh, birçok fenalıklara sebebiyet verebilir, böyle bir evlilik, kötü şöhrete sebep olur, soy hakkında kötü zanna sebebiyet verir, güzelce yaşamak vaziyetini ihlâl eder. Binaenaleyh böyle bir nikâhtan kaçınmak, bir temizlik görevidir. Binaenaleyh bu evlilikten aşırı derecede kaçınılması için temiz tutmak maksadiyle olan engellemeye haram kılma denilmiştir. Gerçek şu ki: Her selim tabiat, temiz kalp, iffetten mahrum olan kimselerden nefret eder, kaçınır bununla beraber zina etmiş bir kadının veya erkeğin zina etmemiş bir kimse ile nikâhları da sahih olabilir. Elverir ki, bir daha zina rezaletini işlemesinler. Bu görüşe göre de bu haram kılınma, bu âyeti kerimenin inmesine sebebiyet vermiş olan belirli kimselere mahsustur veyahut bu hüküm, (Aranızdaki bekârları evlendirin. Nur sûresi, 32) âyeti kerimesiyle nesh edilmiştir. Çünkü "Eyama" kocaları olmayan kadınlar demektir ki, bu tabir zina eden kadınları da içine alır. Binaenaleyh bir müslüman, vaktiyle zina etmiş olan bir müslüman kadın ile veya zimmiyye ile evlenebilir. Elverir ki, bir daha iffete aykırı harekette bulunmasın. Öteden beri iffetle vasıflanmış kadınlar ile evlenmek ise elbette ki: Daha iyidir. Bu üçüncü âyet de bu suredeki ikinci hükmü içermektedir.¹⁵⁰

2.1.21. Furkân 25/39

وَكُلًّا ضَرَبْنَا لَهُ الْأَمْثَالَ وَكُلًّا تَبَّرْنَا تَتْبِيرًا *Oysa her birine ibretli örnekler vermiştik. Nihayet hepsini kırıp geçirdik.*

Secâvendî'nin tevcihi:

الْأَمْثَالُ فَصْلًا بَيْنَ الْأَمْرَيْنِ الْمَعْظَمِينَ ، مَعَ عَطْفِ الْجَمَلَتَيْنِ الْمُتَفَقِّتَيْنِ¹⁵¹.

¹⁵⁰ Bilmen, *Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*,5,2320.

¹⁵¹ Secâvendî, *İlelü'l-Vukûf*, 2, 749.

İki cümle birbirine atfedilmekle birlikte birinde misal vermiş, öbüründe kırıp geçirmiş. Dolayısıyla burada ج durağı konulması uygun görmüştür. Burada ج nokta anlamındadır.anlamın daha iyi kavranması için durarak okumak gerekir

Tefsiri : (ve bütün onların kendileri için) o felâketlere uğramış eski kavimlere küfür ve isyandan kaçınmaları için Peygamberleri vasıtası ile (misaller verdik) birçok acib kıssalar, uyanmayı gerektirecek olaylar beyan buyurduk, onlara doğru yolu göstermiş olduk. Buna rağmen onlar nasihat almadılar, yine inkârlarında, isyanlarında devam ettiler (ve hepsini de) bu kötü hareketlerinin bir cezası olmak üzere (kırdık geçirdik) hepsini de acib bir surette helak etmiş olduk. İşte küfür ve isyanın müthiş âkibetü. Artık sen peygamber Hazretlerinin risaletini kabul etmeyen, onun tebligatına muhalefet eden taifeler de bunu düşünsünler, onlar da o eski kavimlerin tarihi hallerine pekâlâ vâkıf bulunmaktadır.¹⁵²

25/50

وَلَقَدْ صَرَّفْنَا لَهُمْ لِيَذَكَّرُوا فَأَبَىٰ أَكْثَرُ النَّاسِ إِلَّا كُفُورًا Gerçek şu ki, biz bütün bunları, insanlar doğru dürüst düşünüp ders çıkarsınlar diye kendilerine tekrar tekrar anlatmışızdır; buna rağmen insanların çoğu nankörlükte direnip durmuşlardır.

Secâvendî'nin tevcihi:

لِيَذَكَّرُوا وَالْوَصْلُ أُجُوزٌ لِلْفَاءِ¹⁵³

Fai takibiye olduğundan dolayı, durmayı değil geçmeyi caiz görmüştür.

Tefsiri : İşte Hak Teâlâ Hazretleri buyruyor ki: (Zatı akdesim hakkı için onu) o yağmurların inişini, o nimetlerin arka arkaya gelişini insanlar (tefekkür etsinler için aralarında) öteden her (türlü türlü suretlerde bulundurmaktayız) muhtelif yerlerde vakit vakit yağmurlar yağıyor, oralarda bulunanlar ondan istifade ediyorlar. Bu ne büyük bir nimeti. Diğer bir görüşe göre de: "Yağmurları, bulutları yaratıp, varetmeye ait izahları, gerek Kur'an-ı Kerim ile ve gerek diğer semavi kitaplar vasıtasıyla insanlar arasında tetar tekrar ifade etmişizdir" tâki bu beyanattan insanlar yararlanmış olsunlar, nail oldukları nimetlerin kıymetini bilip şükrünü edaya çalışsınlar. (Halbuki: İnsanların pek çoğu ancak nankörlükte bulunmuştur) bu nimetleri kendilerine ihsan eden yüce yaratıcıya kulluk etmekten kaçınmış, bir takım yaratıklara tapınmakta bulunmuş, Allah

¹⁵² Bilmen, Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsîri,5,2415.

¹⁵³ Secâvendî, *İlelü'l-Vukûf*, 2, 750.

fikrinden mahrum kalmışlardır. Hattâ deniliyor ki: Cahiliyyet zamanında bir takım kimseler, yağmurların yağmasını bir takım yıldızların düşmesi veya doğmasına hamleder, bu yıldızları birer hakiki yaratıcı tanır, bunlara tapınırlardı. Şöyle ki: Onlara göre tan yerinin ağarması ile beraber batı tarafındaki bir yıldız menziline düşer, onun rakibi olan diğer bir yıldız da hemen doğu tarafından doğmuş olur. İşte bu, yıldızların böyle düşmesi üzerine bu yağmurlar yağmaya başlamış. Yıldızların bu düşmesine "Nev" denilir ki: çoğulu "Enva"dir. Böyle bir iddia, tabiata tapma neticesinde oluşan bir kanaattir ki bâtıl oluşu gayet açıktır.¹⁵⁴

25/51

وَلَوْ شِئْنَا لَبَعَثْنَا فِي كُلِّ قَرْيَةٍ نَذِيرًا *Eğer isteseydik her yerleşik topluluğa bir uyarıcı gönderirdik.*

Secâvendî'nin tevcihi:

نَذِيرًا كَذَلِكَ¹⁵⁵

Burada fai takibiye olduğundan dolayı, durmayı değil geçmeyi caiz görmüştür.

Tefsiri : Bu mübarek âyetler, Resûl-i Ekrem Efendimizin bütün beldeler ahalisine Peygamber gönderilmiş olduğunun ve bu hususta münkiirlere aldırmaıp onlara karşı cihad ile vazifeli bulunduğunu bildiriyor. Yüce Yaratıcı Hazretlerinin birliğine, kudretine diğer birer delil olmak üzere denizlerin farklı durumlarını ve insanların iki kısma ayrılmış olduğunu düşünmek için gözler önüne koyuyor. Kâfirlerin de ne cahilce hareketlerde bulduklarını teşhir buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve) Ey son peygamber!, (eğer dilemiş olsa idik elbette her karyede) her beldede onun ahali için (bir korkutucu) bir Peygamber (gönderirdik) bu peygamberlik vazifesi, yalnız sana bağlı kalmazdı. Fakat senin kadrini yüceltmek seni diğer Peygamberlere üstün kılmak için böyle müstakil ve bütün insanlığa yönelmiş bir sâni yüce Peygamber olmak üzere göndermiş olduk.¹⁵⁶

¹⁵⁴ Bilmen, *Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsîri*,5,2421.

¹⁵⁵ Secâvendî, *İlelü'l-Vukûf*, 2, 750.

¹⁵⁶ Bilmen, *Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsîri*,5,2423.

2.1.22. Şu'arâ 26/50

قَالُوا لَا ضَيْرُ إِنَّا إِلَى رَبِّنَا مُنْقَلِبُونَ *"Zararı yok" dediler, "Nasıl olsa biz rabbimize dönüyoruz.*

Secâvendî'nin tevcihi:

لَا ضَيْرٌ لَّأَنَّ التَّقْدِيرَ : فَإِنَّا ، إِصْلَالًا لِحَرْفِ أَنْ بِكَلِمَةِ لَا ضَيْرِ ، وَإِلَّا فَمَا بَعْدَ الْقَوْلِ
محكي مبتدأ غير محتاج إلى واسطة ، كقوله في الأعراف : قالوا إننا¹⁵⁷

Anlam birliğinin daha iyi olması açısından durmadan geçmek caizdir. Tefsiri : O îman eden sihirbazlar da dinî kudretlerini göstererek Firavun'a cevaben (dediler ki) o yapacağın şeyin haddizatında bizim için bir (zararı yok) dur (şüphesiz ki, biz Rabimize dönücüleriz) bizi böyle hidayete muvaffak eden Rabbimizin manevî huzuruna gideceğiz, bu îmanımız, yarın ahiret âleminde bizim için bir saadet vesilesi olacaktır. Artık bir geçici ölümün bizce ne ehemmiyeti olabilir ki, bizi onunla tehdit ediyorsun?¹⁵⁸

2.1.23. Naml 27/20

وَنَفَقَدَ الطَّيْرَ فَقَالَ مَا لِي لَا أَرَى الْهُدُودَ أَمْ كَانَ مِنَ الْغَائِبِينَ *Süleyman kuşları gözden geçirdi ve "Hüdhüdü niçin göremiyorum; yoksa kayıplara mı karıştı?" diye sordu.*

Secâvendî'nin tevcihi:

الْهُدُودُ عَلَى مَعْنَى : أَكَانَ مِنَ الْغَائِبِينَ ، عَلَى التَّهْدِيدِ . وَالْأَصْحَحُ أَنْ أَمْ مُتَّصِلٌ ،
بمعنى الاستفهام في : مالي ، أي : أنا لا أراه أو هب غائب¹⁵⁹

Anlam birliğinin daha iyi olması açısından durmadan geçmek caizdir. Tefsiri : Bu mübarek âyetler de Süleyman Aleyhisselâm'ın saltanat işlerinde Hüdhüd kuşunun kullanıldığını gösteriyor. Bir müddet kaybolan Hüdhüd'ün gelip de mazeretine dair bir delil getirmediği takdirde şiddetli bir azaba uğrayacağını bildiriyor. Hüdhüd'ün ise bilâhara gelip Seba melikesine ve halkına dair bilgi verdiği, onların şeytana uyup güneşe taptıklarını birliğine sahip, kâinatın bütün sırlarını bilen, büyük arşın Rabbi olan Kerem sahibi yaratıcıya secde etmemek istediklerini beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Rivayete göre Süleyman Aleyhisselâm muhterem pederi Davut Aleyhisselâm'ın vefatı

¹⁵⁷ Secâvendî, *İlelü'l-Vukûf*, 2, 755.

¹⁵⁸ Bilmen, Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsîri, 5, 2457.

¹⁵⁹ Secâvendî, *İlelü'l-Vukûf*, 2, 767.

üzerine henüz oniki yaşında iken onun yerine geçti, o da Peygamberlikle hükümdarlığı kendisinde topladı, dört sene sonra pederinin vasiyeti üzerine Beytülmuğaddesi, yâni: Mescid-i Aksayı yaptırdı, sonra da kudsi şerifte büyük bir hükümet sarayı yaptırmış oldu. Sonra doğuda ve batıda bulunan hükümdarlar, kendisine hürmet ve itaat gösterdiler. Bir aralık Mekke-i Mükerreme'ye, oradan da Yemen'e gitmişti. Beraberinde insanlardan, cinlerden, kuşlardan meydana gelen bir ordu bulunuyordu. Bu kuşlar arasında Hüdühüd, büyük bir kabiliyete sahip idi, yerlerin altındaki suları görür, haber verirdi. Yolculuk esnasında susuz bir yere gelinmiş, suya ihtiyaç görülmüş idi. Nerelerde su bulunduğunu haber vermesi için Hüdühüd'ün gelmesi istenilmişti. Binaenaleyh Hz. Süleyman bakıp Hüdühüd'ü göremedi (Ve kuşları teftiş etti) onların hallerini, vaziyetlerini anlamak istedi (dedi ki: Bana ne oldu?.. Hüdühüd'ü göremiyorum) o da kuşlar arasında hazır bulunmuyor mu?. Onu görmeye bir şey mi engel oluyor. Sonra onun kaybolduğunu anlayınca buyurdu ki: (yoksa) Hudhüd, (kayıplara mı karıştı?..) öyle görülüyor, siz ne dersiniz?.¹⁶⁰

27/36

فَلَمَّا جَاءَ سُلَيْمَانَ قَالَ أَتُمِدُّونَ بِمَالٍ فَمَا آتَيْنِي اللَّهُ خَيْرٌ مِّمَّا آتَيْتُكُمْ بَلْ أَنْتُمْ بِهَدْيِكُمْ

(Elçiler) Süleyman'a geldiğinde o şöyle dedi: "Siz bana mal yardımı mı yapıyorsunuz? Allah'ın bana verdiği size verdiğiinden daha değerlidir. Hayır, hayır! Bu hediyenizle ancak sizin gibiler sevinir.

Secâvendî'nin tevcihi:

بِمَالٍ لَانْتِهَاءِ الْاِسْتِفْهَامِ مَعَ فَاءِ التَّعْقِيبِ ، وَبَيَانِ الْاِسْتِغْنَاءِ عَلَى التَّعْجِيلِ¹⁶¹

Anlam birliğinin daha iyi olması açısından durmadan geçmek caizdir. Tefsiri : Bu mübarek âyetler de Süleyman Aleyhisselâm'ın kendisine gönderilen hediyelere iltifat etmeyip onları getirenlere karşı tehdit edici bir hitapta bulunmuş olduğunu bildiriyor. Hükümdar Belkıs'a ait muhteşem bir tahtında harikulade bir suretle hemen Hz. Süleyman'ın yanına götürülmüş bulunduğunu, bir muvaffakiyete kavuşmaktan dolayı da o muhterem Peygamberin Cenab-ı Hak'ka şükrettiğini ve şükür etmemenin nimete karşı büyük bir nankörlük olacağını söylemiş bulunduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Belkıs'ın gönderdiği hediyeyi getirmekle görevlendirilen heyet, (Ne zamanki) Hz.

¹⁶⁰ Bilmen, Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsîri,5,2532.

¹⁶¹ Secâvendî, *İlelü'l-Vukûf*, 2, 768.

(Süleyman'a geldi) hediyeyi takdim etmek istedi, Süleyman Aleyhisselâm, onlara (dedi ki: Bana bir mal ile) öyle âdi bir şey ile, (yardım mı ediyorsunuz?) benim öyle bir mala ihtiyacım mı var?, (işte) Görüyorsunuz (Allah'ın bana verdiği) bu pek büyük mülk ve saltanat ve özellikle peygamberlik ve hikmet (size verdiğinden hayırlıdır) yani sizin ülkeleriniz, dinden, peygamberlik şerefinden mahrum bulunuyor, mallarınızın ise ne ehemmiyeti vardır. İşte hediye adıyla getirdiğiniz şeyler de haddizatında öyle ehemmiyetsiz şeylerdir, (belki siz hediyenizle) birbirinize hediye vermekle (sevinirsiniz) dünyevî varlıktan başka bir şey düşünmediğiniz için mallarınızın artmasından dolayı kalben sevinçli bulunursunuz. Bir Peygamberin ise öyle bir mala ihtiyacı yoktur. Çünkü Cenab-ı Hak ona din ve peygamberlik ihsan etmiş, onu hakiki bir hükümdarlığa kavuşturmuştur.¹⁶²

Daha fazla ayet örneği için bakınız.¹⁶³

2.1.24. Kasas 28/15

وَدَخَلَ الْمَدِينَةَ عَلَىٰ حِينِ غَفْلَةٍ مِّنْ أَهْلِهَا فَوَجَدَ فِيهَا رَجُلَيْنِ يَقْتَتِلَانِ هَذَا مِنْ شِيعَتِهِ وَهَذَا مِنْ عَدُوِّهِ فَاسْتَعَاثَهُ الَّذِي مِنْ شِيعَتِهِ عَلَى الَّذِي مِنْ عَدُوِّهِ فَوَكَرَهُ مُوسَىٰ وَقَضَىٰ عَلَيْهِ قَالَهُ هَذَا مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ عَدُوٌّ مُّضِلٌّ مُّبِينٌ *Mûsâ, ahâlisinin farkedemeyeceği bir vakitte şehre girdi. Orada, biri kendi halkından, diğeri düşman taraftan olan iki adamın birbirleriyle kavga ettiğini gördü. Kendi halkından olan kişi, düşman taraftan olana karşı ondan yardım istedi. Bunun üzerine Mûsâ ötekine bir yumruk vurup ölümüne sebep oldu; sonra şöyle dedi: "Bu şeytanın işidir; o gerçekten ayartıcı ve apaçık bir düşman!*

Secâvendî'nin tevcihi:

يَقْتَتِلَانِ عَلَيْهِ لِعَدَمِ الْعَطْفِ مَعَ اتِّحَادِ الْقَاعِلِ¹⁶⁴

Söyleyenler bir olmakla beraber, atıf olmadığı için ze konulmuş ve ze ile ayrılmıştır.

Tefsiri : Musa Aleyhisselâm (ahâlisinin gaflette buldukları bir vakitte) yani: Şehre girilmesi âdet olmayan bir zamanda, meselâ: İnsanların yatsıdan sabaha kadar uykuya dalmış oldukları bir müddet içinde (şehre girdi) Firavun'un köşkünden çıkarak

¹⁶² Bilmen, *Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*,5,2540.

¹⁶³ Neml, 57-91.

¹⁶⁴ Secâvendî, *İlelü'l-Vukûf*, 2, 776.

Mısır şehrine veya onun civarındaki nahiyelerden birine vardı, (orada birbirleriyle vuruşmada bulunan iki erkek buldu) Bunlar, birbirlerinin boğazına sarılmakta, âdeta birbirini öldürecek bir surette dövmeğe bulunuyorlardı. Bunlardan (biri, kendi kabilesinden idi) İsrailoğullarından dindar bir şahıs idi bunun "Samiri" adında bir şahıs olduğu da nakledilmektedir, (ve diğeri de düşmanından idi) Bir kâfir kipti bulunuyordu. (kendisinin kabilesinden olan) şahıs, kendisiyle öyle vuruşmada bulunup Hz. Musa'nın da (düşmanından olana) o kıptiye (karşı ondan) Hz. Musa'dan (yardım diledi) imdadına koşmasını rica etti (Musa da ona) o kıptiye, yapılan mücadeleyi terke dair yapılan tavsiyesini kabul etmeyince (bir yumruk vurdu) ona bir elinin içiyle bir sille attı, onu defetmek istedi (artık onun işini bitirmiş oldu) hayatına nihayet vermiş, onu ölüme mahkûm kılmış bulundu, kimse de bunun farkında olmadı. Bu hâdiseden üzüntü duyan Hz. Musa (dedi ki: Bu) şahsın böyle ölü vermesi (şeytanın işindendir) çünkü ben onu öldürmekle em rolunmuş değildim onu öldürmek kasdindedey bulunmadım. O, şeytanın bir vesvesesi neticesinde yapılacak bir muamele, (şüphe yok ki, o) şeytan (şaşırtıcı apaçık bir düşmandır) ondan sakınmak lâzımdır.¹⁶⁵

28/21

فَخَرَجَ مِنْهَا خَائِفًا يَتَرَقَّبُ قَالَ رَبِّ نَجِّنِي مِنَ الظَّالِمِينَ *Mûsâ korku içinde etrafi gözetleyerek oradan ayrıldı. "Rabbim! Beni zalimler topluluğundan kurtar" dedi.*

Secâvendî'nin tevcihi:

يَتَرَقَّبُ كَذَلِكَ¹⁶⁶

Burada da aynı şekilde. Tefsiri : (Bunun üzerine) Hz. Musa da (oradan) o bulunduğu Mısır şehrinde (korkarak ve gözeterek çıktı) nefsi hakkında Firavun'un adamlarından korkuyor, kendisini o dinsizlerin takibedeceklerini düşünerek her tarafa bakıp duruyordu. Sonra da Cenab-ı Hak'ka dua ve niyazda bulunarak (yarabbü. Beni o zalim olan kavimden kurtar dedi) böyle niyaz ve yakarıştada bulundu Allah'ın korumasına sığınmış oldu. Kerem sahibi yaratıcı da onun bu duasını kabul buyurdu. O mübarek zat, tam bir güvenle Medyen şehrine doğru yürümeğe başladı.¹⁶⁷

¹⁶⁵ Bilmen, *Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsîri*,5,2584.

¹⁶⁶ Secâvendî, *İlelü'l-Vukûf*, 2, 777.

¹⁶⁷ Bilmen, *Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsîri*,5,2588.

28/23

وَلَمَّا وَرَدَ مَاءَ مَدْيَنَ وَجَدَ عَلَيْهِ أُمَّةً مِنَ النَّاسِ يَسْقُونَ وَوَجَدَ مِنْ دُونِهِمْ امْرَأَتَيْنِ
 تَذُودَانِ قَالَ مَا خَطْبُكُمْ قَالَتَا لَا نَسْقِي حَتَّى يُصْدِرَ الرِّعَاءُ وَأَبُونَا شَيْخٌ كَبِيرٌ Medyen
 suyuna vardığında orada hayvanlarını sulayan bir grup insanla karşılaştı. Onların
 biraz ötesinde de (hayvanlarının suya gelmesini) engelleyen iki kadın gördü. Onlara,
 "meseleniz nedir?" diye sordu. "Çobanlar sulayıp çekilmeden biz (hayvanlarımızı)
 sulayamayız; babamız da çok yaşlıdır" dediler.

Secâvendî'nin tevcihi:

يَسْقُونَ لِأَنَّهُ رَأْسُ آيَةٍ عِنْدَ الْأَكْثَرِينَ ، مع عطف المتفقتين¹⁶⁸

Burada iki ayet arasındaki birliği sağlamak için atıf yapılmıştır.

Tefsiri : (Ne zamanki) Musa Aleyhis selâm (Medyen suyuna vardı) bu bir kuyu idi ki, halk hayvanlarını burada su varırlardı, (üzerinde) o kuyunun kenarında (insanlardan bir topluluk buldu ki) hayvanlarını orada (suvarıyorlardı.) büyük bir kalabalık oluşturuyorlardı. (Ve onların gerisinde) Aşağı bir yerde (iki kadın buldu ki) kendileriyle beraber olan koyunlarını (geri tutuyorlardı.) kuyuya koşup gitmekten alıkoymaya çalışıyorlardı, ta ki, kendileri erkeklere, koyunları da başkalarının hayvanlarına karışmış olmasınlar. Hz Musa, onların öyle beklediklerini görünce hallerine acıdı, kendilerine (Dedi ki: Nedir ikinizin hali?) ne için böyle geride duruyorsunuz, sizde koyunlarınızı suvarıp durmuyorsunuz? O iki kadın da (Dediler ki çobanlar) kendi hayvanlarını suvarıp (geri dönünceye kadar biz) kendi koyunlarımızı (suvarmayız) biz kadınlarız, erkeklere engel olmak istemeyiz, onlar kendi hayvanlarını suvardıktan sonra biz de kendi koyunlarımızı suvarırız, (babamız ise çok yaşlıdır.) Yaşlı bir zat olduğu için koyunları o suvaramıyor. Birçok zatın beyanına göre bu zat: Şüayb Aleyhisselâm idi. Kavminin helakinden sonra bir hayli yaşamış, Hz. Musa'nın zamanına kavuşmuştur.¹⁶⁹

¹⁶⁸ Secâvendî, *İlelü'l-Vukûf*, 2, 777.

¹⁶⁹ Bilmen, *Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*, 5, 2590.

28/32

أَسْلُوكَ يَدَكَ فِي جَيْبِكَ تَخْرُجَ بَيْضَاءَ مِنْ غَيْرِ سَوْءٍ وَاضْمُمُ إِلَيْكَ جَنَاحَكَ مِنَ الرَّهْبِ
 فِدَانِكَ بُرْهَانَانَ مِنْ رَبِّكَ إِلَى فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ *Şimdi elini koymana sok; bir hastalık yüzünden olmaksızın bembeyaz çıkacaktır. Korkudan açılıp savrulan kollarını normal konuma getir (sakin ol). İşte bu ikisi Firavun ve adamlarına karşı göstereceğin, rabbin tarafından iki kesin delildir. Onlar, yoldan çıkan bir kavim olmuşlardır."*

Secâvendî'nin tevcihi:

مِنْ غَيْرِ سَوْءٍ لِعَطْفِ الْجَمَلَتَيْنِ الْمُتَقَاتَيْنِ مَعَ طَوْلِ الْكَلَامِ¹⁷⁰

İki uzun cümleyi birbirinden ayırt etmek, anlaşılması ve daha iyi kavranması için z konulmuştur.burada durmak gerekiyor. Eğer durulmayıp geçilirse anlam karmaşası ortaya çıkma ihtimali bulunuyor.

Tefsiri : Şöyle de Allah tarafından seslenildi ki: Ey Musa!, (elini yakanın içine sok) diğer bir hârika olmak üzere o eli (bembeyaz bir halde kusursuz olarak çıkıversin) güneşin ışığı gibi parlak bir halde görünmeğe başlasın. Onun o parlayışı, bembeyaz bulunması, bir ayıbtan bir hastalıktan veya bir ateşte yanmış olmasından dolayı değil, sırf bir mucize olmak üzere parlayıcı bir şekilde gözleri aydınlatacaktır, (ve) Ey Muhterem Musa!, (korkundan kollarını kendine yapıştır) Yani: Bu makamda gördüğün heybetten dolayı kollarını kavuşturup dur, korkup da kaçma. Diğer bir yoruma göre de: Ya Musa!. Korkma, iki kanat durumunda olan iki elini kendine rabtet, korkudan dolayı kollarını açıp durma. Nitekim bir kuş, bir manzaradan korkmazsa kanatlarını açıp durmaz. Fakat korkarsa kanatlarını açar, korkunç bir vaziyette kaldığını göstermiş olur. Binaenaleyh düşmana karşı da laubali harekette bulunup elleri ceplerden çıkarmamak, bir kudret ve yiğitlik alâmetidir. İşte Hz. Musa'ya da böyle bir güç ve emniyet verilmiş oluyordu. (İşte bu ikisi) Bu âsa ile yedi beyza, (Rabbin tarafından Firavun'a ve adamlarına karşı) vücade getirilmiş (iki kesin delildir) iki parlak kuvvettir. Bunların karşısında mağlûp ve kahredilmiş bir vaziyette kalacaktır, (şüphe yok ki, onlar) Yaratılış ve tabiatları itibariyle (yoldan çıkan bir kavim oldular) onlar itaat dairesinden çıkmış,

¹⁷⁰ Secâvendî, *İlelü'l-Vukûf*, 2, 780.

böyle iki kesin harikanın tesiri altında kalarak zarar ve ziyana uğramaya lâyık bulunmuşlardır.¹⁷¹

28/70

وَهُوَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ لَهُ الْحَمْدُ فِي الْأُولَى وَالْآخِرَةِ وَلَهُ الْحُكْمُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ

İşte O, Allah'tır; O'ndan başka tanrı yoktur. Önünde de sonunda da hamd O'na mahsustur, hüküm de O'nundur; sadece O'na döndürüleceksiniz.

Secâvendî'nin tevcihi:

وَالْآخِرَةَ لِعَطْفِ الْجَمَلِ¹⁷²

Burada bir sonraki cümleye bağlamak için vaslı yani geçmeyi uygun görmüştür.

Tefsiri : (Ve Allah, O'dur) İbadete lâyık olan Allah, o ortak ve benzerden uzak olan Yüce mabuttur. (Ondan başka ilâh yoktur.) Ondan başka hiçbirsey, yaratıcılık, mabutluk vasfına sahip, ibadete lâyık değildir, (hamd önünde de ve sonunda da onun içindir) Dünyada da ahirete de hamd ve sena o Kerim yaratıcıya mahsustur. Ondan başka bütün mükemmel vasıfları kuşatan bir zat yoktur. Müminler, o Yüce Yaratıcıya dünyada da, ahirette de hamd ve senada bulunurlar, (ve hüküm ona mahsustur) Her şeyde geçerli olan hüküm, kaza o ezeli mabuda aittir. İtaat ehli için af ile, isyan ehli için de bedbahtlık ile haklarında Allah'ın hükmü tecelli etmiştir. Allah'ın hükmüne hiçbir kimse, engel ve ortak olamaz, (ve) Ey insanlar!. Nihayet hepiniz de (ona döndürüleceksinizdir) kabirlerinizden kaldırılarak O Yüce Yaratıcının yüce mahkemesine sevkedileceksinizdir. Artık o âkibeti düşününüz!. Müminler, o âlemde ilâhi lütuflara kavuşacaklardır. Kâfirler ve isyankârlar da lâyık oldukları cezalara kavuşacaklardır. Ne büyük bir müjde ve tehdit!¹⁷³

28/86

وَمَا كُنْتَ تَرْجُوا أَنْ يُلْقَى إِلَيْكَ الْكِتَابُ إِلَّا رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ ظَهِيرًا

لِلْكَافِرِينَ *Bu kitabın sana vahyolunacağını ummazdın; ama o, rabbinden bir rahmet olarak geldi. Öyleyse asla inkârcılara destek verme!*

Secâvendî'nin tevcihi:

¹⁷¹ Bilmen, *Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsîri*,5,2596.

¹⁷² Secâvendî, *İlelü'l-Vukûf*, 2, 783.

¹⁷³ Bilmen, *Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsîri*,5,2622.

لِلْكَافِرِينَ لَلْآيَةِ مَعَ الْعَطْفِ¹⁷⁴.

Burada bir sonraki cümleye bağlamak için vaslı yani geçmeyi uygun görmüştür.

Tefsiri : (Ve) Ey Son Peygamber!, (sen kendine kitabın gönderileceğini umuyordun) Sen vaktiyle ümmi idin, tam bir korunma içinde yaşıyordun, ilim ile, tarih ile, dinî meseleler ile meşgul olmuş değildin, kırk yaşına kadar bu hal devam etmiştir. Bu, bütün kavmince de bilinmekteydi, (ancak Rabbinden bir rahmet olarak) Sana gönderilmiş oldu. Şimdi böyle bir kitaba kavuşman, birçok hakikatları o sayede bilip insanlara tebliğ kadir olduğun sırf bir ilâhi yardımın eseridir, peygamberlik iddiasındaki doğruluğuna açık bir delil demektir. İşte sana böyle yüce bir kitap ihsan buyuran Kerim Yaratıcı, seni vatanına da iade buyuracaktır. Seni nice muvaffakiyetlere kavuşturacak islam dinini her tarafa yayacaksın. (Binaenaleyh sakın kâfirlere arka çıkma) Onlara dost gibi görünme, onların dilediklerine cevap verme, onlara bir kıymet verme. Onlar Hz. Peygamberi kendi babalarının bâtil dinlerine davet ediyorlardı. Resûl-i Ekrem ise Allah tarafından desteklendiği için bu teklifleri korkusuzca reddedebiliyordu.¹⁷⁵

Daha fazla ayet örneği için bakınız.¹⁷⁶

2.1.25. Ankebût 29/25

وَقَالَ إِنَّمَا اتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَوْثَانًا مَوَدَّةَ بَيْنِكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ثُمَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكْفُرُ
بِعُضُوكُمْ بِبَعْضٍ وَيَلْعَنُ بَعْضُكُمْ بَعْضًا وَمَأْوِيكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُمْ مِنْ نَاصِرِينَ¹⁷⁷
Ibrâhim onlara şöyle demişti: "Sizler, sırf dünya hayatında aranızdaki sevgi (ve çıkar) ilişkisini sürdürmek için Allah'ı bırakıp kendinize birtakım putlar edindiniz. Sonra kıyamet gününde birbirinizi tanımayacak, birbirinize lânetler yağdıracaksınız. Varacağınız yer cehennemdir; hiçbir yardımcınız da olmayacaktır

Secâvendî'nin tevcihi:

بَعْضًا لَا خِتْلَافَ الْجَمَلَتَيْنِ مَعَ اتِّحَادِ الْمَقْصُودِ¹⁷⁷

¹⁷⁴ Secâvendî, *İlelü'l-Vukûf*, 2, 784.

¹⁷⁵ Bilmen, *Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*, 5, 2635.

¹⁷⁶ Kasas, 11-25-2634-55-63.

¹⁷⁷ Secâvendî, *İlelü'l-Vukûf*, 2, 788.

İhtilaf eden iki cümleyi ayırmak ve maksadın daha anlaşılır olması için faslı uygun görmüştür.

Tefsiri : (Ve) İbrahim Aleyhisselâm, öyle harikulade bir şekilde ateşten kurtulduktan sonra da müşrik kavmine karşı korkusuzca (dedi ki: Siz dünya hayatında aranızda bir sevişme) sebebi (olmak için) birbirinize karşı veya sizinle putlar arasında bir sevgi vesilesi bulunsun diye (Allah'tan başka) olan, o Kâinatın Yaratıcısının hükmü ve kahrı altında bulunan (putlar edinmiş oldunuz) güya onlardan bir faide görecektmişsiniz, güya onların sebebiyle aranızda bir dostluk ve sevgi meydana gelecektmiş!. Heyhat!, (sonra kıyamet gününde bazınız bazınıza küfredecek) o bâtıl mabutlar ile onlara dünyada iken tapmış olanlar, birbirine karşı böyle inkarcı bir vaziyet alacaklardır, aralarındaki sevgi, düşmanlığa dönmüş bulunacaktır, (ve bazınız bazınıza lanet eyleyecektir) Cenab-ı Hak, o putlara da ahirette bir söz söyleme kabiliyeti verecek. Onlara tapanlar, onların yüzünden fetâkete uğradıklarını görecektir putlara lanet okuyacaklarıdır. O putlar da kendilerinin böyle bir ibadete onları davet etmemiş olduklarını ileri sürerek o kendilerine tapınmış olanlara lanet okuyacaklardır. Hz. İbrahim, şunu da ilâve buyurdu ki: Ey müşrikler!. Sizin (varacağınız yer de ateştir) cehenneme atılarak orada ebediyyen kalacaksınız, (ve sizin için yardımcılarından) Bir kimse (de yoktur) o sizi o ateşten hiçbir kimse yardım edip de kurtaramıyacaktır. Müminleri ise Cenab-ı Hak ateşten korur. Nasıl ki, İbrahim Aleyhisselâm'ın da düşmanlarının ateşinden kurtarmıştır. Bu hâdise için "Enbiyâ Sûresi"ne da bakınız!¹⁷⁸

29/28

وَلَوْ طَأَّ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ إِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ أَحَدٍ مِنَ الْعَالَمِينَ

Lût'a gelince o, kavmine demişti ki: "Siz, kesinlikle daha önce hiçbir milletten hiç kimsenin yapmadığı bir hayâsızlığı yapıyorsunuz."

Secâvendî'nin tevcihi:

الْفَاحِشَةُ لِأَنَّ الْجَمْلَةَ تَصْلِحُ مَسْتَأْنَفًا وَحَالًا ، أَي : لَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ غَيْرَ مَسْبُوقِينَ

بِهَا¹⁷⁹.

Yani birbirini geçmedikçe,cümlenin ibtida ve hal cümlesi olduğu doğru olur.

Tefsiri : (Lût'u da) O mübarek Peygamberi de hatırla, güzel vasıflarını zikreyle (o vakit

¹⁷⁸ Bilmen, *Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*,5,2654.

¹⁷⁹ Secâvendî, *İlelü'l-Vukûf*, 2, 788.

ki,) O muhterem zat (kavmine dedi) onları kınamak ve çirkin hareketlerinden men için kendilerine hitab ederek buyurdu ki: (şüphe yok, siz elbette öyle pek çirkin bir harekette bulunuyorsunuz) Son derece çirkin, haram olan livata cinayetine cür'et ediyorsunuz (ki sizden evvel âlemlerden hiçbir fert) ne insanlardan ve ne de cinlerden bir şahıs (onu) o pek çirkin muameleyi (işlemiş değildir) bu ne kadar alçakça, ve ahlâksızca bir hareketi.¹⁸⁰

29/37

فَكَذَّبُوهُ فَأَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَأَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ جَاثِمِينَ *Ama onu yalancılıkla suçladılar. Bunun üzerine kendilerini o dehşetli sarsıntı yakaladı da yurtlarında yere serildiler!*

Secâvendî'nin tevcihi:

جَاثِمِينَ لَأَن عَادَا مَعطوف على الضمير المنصوب في أخذتهم وجه ، وفي وجه آخر منصوب بمحذوف ، أي : واذكروا عادا¹⁸¹ .

أَخَذَتْهُمُ deki mansup zamire atfedilmiştir.

Başka bir görüşüne göre ise mensubtur. Hazfedilmiş fiille yani عادا (Ad) kavmini de hatrından çıkarma anlamındadır

Tefsiri : (Halbuki) Hz. Şüayb'in kavmi onun bu güzel ihtarını kabul etmediler, bilakis (onu yalanladılar) onun Peygamberliğini inkâra cür'et gösterdiler (artık onları şiddetli bir sarsıntı yakaladı) şiddetli bir zelzeleye tutuldular ve Cebrail Aleyhisselâm'ın şiddetli bir sesine uğradılar. "Recfe" zelzele, depretmek, ızdıraplı bir hale getirmek demektir. Hz. Cibril'in sesi de kalpleri harekete, heyecana getireceği için ona da "recfe" denilmiştir. İşte o kavim, böyle bir zelzeleye veya şiddetli sese uğradılar (da yurtlarında) veya evlerinde (dizleri üzerine çöküvermiş kimseler olarak sabahladılar) hepsi de ölmüş bir halde bulunmuş oldular.¹⁸²

¹⁸⁰ Bilmen, *Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*,5,2657.

¹⁸¹ Secâvendî, *İlelü'l-Vukûf*, 2, 789.

¹⁸² Bilmen, *Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*,5,2662.

29/60

Nice canlı var ki rızkını sırtında taşıyor; onları da sizi de besleyip barındıran Allah'tır. O her şeyi işitir, her şeyi bilir.

Secâvendî'nin tevcihi:

وَإِيَّاكُمْ لَأَمِ الْوَاوِ تَشْبَهُ الْاِسْتِئْنَفِ وَالْوَصْلِ أَوْجِهَ عَلَى الْحَالِ لِتَتِمِّمَ الْمَعْنَى ، أَيِ

وَهُوَ السَّمِيعُ لِسُؤَالِ مَنْ يَسْأَلُ الرِّزْقَ ، الْعَلِيمُ بِحَالِ مَنْ لَا يَسْأَلُ¹⁸³

Mananın ayrı olması için ze konulması uygun olur.

Tefsiri : Evet.. Kâinatın yaratıcısından başka kime tevekkül ve itimad edilebilir?.

Ve o Kerim mabudun lütuf ve ihsanından nasıl ümit kesilebilir. Bütün mahlûklatını koruyan, yaşatan o Yüce Yaratıcıdır (Ve) yeryüzünde (yürüyen nice hayvanlar vardır ki) onlardan hiç birisi kendi (rızkını yüklenmiş olmaz) kendileri için geçim kaynağı olacak bir şey toplamış, bir yerde biriktirmiş bulunmaz. Bütün (onları da sizleri de Allah Teâlâ rızıklandırır) her gün hepinize de rızık ihsan eder, hepinizi de takdir edilen vakte kadar yaşatır, barındırır, (ve o) Kâinatın Yaratıcısı her söylenilen sözü (hakkıyla işiticidir) sizin de neler söylediklerinizi, hicret ettiğiniz takdirde ihtiyaç içinde kalacağınıza ait lakırdılarınızı da tamamen işitmektedir. Ve o Yüce l-lâbud bütün mahlûkatının durumlarını (bilicidir) sizin kalplerinizdekilerini de bilmektedir, nelere muhtaç olup olacağınız da o Kerem Yaratıcı tarafından bilinmektedir. İnanık!. Rivayete göre Mekke-i Mükerrerme'de bir kısım zayıf müslümanlar vardır. Müşriklerden korkarak îmanlarını açığa vuramayacak bir halde idiler, bir kısım müslümanlar da kâfirlerin eza ve cefalarına uğramakta idiler, kendilerine Medine-i Münevvere'ye hicret etmeleri tavsiye buyurulmuş, onlar da: "Bizim orada evlerimiz, mallarımız yok, artık bizlere orada kim yemek verir, su içirir" demişler. Bunun üzerine bu mübarek âyetler nazil olmuştur. Buyurulmuş oluyor ki: Cenab-ı Hak'kın yarattığı yerler çoktur, kullarını rızıklandıran da ancak O'dur. Allah'a tevekkül ederek hicret edenler de rızıklanacaklardır. Korkmaya lüzum yok. "Bu hicret, Mekke-i Mükerrerme'nin fethinde evvel vacip idi. Sonra bu vücut kalmamıştır. Büyük bir sakınca bulunmadıkça bir müslüman, yurdundan çıkıp başka bir yere hicrete dinen mecbur değildir.¹⁸⁴

¹⁸³ Secâvendî, *İlelü'l-Vukûf*, 2, 795.

¹⁸⁴ Bilmen, *Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*, 5, 2677.

Daha fazla ayet örneği için bakınız.¹⁸⁵

2.1.26. Rûm 30/38

فَاتِذَا الْفُرْبَى حَقَّهُ وَالْمِسْكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ ذَلِكَ خَيْرٌ لِلَّذِينَ يُرِيدُونَ وَجْهَ اللَّهِ
 وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ *O halde akrabaya da hakkını ver, yoksula ve yolda kalmışa da.*
Bu, Allah'ın hoşnutluğunu isteyenler için en iyisidir. İşte gerçek kurtuluşa erenler de onlardır.

Secâvendî'nin tevcihi:

وَجْهَ اللَّهِ وَإِنْ اتَّفَقْتَ الْجَمَلَتَانِ ، وَلَكِنْ فِي الْأُولَى تَقْرِيرٌ مَا فِي السِّيَاقِ مَشْرُوطٌ
 بِإِرْدَاةِ وَجْهِ اللَّهِ ، وَفِي الثَّانِيَةِ إِثْبَاتُ الْفَلَاحِ عَلَى الْإِطْلَاقِ¹⁸⁶

Anlam bütünlüğünün daha iyi anlaşılması için durmadan geçmek daha uygundur. Tefsiri : Bu mübarek ayetlerde gücü yeter olan müminlerin bazı kimselere malî yardım etmelerini ve bu yardımın pek hayırlı olup Allah katında sevaba vesile olacağını bildiriyor. Sadece artması için verilen bir malın bir ihsanın Allah yanında sevaba vesile olamayacağını hatırlatıyor. Fakat Allah rızası için verilen zekâtların, sadakaların kat kat sevaba vesile olacağını ve Allah Teâlâ'nın Yaratıcı rızık verici, diriltici ve öldürücü olduğunu beyân ve o Büyük Yaratıcıya ortak koşanların bu üstün özelliklere sahip olmadıklarını hatırlatarak Allah'ın zâtını tenzih ve insanları güzel harekete teşvik buyurmaktadır. Şöyle ki: (Artık) Ey sâni Yüce Peygamber!. Veya geniş imkâna kavuşan dürüst müslümanl. (Akrabana hakkını ver) akrabandan olan kimselere iyilikte bulun, muhtaç olanlara sadaka ver, hatırlarını hoş et. (Yoksula da) Yani: Hiçbir şeye sahip olmayıp dilenmeye muhtaç olan kimseye de yardım et isterse, aranızda bir yakınlık bulunmasın (yolcuya da) yani: Malî beldesinde kalıp yanında bulunmayan kimseye de yardım, ihtiyacını gidermeğe gayret et. Böyle yardım, insanlık alâmetidir, islam terbiyesinin bir gereğidir. Diğer fakirlere, muhtaç olanlara elden gelen yardımda bulunmak da bu kabildendir. Böyle bir yardım, sevap kazanmaya güzel bir vesiledir. (Bu) yardım, böyle hukuka riayet (Allah'ın cemalini) ilâhi zâtına manen yaklaşmayı ve onun ilâhi ihsanlarına kavuşmayı (dileyenler için pek hayırlıdır) bu vesile ile o yüce gayelere kavuşmak tecelli eder (ve işte felaha nail olacak olanlar da onlardır) çünkü bu

¹⁸⁵ Ankebût, 13-22-32.

¹⁸⁶ Secâvendî, *İlelü'l-Vukûf*, 2, 800.

sebeple Allah'ın rahmetine, cennet nimetlerine aday bulunmuş olurlar. Halbuki, bu harcama vazifesini yapmayanlar, veya Allah'ın rızası için değil, bir gösteriş için yapanlar, böyle bir kurtuluşa lâyık olamazlar. Onlar kendi varlıklarından hakkiyle istifade etmiş sayılamazlar.¹⁸⁷

Daha fazla ayet örneği için bakınız.¹⁸⁸

2.1.27. Lokmân 31/29

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يُوَلِّجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُوَلِّجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلًّا لِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ
Allah'ın geceyi gündüze kattığını, gündüzü de geceye kattığını; her biri belirli bir süreye kadar hareketini sürdürmek üzere güneşi ve ayı (buyruğuna) boyun eğdirdiğini ve Allah'ın yapıp ettiklerinizden kesin olarak haberdar olduğunu bilmez misin?

Secâvendî'nin tevcihi:

وَالْقَمَرَ لِأَنَّ قَوْلَهُ : كُلِّ مَبْتَدَأٍ ، مَعَ عَطْفٍ : وَأَنَّ عَلَى أَنْ الْأُولَى¹⁸⁹

İkinci أن birinci أن nin üzerine atıftır. Durmak gerekir.bu atıfla beraber كل mübtedadır.

Tefsiri : Bu mübarek âyetler de Büyük Yaratıcı Hazretlerinin diğer birer nev'i kudret eserlerine dikkatleri çekiyor, yaratıcılığın Cenab-ı Hak'ka âit olduğunu, ondan başka mabut edinilenlerin ise bâtil bulunduğunu ihtar ediyor. Geceler ile gündüzlerin birbirini tâkibettiği gibi denizlerde de gemilerin birer ibret numunesi olmak üzere akıp gittiğini ve müthiş dalgaların ootaya çıkması anında yalnız Allah Teâla'ya sığınıldığını ve öyle ilâhi âyetlerin bir takım nankörlerden başkasını inkâr edemiyeceğini beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey sorumlu olan insan!, (görmedin mi ki) Görmüş gibi kesinlikle bilmedin mi ki, (Şüphe yok; Allah Teâlâ, geceyi gündüze katar ve gündüzü de geceye katar) bu vakitlerden herbirini diğerine girdirir, vakit vakit geceler ve gündüzler artar, eksilir. Onlarda böyle bir yenilik, farklılık eseri görülür durur (ve) o Hikmet Sahibi Yaratıcı (güneşi de ayı da musahhar kılmıştır.) bunları da kendi semalarında muntazam bir harekete tâbi tutmuştur, yeryüzüne ışıklarını, nurlarını yayar dururlar. (Hepsi de muayyen bir vakte kadar akar gider) Güneş de, ay da kıyamete kadar doğar ve

¹⁸⁷ Bilmen, *Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*,6,2717.

¹⁸⁸ Rum, 56.

¹⁸⁹ Secâvendî, *İlelü'l-Vukûf*, 2, 807.

batar, yaratılışındaki hikmet ve fayda parlar durur, (muhakkak ki, Allah) Ey insanlar!. Sizin öyle gündüzlerde ve gecelerde (her işlediğinizden haberdardır.) O'nun bir olan zâtına hiçbir şey gizli kalmaz. Öyle ise bu vakitleri boş şeyler ile uğraşarak zayi etmemelidir, bunlarda güzel, güzel amellerde bulunarak Allah'ın rızasını kazanmaya muvaffak olmalıdır.¹⁹⁰

Daha fazla ayet örneği için bakınız.¹⁹¹

2.1.28. Secde 32/16

تَتَجَافَى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ

Korku ve ümit içinde rablerine ibadet ve dua etmek üzere vücutları yatak görmez, kendilerine verdiğimiz rızıktan da Allah için harcarlar.

Secâvendî'nin tevcihi:

طَمَعًا لَا نَقْطَاعَ الظَّمِّ بِتَقْدِيمِ الْمَفْعُولِ ، مَعَ الْعَطْفِ¹⁹²

Anlam birliğinin daha iyi sağlanması açısından durmadan geçerek okumak daha evladır.

Tefsiri : Ve o müminler öyle kimselerdir ki: (Yanları yataklarından uzaklaşır) Yani: Geceleri kalkarlar, uykularını terkederler, teheccüt yani gece namazını kılarlar veyahut akşam ile yatsı namazı arasında "Sal at i evvabîn" denilen nafîle namazı kılmaya devam ederler. (Ve Rab'lerine korku ve ümit ile duâ ederler) hem o Yüce Mabûd'un azabından korkarlar, hem de onun rahmetini, şefkatini düşünerek ümitli bulunurlar. (Ve kendilerini rızıklandırdığımız şeylerden de) fakirlere, zayıflara ve diğer hayır yerlerine (infakta bulunurlar) israftan da, cimrilikten de kaçınarak hak rızası için mallarını güzelce harcarlar, bu suretle de Rızık verici ve Kerim olan Allah'a itimad ederek malî ibâdetle bulunmaktan da geri durmazlar. Bu âyeti kerime ile de müminler üç seçkin vasıf ile övülmektedir. Bunların birincisi: Geceleyin namaz kılmalarıdır. İkincisi de: Cenab-ı Hak'tan korku ve ümit üzere bulunmalarıdır. Üçüncüsü de mallarından infakta bulunup durmalarıdır.Hz. Enes, radiallâhu anh demiştir ki: Bu âyeti kerime, bir ensar topluluğu hakkında nazil olmuştur. Biz akşam namazını edâ ederdik

¹⁹⁰ Bilmen, Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsîri,6,2752.

¹⁹¹ Lokman, 15-33.

¹⁹² Secâvendî, *İlelü'l-Vukûf*, 2, 810.

veya yatsı namazını da Peygamber Aleyhisselâtu vesselam ile beraber kılmadıkça hanelerimize gitmezdik.¹⁹³

Daha fazla ayet örneği için bakınız.¹⁹⁴

2.1.29. Ahzâb 33/50

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَحْلَلْنَا لَكَ أَزْوَاجَكَ الَّتِي آتَيْتَ أَجُورَهُنَّ وَمَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ مِمَّا آفَاءَ
اللَّهِ عَلَيْكَ وَبَنَاتٍ عَمَّاتِكَ وَبَنَاتٍ خَالَكَ وَبَنَاتِ خَالَاتِكَ الَّتِي هَاجَرْنَ مَعَكَ
وَأُمَّرَاءَ مُؤْمِنَةً إِنْ وَهَبْتَ نَفْسَهَا لِلنَّبِيِّ إِنْ أَرَادَ النَّبِيُّ أَنْ يَسْتَنْكِحَهَا خَالِصَةً لَكَ مِنْ دُونِ
الْمُؤْمِنِينَ قَدْ عَلِمْنَا مَا فَرَضْنَا عَلَيْهِمْ فِي أَزْوَاجِهِمْ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ لِكَيْلَا يَكُونَ عَلَيْكَ
عَرَجٌ وَإِنْ كَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا

Ey peygamber! Mehirleri verdiğin eşlerini, Allah'ın sana ganimet olarak verip de elinin sahip olduğu kadınları, seninle birlikte hicret eden amca kızlarını, hala kızlarını, dayı kızlarını, teyze kızlarını, kendini peygambere mehirsiz olarak bağışlar da peygamber de onunla evlenmek isterse böyle bir mümin kadını -ki sonuncusu diğer müminlere değil, zatına mahsustur - sana helâl kıldık. Müminlere eşleri ve sahip oldukları kadınları hakkında hangi kuralları geçerli kıldığımızı biliyoruz. Sana mahsus olanı güçlük çekmeyesin diye meşrû kıldık. Allah çok bağışlayıcı, pek esirgeyicidir.

Secâvendî'nin tevcihi:

هَاجَرْنَ مَعَكَ لَا حَتْمًا أَنْ يَكُونَ قَوْلُهُ : وَأُمَّرَاءَ مَعْطُوفًا عَلَى مَعْمُولٍ أَحْلَلْنَا أَوْ

منصوبة على المدح ، مع أن طول الكلام مرخص للوقف¹⁹⁵

أحللنا kelimesi fiilinin üzerine atıftır. Dolayısıyla birleştirilerek okunması gerekir.Veya medh için mansuptur. Uzun sözde durma izni verilebilir مَعَكَ üzerine ز konulmasını uygun görmüştür.

Tefsiri : Bu mübarek âyet de Resûl-i Ekrem Hazretlerine hangi kadınlar ile evlenmenin helâl ve hangi kadınların o Yüce Peygamber'e mahsus olduğunu bildiriyor. Ve diğer ehli imân hakkında da hangi kadınlar ile nikâhın, yaklaşmanın, helâl bulunduğunu ve gafur ve rahim olan Cenab-ı Hak'kın bu hususta Resûl-i Ekrem'ine

¹⁹³ Bilmen, Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsîri,6,2768.

¹⁹⁴ Secde, 19.

¹⁹⁵ Secâvendî, *İlelül'l-Vukûf*, 3, 822.

kolaylık göstermiş olduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ey Peygamberi.) Ey peygamberlerin en üstünü (şüphe yok ki,) Bir ilâhi lütuf olmak üzere (biz sana helâl kıldık) dinen meşru bulundurduk (mehr'lerini verdiği eşlerini) onlar ile aranızda evlilik bağı meydana gelmiştir. Nikâh aktedilirken belirtilen mehr, ya hemen verilir veya bir sure ile kayıtlı bulunur. Her iki takdirde de nikâhın sıhhati bakımından mehr verilmiş sayılır, cinsel yaklaşma helâl olur. (ve) Ey Resûl-i Ekrem!. (Allah'ın sana ganimet olarak verdiği) cihat neticesinde din düşmanlarından esir olman arasındaki kadınlardan (elin altında olan cariyeleri) de sana helâl kılmıştır. İşte Hz. Safiyye, Cüveyre, Reyhâne, ve Mariye adındaki cariyelerini de Resûl-i Ekrem azat ederek nikâhı altına almak şerefine nail buyurmuştu, (ve) Yine Resûl-i Ekrem'e hitaben buyuruluyor ki: (seninle beraber hicret etmiş olan amucan kızlarını ve halan kızlarını ve dayın kızlarını ve teyzen kızlarını da) Cenab-ı Hak sana helâl kılmıştır, bunlardan dilediğini nikâhın altına alabilirsin. Elverir ki, hicrette bulunmuş olsunlar. Resûl-i Ekrem, amucası kızı Ümmühaniyi nikâhı altına alamamıştı. Çünkü o hicrette bulunmamıştı. İbni Adil diyor ki: Daha sonra nikâhın helâl olması için bu hicret şartı kaldırılmıştır. "Essirac-ül-Münir" (ve bir de imân etmiş bir kadın, eğer nefsini Peygamber'e) mehirsiz (bağışlarsa, Peygamber de onu nikâhı altına almak isterse o da diğer müminlere değil) Ey kadri Yüce Peygamber (sana mahsus olmak üzere) helâl kılınmıştır. Başka müminler için mehirsiz bir kadınla evlenmek helâl değildir. Bir kadın nefsini, bir erkeğe mehirsiz eş olmak üzere hibe edecek olsa o kimse de kabul etse o kadın için mehri misi lâzım gelir. Şu kadar var ki, bir kadın nikâhdan sonra, isterse mihrini kocasına bağışlayabilir, (onların) Diğer müminlerin (üzerine eşleri ve sağ ellerinin sahip olduğu) cariyeleri (hakkında ne farzetmiş olduğumuz elbette bilmişizdir.) yani: Onların haklarındaki nikâhların doğru olması için riâyet edilmesi lâzım gelen şartlar ve diğer haklar ve hangi kadılar ile evlenmelerinin helal olup olmadığı Allah katında bilinmektedir, bu hususta hikmet ve menfaatin gereği ne ise o meşru bulunmuştur. Binaenaleyh bu husustaki ilâhi hükümlere riâyet edilmesi ehli imân için bir görevdir. Ve ey Yüce Peygamber!. Sana bildirilen kadınlar ile evlenmeni sana helâl kılmış olduk, (tâki, senin üzerine bir darlık olmasın) taki, bir geniş hayat tarzına nail, gönlü rahat olarak yaşayasın, peygamberlik vazifeni güzelce ve kolaylıkla ifâyâ muvaffak olasın, (ve Allah yarılıgayıcı) dir. Kullarının birnice kusurlarını af eder ve örter ve o Hikmet Sahibi Yaratıcı (bağışlayıcı bulunuyor.) kulları hakkında merhameti pek ziyâdedir. Onun içindir ki, haklarında

hikmet ve menfaate muvafık, içtimai hayatı güzelce tanzime vesile olan hükümleri beyân buyurmaktadır.¹⁹⁶

33/53

اَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ إِلَّا أَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ إِلَى طَعَامٍ غَيْرٍ نَاطِرِينَ
إِنِّيهِ وَلَكِنْ إِذَا دُعِيتُمْ فَادْخُلُوا فَإِذَا طَعِمْتُمْ فَانْتَشِرُوا وَلَا مُسْتَأْسِبِينَ لِحَدِيثٍ إِنَّ ذَلِكَ كَانَ
يُؤْذِي النَّبِيَّ فَيَسْتَحْيِي مِنْكُمْ وَاللَّهُ لَا يَسْتَحْيِي مِنَ الْحَقِّ وَإِذَا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعًا فَسْأَلُوهُنَّ مِنْ
وَرَاءِ حِجَابٍ ذَلِكُمْ أَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وَقُلُوبِهِنَّ وَمَا كَانَ لَكُمْ أَنْ تُؤْذُوا رَسُولَ اللَّهِ وَلَا أَنْ
تَنكِحُوا أَرْوَاجَهُ مِنْ بَعْدِهِ أَبَدًا إِنَّ ذَلِكَ كَانَ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمًا Ey iman edenler!

Peygamberin evine size yemek için izin verilmediği vakit asla girmeyin, fakat çağrıldığınızda erkenden gidip yemeğe hazırlanmasını beklemeksizin- girin, yemeğinizi yiyince hemen dağılın, söze dalıp oturmayın; bu davranışınız peygamberi rahatsız ediyor, size söylemeye çekiniyor, oysa Allah hak olanı açıklamaktan çekinmez. Peygamber hanımlarından bir şey istediğinizde, onlar perde arkasında iken isteyin; bu sizin kalplerinizin de onların kalplerinin de temiz kalması için en uygundur. Resûlullah'ı üzme hakkınız yoktur, kendisinden sonra ebedî olarak eşleriyle de evlenemezsiniz, sizin bunu yapmanız Allah katında büyük bir günahdır.

Secâvendî'nin tevcihi:

مِنْكُمْ فَصَلًا بَيْنَ وَصَفِ الْحَقِّ ، وَحَالِ الْخَلْقِ ، وَإِنْ اتَّفَقَتِ الْجَمَلَتَانِ¹⁹⁷

Hakkın vasfını ve halkın durumunu beyan etmek için ز konulmuştur. İki cümle ittifak içindedir. Bu sebeple vaslederek okumak daha uygundur.

Tefsiri : Bu mübarek âyetler de Resûl-i Ekrem'in hanei saadetine ne gibi ahlak kurallarına riayet edilmek suretiyle girileceğini, ve temiz eşlerden birşeyin ne şekilde sorulabileceğini ve Yüce Peygamberden sonra muhterem eşleriyle başkalarının evlilikte bulunamayacaklarını bildiriyor, bu husustaki dinî terbiye ve içtimai hikmete işaret buyuruyor. Ve Hak Teâlâ Hazretlerinin herşeyi hakkiyle bilir olduğunu beyân ile insanları uyanmaya davet buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ey imân etmiş olanlar!.) Ey Resûlullah ile görüşmek şerefine sahip bulunan müslümanlar! (Peygamber'in hanelerine) Muhterem ailelerinin ikamet ettikleri evlere (bir yemeğe davet olunmadan

¹⁹⁶ Bilmen, Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsîri,6,2821.

¹⁹⁷ Secâvendî, *İlelü'l-Vukûf*, 3, 823.

girip yemek pişmesini beklemeyin) böyle bir davet ve müsaade bulunmaksızın kendi kendinize öyle bir arzuda bulunmayın (meğer ki, size izin verilmiş olsun) saadet hanesine girmek için bir müsaade bulunsun, o zaman girebilirsiniz, (fakat) öyle (davet olduğunuz vakit) peygamberin evine (giriniz) o devete icabetten geri durmayınız. Şu kadar var ki, (yemeği yedikten sonra lâfa dalmaksızın) birbirinizle çokça sohbette bulunmaksızın (dağdınız) gideceğiniz yerlere gidiniz, hânei saadeti işgal edip durmayınız (çünkü 0) sizin öyle fazla lâkırdılara dalıp durmanız (şüphe yok ki, Peygamber'e eziyet verir) Resûl-i Ekrem'in kalp huzuruna, yüce mesaisine engel olabilir (o da sizden utanır) çıkıp gitmenizi emreder, hilmi keremi buna mani olur. (Fakat Allah hakkı -bildirmek-den çekinmez.) Hak'kınızda uygun olanı, içtimai terbiyeniz icâbından bulunanı size ihtar buyurur. 0 bütün mahlûkatın Yaratıcısı ve rızık vericisi olan yüce mâbud hakkında öyle bir utanma tasavvur olunamaz. 0 bütün hakikatları kullarına açıkça beyân buyurur, O'nun ilâhi rahmeti, kulları hakkında bu şekilde de tecelli etmiş bulunur. Ve ey müminleri, (onlardan) Resûl-i Ekrem'in muhterem eşlerinden (bir lüzumlu şey) hane eşyasından çanak, çömlek, elbise gibi bir mal (soracağınız) isteyeceğiz (vakit de bemen bane içerisine girmeyiniz onlardan bir perde ardından) sorunuz, isteyiniz, onlar ile sizin aranızda, bir engel, bir perde bulunsun, (bu) Sizlere teklif edilen şey, izinsiz Hz. Peygamber'in evine girilmemesi, fazla lâkırdılarda bulunulmaması, perdesiz birşeyin istenilmemesi (sizin kalpleriniz için ve onların kalpleri için daha temizdir) böyle bir hareket, daha ziyâde, ahlâk temizliği icabıdır, böyle bir muamele kalpleri şeytanın vesveselerinden uzak bulundurmuş olur. (Ve Allah'ın Resulüne eziyet vermeniz doğru değildir.) Siz o Yüce Peygamber'e her bakımdan hürmette, saygı sunmakta bulunmakla mükellefsiniz, onun bütün ümmetin fertleri hakkındaki hayır isteyiciliğine karşı teşekkür etmelidir, onun mübarek kalbini hoş edecek şekilde harekette bulunmalıdır, bunun hilâfına hareketle onun mübarek kalbini incitmek nasıl muvafık olabilir?, (ve) 0 Yüce Peygambere karşı daha hayatta iken öyle hürmet ve tazimde bulunmak lâzım olduğu gibi (ondan sonra) ahirete irtihalini müteakip veya hangi bir eşini boşadıktan sonra (eşlerini nikâh etmeniz de ebediyyen) caiz değildir. Çünkü Resûl-i Ekrem'in muhterem eşleri, manen müminlerin anneleridir, onların şerefleri pek fazladır, onlar ile evlenmeye kalkışmak, Yüce Peygamber'e karşı

hürmete, bağlılığa aykırıdır, ümmetin fertleri arasında ihtilâfi, dargınlığı gerektiricidir.¹⁹⁸

Daha fazla ayet örneği için bakınız.¹⁹⁹

2.1.30. Sebe' 34/37

وَمَا أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ بِالَّتِي تُقَرَّبُكُمْ عِنْدَنَا زُلْفَىٰ إِلَّا مَنْ آمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَأُولَٰئِكَ لَهُمْ جَزَاءُ الضَّعْفِ بِمَا عَمِلُوا وَهُمْ فِي الْغُرَفَاتِ آمِنُونَ *Sizi bize yaklaştıracak olan, ne servetiniz ne evlâtlarınızdır. Ama iman edip dünya ve âhirete yararlı iş yapanlar başka, yaptıklarına karşılık onlara kat kat fazlası mükâfat vardır ve onlar köşkler içinde huzur ve güven içinde yaşayacaklar.*

Secâvendî'nin tevcihi:

صَالِحًا لِأَنَّ أَوْلَىٰكَ مَبْتَدَأُ ، مَعَ دُخُولِ الْفَاءِ²⁰⁰

Cümle mübteda cümlesi olduğu için ze ile ayrılmıştır.

Tefsiri : Evet.. Ey insanlar!. (Ve ne mallarınız ve ne ile evlâdınız sizi bize yaklaştıracak) Bir mânevi yakınlığa sebep olacak (yüksek bir mahiyete sahip değildir) onlar haddi zatında binen yakınlık vesilesi olamaz. Artık ne için onlara aldanmalı, başkalarına karşı böbürlenir bir vaziyet almalı, (ancak kimler imân eder) ilâhi dine sarılır (ve sâlih amelde bulunurlarsa) üzerlerine düşen dinî vazifeleri ifâ eder, meselâ: Namaz kılar, diğer ibâdetleri ifâyâ çalışır, meşru şekilde kazandığı malın zekatını verirse (işte onlar için yaptıkları) o güzel, ilâhi rızaya uygun (amelleri karşılığında kat kat mükâfat vardır.) öyle bir güzel amel karşılığında en az on misli mükâfata nail olurlar, (ve onlar) Öyle îman ve iyi amel sahipleri yarın ahirette (yüce makamlarda) cennet köşklerinde (emniyete kavuşmuş zâtardır) işte onları, korkudan emindirler. Nimetlerinin yok olmayacağından emin bir halde mutluca yaşar dururlar.²⁰¹

2.1.31. Fâtır 35/3

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اذْكُرُوا اللَّهَ عَلَيْكُمْ هَلْ مِنْ خَالِقٍ غَيْرُ اللَّهِ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ
وَالْأَرْضِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَانظُرُوا أَنَّىٰ يُرْسِلُ السَّحَابَ
وَالَّذِينَ كَفَرُوا سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ *Ey insanlar! Allah'ın üzerinizdeki nimetlerini*

¹⁹⁸ Bilmen, Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsîri,6,2826.

¹⁹⁹ Ahzab, 22-23.

²⁰⁰ Secâvendî, *İlelü'l-Vukûf*, 3, 831.

²⁰¹ Bilmen, Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsîri,6,2869.

hatırınızdan çıkarmayın. Allah'tan başka gökten ve yerden size rızık veren yaratıcı var mı? O'ndan başka tanrı yoktur. Öyleyse niçin haktan dönüyorsunuz?

Secâvendî'nin tevcihi:

إِلَّا هُوَ لَا بِنْدَاءِ الْإِسْتِفْهَامِ غَيْرَ أَنْ الْوَصْلَ أَوْلَى ، لِفَاءِ التَّعْقِيبِ ، وَاتِّحَادِ الْمَعْنَى²⁰²

Fai takibiyle beraber istifham cümlesi olduğu için ayrı okunması uygundur.

Tefsiri : Normalde vasletmek daha uygun olmasına rağmen soruyla başlamak için durmak gerekir. Fai takibiye ve anlam birliğinden dolayı geçmek daha uygun olmasına rağmen anlam birliğinde dolayı ve soru edatıyla başladığı için durmak gerekir.Evet. (Ey insanlar!) Ey Cenab-ı Hak'kın kulları. (Allah'ın üzerinizde olan nimetini hatırlayınız) 0 nimetleri lisanen ve kalben anınız. Sizi var eden O'dur, size sıhhat, akıl, servet, vesaire veren O'dur. Bu yaşadığınız muhitte ne kadar çeşitli nimetlere nail oluyorsunuz. (Allah'tan başka sizi göklerden ve yerden rızıklandıran bir Yaratıcı var mıdır?.) Elbette ki, yoktur. 0, ortak ve benzerden münezzeh olan Kâinat'ı Yaratanın bir lütfudur ki, göklerden muhitinize yönelen ışıklar ile, havalar ile, yağmurlar ile sizi yaşatıyor, yerden meydana getirdiği çeşit çeşit ürünler ile de sizi besliyor, nimetlere nail buyuruyor. Evet.. Şüphe yok ki, (ondan) o Kerem Sahibi rızık vericiden (başka ilâh yoktur) Yaratıcılık ve mabûdlük yalnız O'na mahsustur (o halde nereden döndürülmüş oluyorsunuz?.) Hak Teâlâ'nın bir Yüce Yaratıcı, bir kerem sahibi rızık veren olduğu böylece malum iken ne için siz Allah'ı birlemekten ayrılıyorsunuz?. Bir takım mahlûkatı o Kâinat'ı Yaratana ortak ediyorsunuz?. Öyle fani, âciz şeylere tapınıp duruyorsunuz?. Bu ne gaflet, ne cehalet!. İşte bu ilâhi hitap!. Bütün inkarcı insanlığa müteveccih olduğu gibi özellikle asr-ı saadetteki Mekke-i Mükerrerme müşriklerine de müteveccih bulunmuştur. Onlar Hz. Peygamber'i ya lan yanlar, nail oldukları o muazzam nimetin kadrini bilmiyerek küfür içinde yaşamak istiyorlardı. "Yü'fekûn" kelimesi "Efek" kelimesinden alındığına göre manası: İmândan nasıl çevriliyor, küfre döndürülüyorsunuz demektir. "Ifk" kelimesinden türemiş olduğuna göre de manâsı: Allah'ın birliğini tekzib size meneden vaki oluyor demektir.²⁰³

Daha fazla ayet örneği için bakınız.²⁰⁴

²⁰² Secâvendî, *İlelü'l-Vukûf*, 3, 834.

²⁰³ Bilmen, Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsîri,6,2884.

²⁰⁴ Fatır, 8-13.

2.1.32. Saffat 37/102

فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْيَ قَالَ يَا بُنَيَّ إِنِّي أَرَى فِي الْمَنَامِ أَنِّي أَذْبَحُكَ فَانظُرْ مَاذَا تَرَى
قَالَ يَا أَبَتِ افْعَلْ مَا تُؤْمَرُ سَتَجِدُنِي إِن شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّابِرِينَ

Çocuk, babasıyla beraber iş güç tutacak yaşa gelince babası ona, "Yavrucuğum" dedi, "Rüyamda seni kurban ettiğimi gördüm; düşün bakalım sen bu işe ne diyeceksin?" Dedi ki: "Babacığım! Sana buyurulanı yap; inşaallah beni sabredenlerden biri olarak bulacaksın."

مَا تُؤْمَرُ لَأَن السَّيْنِ لِلأَبْتَاءِ مَعَ اتِّصَالِ المَقُولِ²⁰⁵.

Anlam birliğinin bozulmaması için durmadan geçmek uygun görülmüştür.

Tefsiri : Bu mübarek âyetler de Hz. İbrahim'e ihsan buyurulan oğlu Hz. İsmail'in Allah'ın emrine ne kadar razı ve muhterem pederine ne derece itaatkâr olduğunu bildiriyor. Allah Teâlâ'nın da o muhterem oğula bedel bir kurban kesilmesi lütfunda bulunup İbrahim Aleyhisselâm'ı selâma, mükâfata kavuşturduğunu haber veriyor ve Hz. İbrahim'in İshak adında diğer bir Peygamber oğul ile müjdelenmiş olduğunu ve onların zürriyyetlerinden iyi kimseler bulunacağı gibi kendi nefislerine zulmedenlerin de bulunacağını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Allah Teâlâ'nın ihsanı olan Hz. İsmail (Vaktaki) büyüyüp (onunla) muhterem pederi Hz. İbrahim ile (beraber yürümek çağına yetişti) muhterem babasına hizmette, arkadaşlıkta bulunur bir yaşa kavuştu. Yani: Onüç veya yedi yaşına girmiş oldu. İbrahim Aleyhisselâm ona şefkatli bir şekilde hitab ederek (Dedi ki: Yavrucuğum!. Ben şüphe yok rüyada görüyorum ki, muhakkak ben seni boğazlıyorum) Allah yolunda kurban ediyorum, (artık bak sen ne görürsün?) Bu hususa dair senin reyin, kanaatin neden ibarettir? Hz. İbrahim'in o muhterem oğlu da (Dedi ki: Ey Babacığım!. Emr olunduğun şeyi yap.) Beni hak yolunda boğazla, kurban et (inşaalâh beni sabr edenlerden bulacaksın.) ben itaattan ayrılmam, mukadderata razı olurum. Bu söz, o muhterem çocuğun ne yüce bir yaratılıştâ bulunduğunu göstermektedir. "Rivayet olunuyor ki: İbrahim Aleyhisselâm'a bir gece rüyasında bir zat demiş ki: Allah Teâlâ emrediyor ki, oğlunu boğazlayasın. Hz. İbrahim uyanmış, bu rüyanın rahmani bir rüya olup olmamasında tereddüt etmiş, o güne bundan dolayı "terviye" günü denilmiş. İkinci gece yine böylece bir rüya görüyor, bunun rahmani

²⁰⁵ Secâvendî, *İlelü'l-Vukûf*, 3, 858.

olduğunu anladığı için bu ikinci güne de "arefe" günü denilmiştir. Üçüncü gece de böyle bir rüya gördüğü için artık oğlunu boğazlamaya karar vermiştir, bunun için de bu üçüncü güne "Yevmün'nahr" denilmiştir.²⁰⁶

Daha fazla ayet örneği için bakınız.²⁰⁷

2.1.33. Sâd 38/84

قَالَ فَالْحَقُّ وَالْحَقَّ أَقُولُ Allah buyurdu: "O zaman gerçek -ki ben hep gerçeği söylerim- şudur:

Secâvendî'nin tevcihi:

فَالْحَقُّ عَلَى قِرَاءَةِ الرَّفْعِ ، أَي : فَهَذَا الْحَقُّ ، مَعَ اتِّحَادِ الْمَقُولِ²⁰⁸.

Anlam birliğinin bozulmaması ve daha iyi bir uyum içerisinde olması için durmadan geçmek uygun görülmüştür.

Tefsiri : Hak Teâlâ Hazretleri de (Buyuruyor ki: İmdi bu doğru) Allah'ın ihlâsa ulaştırdığı kullarını şeytan yoldan çıkaramaz ve Cenab-ı Hak'kın her haberi doğrudur²⁰⁹

Daha fazla ayet örneği için bakınız.²¹⁰

2.1.34. Zümer 39/49

فَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ ضُرٌّ دَعَانًا ثُمَّ إِذَا حَوَّلْنَاهُ نِعْمَةً مِّنَّا قَالَ إِنَّمَا أُوتِيتُهُ عَلَىٰ عِلْمٍ بَلْ
 هِيَ فِتْنَةٌ وَلَكِنَّا أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ İnsana bir zarar dokunduğunda bize yalvarır; sonra ona katımızdan bir nimet verdiğimizde, "Bunu ancak bir bilgi sayesinde elde ettim" der. Aksine o nimet bir imtihandır ama çokları bunu bilmez.

Secâvendî'nin tevcihi:

دَعَانًا فَصْلًا بَيْنَ تَنَاقُضِ الْحَالَيْنِ ، مَعَ اتِّفَاقِ الْجُمْلَتَيْنِ²¹¹

İki farklı cümlenin anlam birliğinin bozulmaması ve daha iyi anlaşılması açısından birleştirilerek okumak daha uygundur.

Tefsiri : Bu mübarek âyetler de müşriklerin diğer bir bozuk iddialarını teşhir ediyor. Onların kendilerine yanlış yere güvenir olmalarının fenalığına uğrayacaklarını,

²⁰⁶ Bilmen, Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsîri,6,2993.

²⁰⁷ Saffat, 76-77-78.

²⁰⁸ Secâvendî, İlelü'l-Vukûf, 3, 876.

²⁰⁹ Bilmen, Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsîri,6,3057.

²¹⁰ Sâd, 4-28.

²¹¹ Secâvendî, İlelü'l-Vukûf, 3, 884.

elde ettikleri şeylerin bir imtihan vesilesi olup kendilerini ihtiyaçtan kurtaramıyacağını ihtar ediyor. Bir takım kimselerin zengin veya fakir olmalarının bir ilâhi takdir, eseri olduğunu, bu halin müminler için bir ibret teşkil ettiğini beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: Allah Teâlâ şirk ve gaflet içinde yaşayan insanların hâllerini kınıyor, onların Allah'ı zikrinden kaçındıkları hâlde putları anıldıkça sevindiklerini bildiriyor ve buyuruyor ki: (fakat) öyle bir (insana bir zarar dokunduğu) meselâ: Fakir veya hasta olduğu (vakit) putlarını unuttur, onlardan bir fâide göremeyeceğini anlar, yalnız (bize dua eder) o arızanın bertaraf edilmesi için yalnız Allah Teâlâ'ya duada, niyazda bulunmaya başlar. (Sonra ona) 0 insana (tarafımızdan) ihsan olarak (bir nimet verdiğimiz vakit de) onu o arızadan kurtadığımız, o korkunç hâlini değiştirdiğimiz zamanda yaptığı duayı unuttur, kendisini o belâdan kurtaran Kerem Sahibi Yaratıcısına teşekkürde bulunmaz. Bilâkis (bana o) nimet (şüphe yok ki, bir bilgi üzerine verilmiştir, der) kendisinin bilgisine ve bir takım âdi sebeplere, ilâçlara teşebbüsünden dolayı o nimete nail olduğunu iddiaya başlar, o nimete bir ilâhi lütuf olarak kavuştuğunu düşünmez. Bu hususta teşebbüs ettiği şeylerin de birer ilâhi ihsan olduğunu hesaba katmaz. Zavallı bilmez ki, (belki o,) kendisine verilen nimet, sıhhat ve servet gibi bir varlık (bir imtihandır) bir denemedir. 0 nimeti kendisine veren Kerem Sahibi Yaratıcı kullukta, şükürde bulunup bulunmamasının meydana çıkması için bir vesiledir, (fakat onların) 0 insanların (birçokları bilmezler.) bunun bir imtihan ve yavaş yavaş azaba yaklaştırmak için olduğunu takdir edemezler, yanlış kanaatler içinde yaşarlar.²¹²

2.1.35. Mü'min 40/39

يَا قَوْمِ إِنَّمَا هَذِهِ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا مَتَاعٌ وَإِنَّ الْآخِرَةَ هِيَ دَارُ الْقَرَارِ

Ey kavimim! Bu dünya hayatı bir sürelik yararlanmadan ibarettir; âhirete gelince, ebedîlik yurdu işte orasıdır.

Secâvendî'nin tevcihi:

مَتَاعٌ لِلْفَصْلِ بَيْنَ تَنَافِي الدَّارَيْنِ ، مع اتفاق الجملتين²¹³

İki farklı cümlenin anlam birliğinin bozulmaması ve daha iyi anlaşılması açısından birleştirilerek okumak daha uygundur.

²¹² Bilmen, Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsîri,6,3093.

²¹³ Secâvendî, *İlelü'l-Vukûf*, 3, 891.

Tefsiri : (Ey kavmim!. Bu dünya hayatı bir geçimlikten ibarettir) Kendisinden geçici bir zaman için istifâde edilir, yok olmaya yüz tutar ve sahibinin vefatıyla dinden çıkar, (ve âhiret ise şüphe yok ki, o, bir ebedî karargâhtır.) O'nun yokluğu söz konusu değildir, ondan başka bir âleme intikâl de düşünülmüş değildir. Binaenaleyh asıl o âhiret hayatını güzelce temine çalışmalıdır.²¹⁴

Daha fazla ayet örneği için bakınız.²¹⁵

2.1.36. Fussilet 41/49

لَا يَسْمُ الْإِنْسَانُ مِنْ دُعَاءِ الْخَيْرِ وَإِنْ مَسَّهُ الشَّرُّ فَيَئُوسٌ قَنُوطٌ *İnsan, iyi şeyleri istemekten usanmaz; başına bir kötülük geldiğinde ise büsbütün ümitsiz ve karamsardır.*

Secâvendî'nin tevcihi:

الْخَيْرُ لاختلاف الجملتين، إلا أن مقصود الكلام يتم بهما²¹⁶

Ayetteki iki cümle anlam bakımından farklıdır. Şu kadar var ki sözün maksadı ikisiyle birlikte tamam olmaktadır. Maksadın daha iyi anlaşılması için beraber kullanılması gerekir. Yani iki ayet arasında durmadan geçmek daha evlâdır. Ama nefesin yetmediği yerde durulabilir. Tefsiri : (İnsan) Bu dünyada iken bir takım maddî, fânî şeylere âid isteklerde bulunur. Meselâ: Sihat ister, fazlaca yaşamak ister, büyük bir servete nail olmak ister. Böylece (iyilik istemekten usanmaz) ihtiraslı bir şekilde dünyaya talip bulunur. Bir kere de âhireti düşünüp onu da temine çalışmalı değil midir?, (ve eğer kendisine bir fenalık dokunursa) Bu dünyaya âid, ortadan kaldırılması mümkün, bir musibet, hastalık gibi ve fakirlik gibi bir ârızâ isabet ederse (hemen ümidini kesmiş, ümitsizliğe düşmüş olur) Cenab-ı Hakkın fazlından, rahmetinden ümidini kesmiş bir hâlde bulunur. Böyle garip bir ruh hâlinin tesiri altında kalır. Halbuki, bir insan, Kerem Sahibi Yaratıcının lütfundan, merhametinden ümidini asla kesmemelidir, kendisine bir keder isabet ederse onun bir hikmete dayalı olduğunu bilerek hemen Cenab-ı Hak'ka sığınmalıdır, kendisinin selâmete kavuşturulmasını o Kerem Sahibi Yaratıcısından niyaz eylemelidir.²¹⁷

²¹⁴ Bilmen, Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsîri,7,3152.

²¹⁵ Mü'min, 42-62.

²¹⁶ Secâvendî, *İlelü'l-Vukûf*, 3, 904.

²¹⁷ Bilmen, Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsîri,7,3214.

41/50

وَلَيْنُ أَذِقْنَاهُ رَحْمَةً مِّنَّا مِنْ بَعْدِ ضَرَّاءَ مَسَّتْهُ لِيَقُولَنَّ هَذَا لِي وَمَا أَظُنُّ السَّاعَةَ قَائِمَةً
وَلَيْنُ رُجِعْتُ إِلَى رَبِّي إِنَّ لِي عِنْدَهُ لَلْحُسْنَىٰ فَلَنُنَبِّئَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِمَا عَمِلُوا وَلَنُذِيقَنَّهُمْ مِنَ
عَذَابِ غَلِيظٍ *Uğradığı bir sıkıntıdan sonra ona tarafımızdan bir nimet tattırsak mutlaka
şöyle diyecektir: "Bu benim hakkımdır; ayrıca kıyametin kopacağını sanmıyorum ama,
dönüp rabbime varacak olsam bile, O'nun huzurunda benim için güzel şeyler
bulduğundan eminim." Biz, inkâra sapanlara neler yaptıklarını mutlaka açık seçik
bildireceğiz ve onlara kesinlikle ağır bir azap tattıracağız!*

Secâvendî'nin tevcihi:

عَمِلُوا إِمْهَالًا لِلتَّفَكُرِ فِي الْحَالِينِ، مَعَ اتِّفَاقِ الْجَمَلَتَيْنِ²¹⁸

İki cümle arasındaki ittifakın daha iyi sağlanması için durmadan geçmek daha uygundur.

Tefsiri : (Ve eğer ona) O arızaya uğramış olan insana (dokunan bir sıkıntıdan) nefesine âid bir arızadan, geçimine dâir bir sıkıntıdan (sonra tarafımızdan bir rahmet tattırırsak) o arızayı, o sıkıntıyı kendinden bertaraf edersek (elbette diyecektir ki, bu eriştiğim muvaffakiyet, kurtuluş ve genişlik (benim içindir) bu benim hakkımdır. Ben buna kendi bilgimle, kendi çalışmamla nail oldum, artık bu, benden kaybolmayacaktır, bu bana çocuk ve çocuğuma mahsus ebedî bir varlıktır (ve zannetmem ki, kıyamet kopsun) öyle bir değişmenin vukuuna ben inanmıyorum, (ve eğer Rab'bime döndürülür isem) faraza kıyamet kopar da ben Allah'ın huzuruna sevk edilir isem (şüphe yok, kendim için onun yanında bir iyilik vardır) madem ki, ben bu dünyada bu nîmete, bu servete nail oldum, demek ki, ben âhirette de bunlara nail olacağımı, cennete kavuşacağım. Böyle gafil, câhil, akılsız şahsına böyle bir kıymet veren kimse, böyle akılsızca bir iddiaya cür'et eder. Cenab-ı Hak ise onun bu bozuk iddiasını red için buyuruyor ki: (fakat o küfre düşmüş olanlara) Dünyada iken (ne yapmış olduklarını) nasıl inkârlarda, günâhlarda, hatalarda bulunmuş olduklarını kendilerine (elbette haber vereceğiz) onlar o vakit nasıl yanlış düşünmüş, ne kadar fena hareketlerde bulunmuş olduklarını tamamen anlayacaklardır, (ve elbette onlara pek ağır azaplardan tattı racağ izdir) Onları ebedî şekilde cehenneme atarak onun takdirlerinin üstünde olan azabiyle

²¹⁸ Secâvendî, *İlelü'l-Vukûf*, 3, 904.

kendilerine azap edeceğiz. İşte dünyadaki küfrlerinin, ilâhî nîmetlere karşı nankörlükte bulunmuş olmalarının ve bir takım bozuk iddialarda, bencilliklerde bulunmalarının ebedî cezası!.²¹⁹

2.1.37. Şûrâ 42/6

وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ اللَّهُ حَفِيظٌ عَلَيْهِمْ وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَكِيلٍ Kendisinden başkasını dost ve koruyucu bilenleri Allah sürekli gözetlemektedir. Senin onlarla ilgili bir sorumluluğun yok.

Secâvendî'nin tevcihi:

عَلَيْهِمْ وَالْوَصْلُ أَوْجَهُ ،لأن نفي ما بعده تقرير لإثبات ما قبله²²⁰

İki cümle arasındaki anlam birliğinin daha iyi sağlanması için durmadan geçmek daha uygundur.

Tefsiri : (Ve o kimseler ki) O kadar kudreti ve büyüklüğü açık olan ve kulları hakkında lütuf ve ihsanı pek bol bulunan (Allah'tan başkasını dost edindiler) Bir takım putlara, fâni mahlûklara tapmakta bulundular (onları Allah gözetlemektedir) o müşriklerin hâllerini görmektedir, onların sözlerini, işlerini gözetlemektedir. Onları o hareketlerine göre cezaya uğratacaktır, (ve) Ey Yüce Peygamber!, (sen onların) o müşriklerin, günahkârların (üzerlerine bir vekil değilsin.) onların bütün işlerini, sözlerini gözetim altına alıp kötülüklerini bizzat gidermekle mükellef bulunmuyorsun, sen ancak bir uyarıcısın, onlara fena hareketlerinin kötü neticesini bildirmekle emrolunmuşsun. Sen bu vazifeni yaptıktan sonra artık müsterih ol, üzülüp durma. Bir insan gücünün, vazifesinin üstünde bir şey ile mükellef olmaz. Ondandır dolayı sorumlu bulunmaz. Bu ilâhî beyân, ümmetinin durumundan dolayı pek üzüntülü bulunan Resûl-î Ekrem için bir teselli olmaktadır.²²¹

Daha fazla ayet örneği için bakınız.²²²

²¹⁹ Bilmen, Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsîri,7,3215.

²²⁰ Secâvendî, *İlelü'l-Vukûf*, 3, 906.

²²¹ Bilmen, Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsîri,7,3222.

²²² Şûrâ, 9.

42/9

أَمْ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ فَاللَّهُ هُوَ الْوَلِيُّ وَهُوَ يُحْيِي الْمَوْتَى وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ
Onlar Allah'tan başka veliler edindiler öyle mi? Halbuki asıl dost ve koruyucu Allah'tır. Ölüleri de O diriltecektir ve O'nun gücü her şeye yeter.

Secâvendî'nin tevcihi:

الْمَوْتَى فَصَلَا بَيْنَ الْمَقْدُورِ الْمَخْصُوصِ وَبَيَانِ الْقُدْرَةِ عَلَى الْعَمُومِ، مَعَ اتِّفَاقِ
 الْجُمْلَتَيْنِ²²³

İki cümle arasındaki anlam birliğinin daha iyi sağlanması için durmadan geçmek daha uygundur.

Tefsiri : (Yoksa) O zâlimler, o müşrikler (ondan başkasını dost mu edindiler) Allah Teâlâ'ya ortak koşarak bir takım âdi şeyleri mi kendilerine dost, yardımcı edindiler?. Onların bu hareketleri ne kadar câhilce, kâfircidir. Bunu hiç düşünmediler mi?, (fakat) Eğer onlar hakikaten bir dost bir yardımcı edinmek istemişlerse (Allah'tır, O) Yüce Yaratıcı (dir velî olan) kullarını kurtaran, himaye eden ancak o eşsiz mâbud'tur (ve O) Ezeli Yaratıcı (ölüleri diriltir) tekrar hayata kavuşturur (ve O) İlm Sahibi Yaratıcı (her şey üzerine hakkıyla kaadirdir) artık öyle bir Yüce Yaratıcı var iken bir takım âciz, fâni, bâtil, kendi nefsleri hakkında bile bir zararı defe, bir fâideyi temin etmeye kaadir olamayan şeyler nasıl dost, mâbud edinilebilir?²²⁴

2.1.38. Zuhruf 43/48

وَمَا نُرِيهِمْ مِنْ آيَةٍ إِلَّا هِيَ أَكْبَرُ مِنْ أُخْتِهَا وَأَخَذْنَاهُمْ بِالْعَذَابِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ
Oysa kendilerine gösterdiğimiz her mucize bir diğerinden daha büyüktü. Belki yanlış yoldan dönerler diye kendilerini felâketlerle sarstık.

Secâvendî'nin tevcihi:

مِنْ أُخْتِهَا لِعَطْفِ الْجُمْلَتَيْنِ الْمُتَفَقَّتَيْنِ فَإِنَّ التَّقْدِيرَ : وَمَا كُنَّا نُرِيهِمْ²²⁵

İki cümle arasındaki anlam birliğinin daha iyi sağlanması için durmadan geçmek daha uygundur

²²³ Secâvendî, *İlelü'l-Vukûf*, 3, 906.

²²⁴ Bilmen, Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsîri, 7, 3225.

²²⁵ Secâvendî, *İlelü'l-Vukûf*, 3, 918.

Tefsiri : (Ve) Halbuki, (onlara) O Fir'avun ile dostlarına (âyetten bir şey gösterir olmadık ki) Hz. Musa'nın bir Peygamber olduğuna, onun tebliğ ettiği ilâhi dinin doğruluğuna dâir bir delil, bir mucize göstermiş bulunmadık ki, (illâ o) gösterdiğimiz âyet, hârika (diğerinden) kendisinden evvel gösterilen âyetten, hârikadan (daha büyük idi.) daha kuvvetli bir delil teşkil ediyordu. Bu mucizelerin arasındaki kardeşlikten maksat, aralarındaki pek fazla münâsebetin, benzeyişin, varlığına işarettir. Bütün mucizeler, Musa Aleyhisselâm'ın risâletine, beyanatının doğruluğuna şahitlik edip duruyorlardır. (ve onları azap ile yakaladık) O inkarcılar, senelerce kıtlık ve pahalılığa müptela oldular, başlarına çekirgeler, kurbağalar yağdırıldı, nice felâketlere uğradılar (belki onlar geri dönerler) diye, küfrlerini bırakıp Allah'ın birliğini tasdik, o eşsiz mabuda kulluğa dönsünler diye öyle bir imtihana hikmet gereği tâbi tutulmuş oldular. Geçici belâlara uğradılar.²²⁶

2.1.39. Duhân 44/37

Bunlar mı güçlü, Tübba'ın kavmi ve ondan öncekiler mi? Onların tamamını helâk ettik; çünkü onlar günaha gömülmüşlerdi.

Secâvendî'nin tevcihi:

أَهْلَكْنَاهُمْ لِأَنَّ الْجَمَلَةَ مُسْتَقَلَّةٌ ، وَقَوْلُهُ : إِنَّهُمْ مَبْتَدَأٌ²²⁷

İki cümle arasındaki anlam birliğinin daha iyi sağlanması için durmadan geçmek daha uygundur

Tefsiri : (Yâ onlar mı hayırlı, yoksa Tübba' kavmi mi?.) Yâni: Bu Peygamber zamanındaki müşrikler mi daha kuvvetli, daha devletli, daha kudretli bulunuyorlar, yoksa Yemen hükümdarlarından olan Tübba'ın müşrik olan kavmi mi daha kuvvetli, güçlü bulunmuşlardır?, (ve) Son Peygamber zamanındaki inkarcılar mı daha kuvvetli, daha haşmetli, yoksa (kendilerinden evvel olanlar mı?) Medyen, Eyke, Semud, Ad kavimleri gibi birçok meşhur milletler mi daha varlıklı bulunuyorlardı. Elbette ki, tarihen sabittir ki: O geçmiş milletler daha fazla kuvvet, güç, ihtişam sahipleri idi. Ona rağmen (onları helak ettik) onlar kendi inkârlarının cezasına kavuştular, o varlıkları kendilerini kurtaramadı. Artık onların aşağısında bulunan sonraki inkarcıları da helak

²²⁶ Bilmen, Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsîri,7,3286.

²²⁷ Secâvendî, *İlelü'l-Vukûf*, 3, 929.

edemez miyiz?. (Şüphe yok onlar) O eski kavimler (günahkârlar idiler.) o günâhlarından, inkârlarından dolayı helake uğratılmışlardı. Artık sonraki bu inkarcılar da kendi günâhları, inkârları sebebiyle helak olacaklarını düşünmeli değil midirler?. Kendilerinin boş yere yaratılmamış olduklarını da dikkate almalı değil midirler?. Elbette Hikmet Sahibi Yaratıcı hiçbir şeyi boş yere yaratmamıştır.²²⁸

2.1.40. Câsiye 45/15

فَعَلَيْهَا لَأَنْ تَرْتِيبَ الْأَخْبَارِ ، مَعَ اتِّحَادِ الْقِصَّةِ²²⁹ *İyi işler yapan kendisi için yapmıştır, kötülük yapanın da kötülüğü kendinedir; sonra rabbinize döndürüleceksiniz.*

Secâvendî'nin tevcihi:

فَعَلَيْهَا لَأَنْ تَرْتِيبَ الْأَخْبَارِ ، مَعَ اتِّحَادِ الْقِصَّةِ²²⁹

Geçmek daha uygundur tefsiri : (Her kim iyi bir işte bulunursa) Allah Teâlâ'nın emirlerine riâyette, yasakladığı şeylerden kaçınarak ibâdet ve itaata devam ederse (bu kendi lehinedir) Bunun fâidesini kendisi görecektir, (ve her kim bir fenalık yaparsa) Dünyada dînen yasak bir işi işlerse, meselâ: Bankalarının hukukuna tecâvüz ederse, üzerine düşen dinî vazifeleri yapmazsa (o da) öyle muhalif bir hareketi de (kendi aleyhinedir) onun cezasını da kendisi görecektir. Evet., (sonra) Bu dünya hayatını müteakip, (Rab'binize döndürüleceksinizdir) kıyamette hesaba tâbi olmak üzere ilâhî mahkemeye sevk edileceksinizdir. İnanan ve iyilik yapanlar mükâfatlara, bil'akis inkarcı, isyankâr olanlar da cezalara uğrayacaklardır. Artık her akıllı olan kimse, bu akıbeti düşünmelidir, mükâfatlara nâiliyet için güzel amellerde, muamelelerde bulunmaya çalışmalıdır.²³⁰

2.1.41. Ahkâf 46/23

قَالَ إِنَّمَا الْعِلْمُ عِنْدَ اللَّهِ وَأُبَلِّغُكُمْ مَا أُرْسِلْتُ بِهِ وَلَكِنِّي أَرِيكُمْ قَوْمًا تَجْهَلُونَ *O da, "Bu bilgi ancak Allah katındadır; size bildirmek üzere gönderildiğim mesajı ulaştırıyorum, ama sizi cehalette direnen bir topluluk olarak görüyorum" cevabını verdi.*

Secâvendî'nin tevcihi:

²²⁸ Bilmen, Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsîri,7,3319.

²²⁹ Secâvendî, *İlelü'l-Vukûf*, 3, 937.

²³⁰ Bilmen, Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsîri,7,3336.

عِنْدَ اللَّهِ لَا خْتِلَافَ الْجَمَلَتَيْنِ لَفْظًا ، وَلَكِنِ التَّقْدِيرُ : وَأَنَا أُبَلِّغُكُمْ²³¹

İki cümle arasında lafız olarak ihtilaf olduğu için geçmek evladır.

Tefsiri : Hz. Hûd da o câhil kavmine (Dedi ki: Şüphe yok, bilgi Allah katındadır.) başınıza azabın hangi gün geleceğini de vesâir hâdiselerin ortaya çıkma zamanını da bilen, ancak Allah Teâlâ'dır. (ben size kendisiyle gönderilmiş olduğum şeyi tebliğ ediyorum) Peygamberlik vazifemi ifâya çalışıyorum, hakkınızda hayır diler bulunuyorum (fakat ben sizi bir kavim görüyorum ki: Cehalette bulunuyorsunuz.) küfr ve şirki terk etmiyorsunuz, kendinize nasihatları kabulden kaçınıyorsunuz hayır ve şerri ayırt varlık bakımından o kavimlerden aşağı bulunan sonraki inkarcılar, öyle bir azabın kendilerini de kuşatabileceğini hiç düşünmezler mi?. Bu âyet-i kerîme, büyük bir tehdidi içermektedir. İşaret buyurulmuş oluyor ki: Maddî bir varlığa güvenerek maneviyattan mahrum kalmak asla doğru değildir. Bir insan, ne kadar muntazam duyu organı ve güçlere, kuvvet ve servete sahip bulursa da bunlar ile tekamül etmiş, hakikî geleceğini temin etmiş olamaz. Bu fâni varlıklara aldanarak maneviyata, ruhî olgunluklara, vicdan temizliğine karşı kayıtsız bulunması, kendisi için pek büyük bir kusurdur, en fecî bir ruhî hastalıktan ibarettir, insanî değeri mahveden bir aşağılıktan ibarettir. Binaenaleyh hakikaten akıllı, düşünen bir insan, nail olduğu kuvvetleri ve diğer imkânları güzelce kullanarak hem dünyasını, hem de âhiretini temîne çalışır. İşte hakkıyla aydın olanlar, o gibi insanlardan ibarettir.²³²

46/26

وَلَقَدْ مَكَّنَّاهُمْ فِيمَا إِنْ مَكَّنَّاكُمْ فِيهِ وَجَعَلْنَا لَهُمْ سَمْعًا وَأَبْصَارًا وَأَفْئِدَةً فَمَا أَغْنَىٰ عَنْهُمْ سَمْعُهُمْ وَلَا أَبْصَارُهُمْ وَلَا أَفْئِدَتُهُمْ مِنْ شَيْءٍ إِذْ كَانُوا يَجْحَدُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ *Onlara, size vermediğimiz yerler ve imkânlar verdik; kendilerini kulak, göz ve kalplerle donattık. Onlara kulakları da gözleri de kalpleri de hiçbir fayda sağlamadı. Çünkü onlar Allah'ın âyetlerini inkâr ediyorlardı. Alaya aldıkları şeyler kendilerini kuşatıverdi!*

Secâvendî'nin tevcihî:

²³¹ Secâvendî, *İlelü'l-Vukûf*, 3, 944.

²³² Bilmen, Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsîri, 7, 3369.

وَأَفِدَّةٌ لِعَطْفِ الْجَمَلَتَيْنِ ، وَالْوَصْلِ أُجُوزَ لِلْفَاءِ ، وَاتِّحَادِ الْكَلَامِ²³³

Bu iki cümle atıf cümlesidir. Secavendi, fai takibiyeden dolayı geçmeyi caiz görmüştür. Tefsiri : Bu mübarek âyetler de Hâtemülmürselîn Efendimizin zamanındaki münkirlere bir ders-i intibah olmak üzere onlardan daha kuvvetli, daha varlıklı olan Âd kavminin küfrleri yüzünden helak olduklarını, onlara maddî varlıklarının bir fâidebahş olmadığını haber veriyor. Melcke-i Mükerrema'nin etrafındaki beldeler ahalisinden nice kimselerin de delâil-i kudretten müstefit olmayıp inJ kârları ve iftiraları yüzünden helak olmuş olduklarını ve o tapınmakta oldukları putlarından bir yardım görememiş olduklarını şöylece ihtar buyurmaktadır. (And olsun ki: Onları) o Âd kavmini (öyle bir şeyde temkin etmiş) yâni: Onları, büyükçe beden, çokça mal, uzunca ömür gibi hususlarda fazla bir kudrete, haşmete nail kılmış (idik ki, sizi) ey ehl-i Mekke!, (onda) O hususta onlar kadar1 (temkin etmiş olmadık) onlar öyle fazlaca kuvvetli, mekânentli oldukları hâlde kendilerini kahr-ı ilâhîye uğramaktan kurtaramadılar, artık onlar kadar varlıklı olmayanlar da küfrleri yüzünden kahr-ı ilâhîye mâruz kalamazlar mı?. Bunu' düşünmeli değil misiniz?, (ve onlar için) O helak olan kavim için (kulak ve gözler ve kalbler vermiştik) bu kuvvetleri güzelce istimal etmeli değil mi idiler? Bunları kendilerine ihsan buyuran Haalîk-ı Kerîm'in varlığını, birliğini takdir ve tasdik etmeleri icâbetmez mi idi? (fakat onlara ne işitmeleri ve ne de gözleri ve ne de kalbleri bk şeyden fâidebahş olmadı) (Bu kuvvetleri güzelce istimal etmedikleri için bunlardan istifâde etmiş olmadılar. Bu kuvvetler, onları başka-1 sına ihtiyaçtan müstağni kılmış olmadı (çünkü, Allah'ın âyetlerini inkâr ediyor- lardı) Cenab-ı Hak'ın Peygamberlerini, onların mucizelerini ve kendilerin teblig edilen dinî hükmleri kabul etmiyorlardı (ve) nihayet (onları kendisiyle istihza eder oldukları şey) o nüzulünü bitarikilistîhzâ istedikleri âzab-ı ilâhî nazil olup (kuşatıverdi) bütün varlıklarını ihata edip helake mâruz bıraktı. Artık maddî varlık bakımından o kavimlerden aşağı bulunan sonraki münkirlere, öyle bir azabın kendilerini de kuşatabileceğini hiç düşünmezler mi?²³⁴

2.1.42. Muhammed 47/10

أَفَلَمْ يَسْبِرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ دَمَرَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ
وَلِلْكَافِرِينَ أَمْثَالُهَا *Yeryüzünde dolaşıp da kendilerinden öncekilerin sonlarının nasıl*

²³³ Secâvendî, *İlelü'l-Vukûf*, 3, 945.

²³⁴ Bilmen, Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsîri,7,3372.

olduğunu görmediler mi? Allah onların köklerini kazıdı, bu kâfirleri de benzer sonuçlar beklemektedir.

Secâvendî'nin tevcihi:

عَلَيْهِمْ لَئِلاَّ بِتَدَاءٍ بِالْتَهْدِيدِ²³⁵

Buradaki başlangıç tehtid anlamı taşır.

Tefsiri : O Son Peygamberi ve ona indirilen ilâhî kitabı inkâr edenler (Yeryüzünde gezmediler mi?.) eski inkarcıların harab olmuş yurtlarını görmediler mi?. Onların müthiş tarihî hâllerine vakıf olmadılar mı?, (ki, bakıversinler) Bir ibret gözüyle bakıp düşünsünler (kendilerinden evvelkilerin akıbetleri nasıl olmuş) onlar, küfrleri yüzünden ne kadar felâketlere uğramışlar (Allah onların üzerlerine kahretmiş) onları helake mâruz bırakmış, bütün canları, malları mahvolup gitmiş, (ve) Artık onların yollarını tâkibeden sonraki (kâfirler için de onların emsali vardır.) bu sonrakilerin başlarına da o eski kavimlere âid felâketlerin, müthiş akıbetlerin birer misli ve benzeri gelecektir. Hiç bunu düşünmezler mi? Nitekim bilâhare başlarına bir nice felâketler, mağlûbiyetler gelmiştir. Bu cümleden olarak bir kısmı Bedr savaşında öldürülmüş esir düşmüş idiler.²³⁶

2.1.43. Fetih 48/29

مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ تَرَاهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ ذَلِكَ مَثَلُهُمْ فِي النَّوْرِيَّةِ وَمَثَلُهُمْ فِي الْإِنجِيلِ كَزَرْعٍ أَخْرَجَ شَطْطَهُ فَآزَرَهُ فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوَى عَلَى سُوقِهِ يُعْجِبُ الزُّرَّاعَ لِيغِيظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ وَعَدَّ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْهُمْ مَغْفِرَةً *O, Allah'ın elçisi Muhammed'dir. Onunla beraber olanlar da kâfirlere karşı sert, kendi aralarında merhametlidirler. Onları, Allah'ın lutuf ve rızasına talip olarak hep rükûda ve secdede görürsün. Secdenin tesiriyle yüzlerine simaları oturmuştur; Tevrat'ta onlar için yapılan benzetme budur. İncil'deki misalleri ise bir ekindir: Çiftçileri sevindirmek üzere filiz verir, onu güçlendirir, kalınlaşır ve kendi sapları üzerinde durur. Onlar (müminler) yüzünden kâfirler öfkeden kahrolsunlar diye (böyle olmuştur). Onlar arasından iman edip dünya ve âhirete yararlı işler yapanlara Allah bir bağışlama ve büyük bir ödül vaad etmektedir.*

²³⁵ Secâvendî, *İlelü'l-Vukûf*, 3, 947.

²³⁶ Bilmen, Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri, 7, 3388.

Secâvendî'nin tevcihi:

وَرَضُونَا لِأَنَّ سِيمَاهُمْ مَبْتَدَأٌ ، غَيْرَ أَنَّ الْجُمْلَةَ مِنْ جَمَلِ الْأُولَى ، فِي كَوْنِ الْكُلِّ

خَبَرِ وَالَّذِينَ²³⁷

Anlam birliğinin daha iyi sağlanması için durmadan geçmek daha uygundur

Tefsiri : Evet.. Hidâyet ile, hak din ile gönderilmiş olan zât, yâni: (Muhammed) Aleyhisselâm (Allah'ın Peygamberidir) bunda asla bir şek ve şüphe yoktur, O bütün insanlığı ilâhî dinden haberdar etmek için gönderilmiş olan bir son peygamberdir, onun kadri pek yücedir, onun yaydığı din, en mükemmel olan bir ilâhî din ki, kıyamete kadar değişme ve bozulmadan korunmuştur. (O'nunla beraber bulunanlar) O Yüce Peygamberin Ashabından bulunmak şerefine sahip olan temiz zâtlar ve onun dinine tâbi olan bütün samimi müslümanlar (kâfirlere karşı pek şiddetlidirler) o dinsizlere karşı büyük bir yiğitlik ve sertliğe sahip, onlardan nefret edicidirler (kendi aralarında ise pek merhametlidirler) aralarında bir din kardeşliği vardır, birbirleri hakkında pek hayır diler bulunurlar, birbirlerine karşı merhamet ve şefkat göstermekten geri durmazlar, içlerinden birinin bir musibete uğraması, hepsini üzer, aralarında bir birlik, bir yardımlaşma ve dayanışma cereyan eder durur. İşte hakikî, aydın müslümanların şahsî terbiyeleri bu kadar mükemeldir. Ey o seçkin müslümanların hâllerine bakan!. Sen (onları rükû ediciler secde ediciler olarak görürsün) onlar vakit vakit ilâhî emre tutunmak için, Allah rızâsını kazanmak için, kalben bir rahatlığa bir nûraniyete nâiliyet için namaza devam ederler (Allah Teâlâ'dan lütuf ve rızâ dilerler.) öyle kulluk vazifelerini ifâya çalışarak büyük sevablara, hayırlara ve ilâhî rızâyâ kavuşmak temennisinde bulunurlar, (yüzlerindeki nişaneleri) Yüzlerinde parlayıp duran imân alâmetleri, diyanet nurları (secdelerinin eserindedir.) o devam ettikleri secdelerin bir feyzi olarak yüzlerinde öyle parlak alâmetler, görünmüş olur. Nitekim denilmiştir ki: "Şüphe yok, hasene için, yâni: Güzel bir ibâdet için kalbte bir nûr, yüzde bir ziya, ve rızkta bir genişlik ve insanların kalblerinde de bir muhabbet vücuda gelmiş olur." ²³⁸

²³⁷ Secâvendî, *İlelü'l-Vukûf*, 3, 960.

²³⁸ Bilmen, Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri,7,3440.

2.1.44. Hucurât 49/12

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِّنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ وَلَا تَجَسَّسُوا وَلَا يَغْتَبَّ بَعْضُكُم بَعْضًا أَيُحِبُّ أَحَدُكُمْ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا فَكَرِهْنُمُوهُ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ

Ey iman edenler! Zannın çoğundan sakının; çünkü bazı zanlar günahtır. Gizlilikleri araştırmayın, birbirinizin gıybetini yapmayın; herhangi biriniz, ölmüş kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? Bak bundan tiksindiniz! Allah'a itaatsizlikten de sakının. Allah tövbeleri çokça kabul etmektedir, rahmeti sonsuzdur.

Secâvendî'nin tevcihi:

مِنَ الظَّنِّ لِلابتداء بان ، إلا أن التقدير : فإن²³⁹

Durmadan geçmek daha evladır. Tefsiri : Bu mübarek âyetler de insanları büyük bir sosyal terbiyeye davet ediyor, onları kötü zanlardan, birbirlerinin kusurlarını teşhir etmekten men ediyor, ve hepsinin de bir asla mensub olduklarını bildirerek öyle birbirinin aleyhinde bulunmanın uygun olmayacağına işaret buyuruyor, bir takım Bedevi'lerin de hakkıyla mümin olmadıklarını, fakat mümin görünerek kendilerini kurtuluş sahasına atmış bulduklarını ve hakikî müminlerin de gafur ve rahîm olan Allah Teâlâ tarafından tam bir mükâfata nail olacaklarını beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ey imân edenler!, çokça zân etmekten kaçınınız) Müminler hakkında birer açık delile dayanmaksızın kötü zânlarda bulunmak, haramdır, caiz değildir, ahlâka, takvaya, ihtiyata aykırıdır. Zira (şüphe yok ki, zânnın bâzısı günâhtır) bir din kardeşi hakkında gerçek dışı bir zânda, bir fenalık isnadında bulunmak büyük bir günâhtır, din kardeşliği esasına aykırıdır, fakat bâzı zânlar da caizdir, onlar günâh değildir. Kendisinde iyi hâl, emanete riâyet, şeriat ahlâkı ile vasıflanma durumu görülmeyip gayr-ı meşru şeyleri açıkça yaptığı görülen bir şahıs hakkındaki sü-i zân gibi (ve) ey müslümanlar!. Birbirinizin kusurlarını (araştırmakta bulunmayınız) yekdiğerinizin gizlice olan hâllerini araştırmaya kalkışmayınız, onlar hakkında mevzu açmayınız, onun bunun kusurlarını teşhir etmek arzusunda bulunmayınız, bu yüzden büyük hatalara düşülmüş olabilir (ve bâzınız, bâzınızı gıybet etmeyiniz) birbirinizin çirkin görülecek hâllerini onun gıyabında açık veya işaret suretiyle söylemeyiniz, bu suretle onların hukukuna tecâvüz etmiş, onu

²³⁹ Secâvendî, *İlelü'l-Vukûf*, 3, 962.

duyunca tüzülecekleri bir hâlde bulundurmuş olursunuz ve isnad edilen şey, vuku bulmamış ise bir yakıştırmada, iftirada bulunmuş olursunuz.²⁴⁰

2.1.45. Kamer 54/11

فَفَتَحْنَا أَبْوَابَ السَّمَاءِ بِمَاءٍ مُنْهَمِرٍ *Hemen göğün kapılarını bardaktan boşanırcasına inen bir yağmura açtık.*

Secâvendî'nin tevcihi:

مُنْهَمِرٌ لِلآيَةِ ، وَالْوَصْلُ أَجُوزٌ لِلْعَطْفِ مَعَ اتِّحَادِ مَقْصُودِ الْكَلَامِ²⁴¹

Burada atıfla birlikte sözün maksadının daha anlaşılır olması için geçmeyi caiz görmüştür. Tefsiri : Hak Teâlâ Hazretleri de buyuruyor ki: (Bize gök kapılarını birçok su ile açtık) Yâni: Nûh Aleyhisselâm'ın duasını kabul ederek o inkarcı kavmin üzerine gök tarafından müthiş yağmurlar yağdırdık.²⁴²

54/27

إِنَّا مُرْسِلُوا النَّاقَةَ فِتْنَةً لَهُمْ فَارْتَقِبْهُمْ وَاصْطَبِرْ *(Allah Sâlih peygambere şöyle buyurdu:)* "Şüphesiz biz dişi deveyi onları sınamak için göndermiş bulunuyoruz. Şimdi sen onların ne yapacağını izle ve sabret.

Secâvendî'nin tevcihi:

وَاصْطَبِرْ لِلآيَةِ ، مَعَ عَطْفِ الْمُتَقَاتِنِ²⁴³

Atıfla birlikte sözün maksadının daha anlaşılır olması için geçmeyi caiz görmüştür. Tefsiri : O câhil kavim, güya Salih Aleyhisselâm'ın hâşâ yalancı olduğunu meydana çıkarmak için ondan büyük bir mucize talebinde bulundular, büyük bir kayadan dişi bir devenin çıkarılmasını ona teklif ettiler. Yüce Yaratıcı Hazretleri de o mübarek Peygamberlerinin doğruluğunu göstermek için öyle bir devenin meydana çıkarılacağını kendisine şöylece müjdeledi. (Şüphe yok ki, biz onlar için bir fitne) Bir imtihan (olmak üzere) onların îmana gelip gelmeyeceklerinin meydana çıkması için (o) istedikleri (dişi deveyi göndericileriz) bu, o kavim için bir büyük alâmet, Hz. Salih'in doğruluğu hususunda da muazzam bir delil olacaktır, (artık) Ey Yüce Peygamber!,

²⁴⁰ Bilmen, Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsîri,7,3455.

²⁴¹ Secâvendî, *İlelü'l-Vukûf*, 3, 981.

²⁴² Bilmen, Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsîri,7,3549.

²⁴³ Secâvendî, *İlelü'l-Vukûf*, 3, 982.

(onları gözetle) Bak ki, akıbetleri neye varacaktır, (ve sabr et.) Onların dedikodularına karşı sabr ve sebat ile karşılık ver.²⁴⁴

2.1.46. Mücâdele 58/8

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ نُهُوا عَنِ النَّجْوَى ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا نُهُوا عَنْهُ وَيَتَنَاجَوْنَ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِيَةِ الرَّسُولِ وَإِذَا جَاءُوكَ حَيَّوْكَ بِمَا لَمْ يُحَيِّكَ بِهِ اللَّهُ وَيَقُولُونَ فِي أَنْفُسِهِمْ *Gizli konuşmaktan menedilen o kimseleri görmüyor musun, yine dönüp yasaklandıkları şeyi yapıyorlar; günah işleme, haksızlık etme ve peygambere karşı gelme hususunda fısıldaşıyorlar. Sana geldiklerinde de Allah'ın seni selâmlamadığı bir biçimde selâm veriyorlar. Üstelik birbirlerine, "Allah bizi bu söylediklerimizden dolayı cezalandırırsa ya!" diyorlar. Onların harcı cehennem; işte oraya girecekler; ne kötü bir sondur o!*

Secâvendî'nin tevcihi:

وَمَعْصِيَةِ الرَّسُولِ لِعَطْفِ الْجَمَلَتَيْنِ مَعْنَى ، مَعَ أَنْ جَاءُوكَ مَاضٍ لَفْظًا²⁴⁵

Atıfla birlikte sözün maksadının daha anlaşılır olması için geçmeyi caiz görmüştür Tefsiri : (Bakmaz mısınız o kimselere ki:) O bir takım insanların kötü hareketlerini göz ile görmüş gibi bilmez misin ki, onlar (gizlice konuşmadan men edilmişlerdir.) müslümanlara karşı düşmanlığı, isyanı gösterir gizlice konuşmalardan, müşaverelerden men edilmişlerdir, (sonra) Onlar ise (men edilmiş oldukları şeye dönüverirler) o yasağa rağmen yine gizlice konuşmalarına, kötü düşüncelerine devamda bulunurlar, (ve günah ile ve düşmanlık ile ve Peygambere isyan ile fısıldanırlar) Böyle büyük bir mesuliyeti gerektiren gizlice dedikodularına, kötü maksatlarına devamdan geri durmazlar. (Ve) Ey mahlûkatın en şerefli! Onlar daha büyük bir ahlâki rezalette bulunmak üzere (sana geldikleri zamanda seni Allah'ın selâmladığı birşey ile selâmladılar) yâni: Hak Teâlâ Hazretleri "Veselâmün Alel'mürselîn" buyurduğu hâlde o inkarcılar: Esselâmü Aleyk" yerine "Essamü Aleyk" yâni: Ölüm senin üzerine olsun demek alçaklığında bulunurlar. Bunlar bir takım Yahudilerden ibaret bulunmuşlardı. (Ve) O kâfirler (kendi içlerinden) mahremce bir şekilde bir alay etmek maksadı ile (derler ki: Allah bizi söylediğimiz şey ile

²⁴⁴ Bilmen, Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsîri,7,3555.

²⁴⁵ Secâvendî, *İlelü'l-Vukûf*, 3, 1003.

azaplandırmalı değil mi?) Ne için bizi cezalandırmıyor, demek ki, o bir Peygamber değildir. Eğer Peygamber olsa idi biz bu lâkırdılarımızdan dolayı hemen muazzep olurduk. Hak Teâlâ Hazretleri de onlara daha sonra cezalandırılacaklarını ihtar için buyuruyor ki: (Onlara cehennem kâfidir) onlardan intikam almak için onları lâıyk oldukları azaplara kavuşturmak için onları lâıyk oldukları azaplara kavuşturmak için o ateş mahalli fazlasıyla yeter, o kâfirler (ona) o cehenneme (yaşlanacaklardır) oraya girerek devamlı olarak azap çekeceklerdir. (Artık) Onlar için cehennem (ne fena bir dönüş yeri.) onların sonunda dönüp gidecekleri yer, o müthiş cehennemden başka değildir²⁴⁶

2.1.47. Mümtetine 60/4

قَدْ كَانَتْ لَكُمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِي إِبْرَاهِيمَ وَالَّذِينَ مَعَهُ إِذْ قَالُوا لِقَوْمِهِمْ إِنَّا بُرَءُؤُا مِنْكُمْ وَمِمَّا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ كَفَرْنَا بِكُمْ وَبَدَا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةُ وَالْبَغْضَاءُ أَبَدًا حَتَّى تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَحَدَّةً إِلَّا قَوْلَ إِبْرَاهِيمَ لِأَبِيهِ لَأَسْتَغْفِرَنَّ لَكَ وَمَا أَمْلِكُ لَكَ مِنَ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ رَبَّنَا عَلَيْكَ الْمَصِيرُ *İbrâhim'de ve ona uyanlarda size güzel bir örneklik vardır; onlar kavimlerine şöyle demişlerdi: Bilin ki bizim sizinle ve Allah'ı bırakıp da taptıklarınızla bir ilişigimiz yoktur. Sizi (ve değerlerinizi) reddediyoruz. Sizinle bizim aramızda, siz bir tek Allah'a iman edinceye kadar sürüp gidecek bir düşmanlık ve nefret açıkça ortaya çıkmıştır. Ancak İbrâhim'in, babasına "Hiç şüphelen olmasın bağışlanman için dua edeceğim, ama Allah'tan sana geleceklere karşı yapabileceğim bir şey de yoktur" demesi başka. Rabbimiz! Sadece sana dayanıp güvendik, sana yöneldik; dönüş de ancak sanadır.*

Secâvendî'nin tevcihi:

مِنْ دُونِ اللَّهِ لِأَنَّ قَوْلَهُ : كَفَرْنَا مُسْتَأْنَفٌ فِي النِّظْمِ ، وَإِنْ كَانَ مُتَّصِلًا فِي الْمَعْنَى²⁴⁷

Sözün maksadının daha anlaşılır olması için geçmek caiz görülmüştür.

Tefsiri : Bu mübarek âyetler, kâfirlere karşı müslümanların nasıl bir cephe alacaklarına dair İbrahim Aleyhisselâm ile O'na îman etmiş olanları uyulacak bir örnek olmak üzere gösteriyor. Kâfir olarak ölenler hakkında istiğfar caiz olmayıp İbrahim Aleyhisselâm'ın babası hakkında istiğfarda bulunmuş olması ise ona karşı yapmış

²⁴⁶ Bilmen, Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsîri,8,3652.

²⁴⁷ Secâvendî, *İlelü'l-Vukûf*, 3, 1012.

olduğu bir va'di yerine getirmek için olduğuna işaret buyuruyor. Ve azîz, hakîm olan âlemlerin Rabbine tevekkül edilmesini ve mü'minlerin Allah'ın mağfiretine nail olup kâfirler için bir fitne vesilesi olmamasına dua ve niyazda bulunulmasını beyan buyurmaktadır.²⁴⁸

2.1.48. Teğâbün 64/1

يُسَبِّحُ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ

قَدِيرٌ *Göklerde bulunanlar da yerde bulunanlar da Allah'ı tesbih ediyor. Egemenlik O'nundur ve hamd O'na mahsustur. O'nun her şeye gücü yeter.*

Secâvendî'nin tevcihi:

وَلَهُ الْحَمْدُ لِأَنَّ الْجَمَلَيْنِ وَإِنْ اتَّفَقَا فَقَدْ تَقَدَّمَ فِي الْأُولَى حَرْفَ الْجَرِّ عَلَى الْأَسْمِ

فَكَانَ نَوْعَ اخْتِلَافٍ²⁴⁹

İttifak içindeki iki cümlenin maksadının daha anlaşılır olması için geçmeyi caiz görmüştür

Tefsiri : Bu mübarek âyetler. Allah-ü Teâlâyı bütün kâinatın tesbîh ve yüceltmede bulunduğu ve O'nun övgü ve Sena'ya lâyük ve her şeye kaad ir olduğunu bildiriyor. Yaratmış olduğu kimselerin bir kısmının kâfir ve bir kısmının mümin bulduklarını ve sonunda ilâhî huzura sevkedileceklerini ihtar buyuruyor. O Hikmet Sahibi Yaratıcının gökleri ve yeri bir ilâhî hikmet ile yaratmış olduğunu ve insanları güzel bir şekilde vücut sahasına getirmiş bulunduğunu ve O Yüce Yaratıcının gizli ve açık her şeyi tamamen bildiğini beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Göklerde ne var ise yerde ne var ise) Bütün bunlardaki mahlûkat (Allah için teşbihte bulunur) o Yüce Yaratıcıyı ulu zatına lâyük olmayan şeylerden daima tenzih ederler, (mülk) O'nun içindir. Bütün kâinatta hükmeden ve tasarruf sahibi olan Ezeli Yaratıcıdır. (Ve hamd ona mahsustur.) Bütün mahlûkat, O'na hamd-ü sena'da bulunur, O, Yüce bir övgüye lâyuktur. (Ve O) Yüce Yaratıcı (her şey üzerine tamamen kaadirdir) her dilediği engelsiz meydana gelir, dilemediği hangi bir şey ise asla vücuda gelmez.²⁵⁰

Daha fazla ayet örneği için bakınız²⁵¹

²⁴⁸ Bilmen, Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsîri,8,3692.

²⁴⁹ Secâvendî, *İlelü'l-Vukûf*, 3, 1021.

²⁵⁰ Bilmen, Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsîri,8,3739.

²⁵¹ Teğâbün, 64-66.

2.1.49. Mülk 67/1

تَبَارَكَ الَّذِي بِيَدِهِ الْمُلْكُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ *Mutlak hükümlerlik elinde olan Allah aşkıdır, cömerttir ve O'nun her şeye gücü yeter.*

Secâvendî'nin tevcihi:

بِيَدِهِ الْمُلْكُ لِأَنَّ الْجَمَلَيْنِ وَإِنْ اتَّفَقَا فَقَدْ تَقَدَّمَ فِي الْأُولَى الْجَارِ الَّذِي حَقَّهُ التَّأْخِيرُ ،
فَكَانَ نَوْعَ اخْتِلَافٍ²⁵²

İki cümle anlam bakımından birbiriyle uyumlu olsada birincideki cer diğerinin önüne geçmiştir. بِيَدِهِ الْمُلْكُ olması gerekirken cer birinci cümlede öne geçmiştir. Bu farklı bir isim cümlesi çeşididir. Yani önce olması gereken mecrur sona, soda olması gereken mecrur öne geçmiştir. Arapçada harfî cer ve mecrur öne geçebilir. Fakat öne geçmesi için mübtedanın nekra olması gerekir. Burada ise mübteda marife olduğu halde haber öne geçmiş, mübteda sona geçmiştir. Tefsiri : Bu mübarek âyetler, Allah-ü Teâlâ'nın kudret ve azametini, bütün mahlûkatın Allah'ın hâkimiyeti altında bulunduğunu bildiriyor. Dikkatleri o Yüce Yaratıcının pek mükemmel olan yüce eserlerine çekiyor. Şöyle ki: (Bütün mülk) Bütün dünya ve âhiret âlemleri (dinde) kudret ve azameti elinde (olan) Allah-ü Teâlâ Hazretleri (pek yücedir.) pek uludur, pek mukaddestir. Tüm hayr ve berekete sahiptir, ezeldir, ebedidir. Yok olmaktan yücedir, (o O her şey üzerine hakkî ile kaadirdir.) Bütün bu mümkinat üzerinde dilediği gibi tasarrufatta bulunmaya büyük kudreti fazlasıyla kâfidir. Dilediğini vareder, dilediğini yok eder, dilediği kullarını nimetlere, izzetlere nail buyurur ve dilediği kimseleri de zilletlere, meskenetlere düşürür. Bütün bu mevcudat üzerindeki Yaratıcılığı; bir nice mühim hikmetlere, faydalara göre tecellî eder. Bütün kâinat üzerinde gerçek şekilde etkili olan; ancak ilâhî iradedir, ilâhî kudrettir. Onun irâde ve takdiri bulunmadıkça hiç bir zerre bile vücuda gelemmez, getirilemez²⁵³

2.1.50. Hâkka 69/46

ثُمَّ لَقَطَعْنَا مِنْهُ الْوَتِينَ *Sonra onun can damarını koparırdık.*

Secâvendî'nin tevcihi:

²⁵² Secâvendî, *İlelü'l-Vukûf*, 3, 1030.

²⁵³ Bilmen, Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsîri,8,3781.

الْوَتِينَ لِعَطْفِ الْجَمَلَتَيْنِ ، والوصل أجوز لدخول الفاء ، واتحاد الكلام . ثم على كل آية وقف إلى تمام السورة²⁵⁴

Atıfla birlikte sözün maksadının daha anlaşılır olması için geçmeyi caiz görmüştür Tefsiri : (Sonra O'ndan yürek damarını kesiverirdik.) Yâni: Öyle gerçeğe aykırı bir iddiada bulunsa idi, onun ruhunu hemen gidererek kendisini helake mâruz bırakmış olurduk. "Vetîn" bir damardır ki: Kalpten çıkarak başla bitişir, buna şah damarı da denir, bu kesilince hayvan oluverir.²⁵⁵

2.1.51. Müzzemmil 73/20

إِنَّ رَبَّكَ يَعْلَمُ أَنَّكَ تَقُومُ أَدْنَىٰ مِنْ ثُلُثَيِ اللَّيْلِ وَنِصْفَهُ وَثُلُثَهُ وَطَائِفَةٌ مِنَ الَّذِينَ مَعَكَ وَاللَّهُ يُقَدِّرُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ عِلْمَ أَنْ لَنْ تُحْصُوهُ فَتَابَ عَلَيْكُمْ فَاقْرَءُوا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ عَلِمَ أَنْ سَيَكُونُ مِنْكُمْ مَرْضَىٰ وَأَخْرُونَ يَضْرِبُونَ فِي الْأَرْضِ يَبْتَغُونَ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ وَأَخْرُونَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَاقْرَءُوا مَا تَيَسَّرَ مِنْهُ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَاقْرَأُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا وَمَا تُقَدِّمُوا لِأَنْفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللَّهِ هُوَ خَيْرًا وَأَعْظَمَ أَجْرًا *Senin, gecenin üçte ikisine yakın kısmını, yarısını, üçte birini ibadetle geçirdiğini ve beraberinde bulunanlardan bir grubun da (böyle yaptığını) rabbin elbette bilir. Gece ve gündüzü belirleyen ancak Allah'tır. O, sizin (istenen) vakti tesbit edemeyeceğinizi bilmektedir. Bu yüzden de sizi bağışlamıştır. Artık Kur'an'dan kolayınıza geleni okuyun. Allah bilmektedir ki içinde hastalar bulunacak, bir kısmınız Allah'ın lutfundan rızık aramak üzere yeryüzünde yol tepecek, diğerleri de Allah yolunda çarpışacaktır. O halde Kur'an'dan kolayınıza geleni okuyun. Namazı kılın, zekâtı ödeyin, Allah'a güzel bir borç verin. Kendiniz için önceden ne iyilik hazırlarsanız Allah katında onu bulursunuz; hem de daha iyi ve mükâfatça daha büyük olmak üzere. Allah'tan bağışlanmayı dileyin, şüphesiz Allah çok bağışlayıcı çok esirgeyicidir.*

Secâvendî'nin tevcihi:

فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَطُولُ الْكَلَامِ وَالْوَصْلُ أَوْلَىٰ لِتَكَرُّارٍ : فَاقْرَءُوا²⁵⁶

²⁵⁴ Secâvendî, *İlelü'l-Vukûf*, 3, 1042.

²⁵⁵ Bilmen, Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsîri, 8, 3830.

²⁵⁶ Secâvendî, *İlelü'l-Vukûf*, 3, 1059.

Durmadan geçmeyi caiz görmüştür. Tefsiri : Bu mübarek âyet; Resül-i Ekrem'in ve onun Ashab-ı kirâmından bir zümrenin geceleri ne kadar müddet ibâdetle meşgul olduklarını gösteriyor. Onlara hastalık gibi, seyahat gibi, cihada atılmak gibi bâzı mazeretlerinden dolayı kolaylık ihsan buyrulduğunu bildiriyor. Artık geceleri güç yetirdikleri miktar teheccüt namazında bulunmalarını ve Kur'an-ı Kerimden kolaylarına gelen âyetleri okumalarını ve farz namazlarını kılmayı ve zekâtlarını vermeyi ve Allah'ın rızâsı için sadakalar vermelerini ve istiğfarda bulunmalarını emrediyor ve yapacakları hayrların daha büyüklerine Allah tarafından nail olacaklarını müjdeliyor. Şöyle ki: Ey Peygamber!. (Muhakkak senin Rab'bin) İlim ve Hikmet Sahibi Yüce Yaraticın (biliyor ki: Şüphe yok sen) namaz kılmak için (gecenin üçte ikisinden biraz eksik) zamanda (ve) gecenin (yarısı ve üçte biri kadar) bir müddette (kalkıyorsun) namaza, niyaza devam ediyorsun (ve seninle beraber olanlardan) İslâm şerefine nail bulunan Ashab-ı kirâm'dan (bir gurup da) geceleri namaza kalkıyorlar, ibâdet ediyorlar, Kuran okuyorlar. (Ve Allah geceyi ve gündüzü takdir eder) onların miktarlarını Allah-ü Teâlâ'dan başkası tamamen bilemez.²⁵⁷

2.1.52. İnsân 76/21

عَالِيَهُمْ ثِيَابٌ سُنْدُسٍ خُضْرٌ وَإِسْتَبْرَقٌ وَحُلُّوا أَسَاوِرَ مِنْ فِضَّةٍ وَسَقَاهُمْ رَبُّهُمْ شَرَابًا طَهُورًا
Oradakilerin üzerlerinde yeşil renkli, ince ve kalın ipek elbiseler vardır; gümüş bileziklerle süslenmişlerdir, rableri onlara tertemiz bir içecek verir.

Secâvendî'nin tevcihi:

وَإِسْتَبْرَقٌ لَا خْتَلَفَ الْجَمَلَيْنِ ، مع أن وجه الحال في الواو أوضح ، أي : وقد حلوا²⁵⁸

İhtilaflı iki cümle arasındaki anlamı daha anlaşılır kılması açısından geçmek uygun görülmüştür.

Tefsiri : (Onların üzerlerinde) O cennetteki muhterem zâtların elbiseleri (ince ve kalın ipekten) dallı, çiçekli bir nevî ipek kumaştan (yeşil elbiseler vardır.) öyle güzel, çekici birer elbiseye bürünmüş olurlar, (ve) Kendileri (gümüştan bilezikler ile bezedilmişlerdir.) nitekim altın bilezikler ile süslendirilecekler! de Kur'an-ı Kerim'de bildirilmiştir, (ve

²⁵⁷ Bilmen, Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsîri,8,3881.

²⁵⁸ Secâvendî, *İlelü'l-Vukûf*, 3, 1073.

onlara) O cennet ehline (Rab'bileri de) Kerîm, Rahîm olan Yüce Yaratıcı da (gayet temiz bir şurup içirmiştir.) yâni: Bu pek büyük ilâhî lütuf da onların haklarında takdir edilmiştir. Bu da o cennete mahsus pek seçkin, müstesna elbiselerin süslerin üstünde Allah'ın bir lütfudur ki: Bunu içenler pek büyük zevklere nail olurlar, pek yüce bir ruhani nimete kavuşmuş bulunurlar, günahattan ayrılarak ilâhî tecellilere kavuşmuş oluverirler.²⁵⁹

2.1.53. Nâzi'ât,79/17

إِذْهَبْ إِلَى فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَىٰ 'Firavun'a git! O hakikaten azdı.'

Secâvendî'nin tevcihi:

²⁶⁰ (طغى - ١٧ - ز) للاية ، مع اتفاق الجملتين ، ولوصل أجوز

Şeklindeki ayette Secavendi bir sonraki ayetle bu ayet arasındaki yani iki cümle arasındaki anlam birliğinden dolayı geçmeyi caiz görmüştür. Ve bir sonraki ayetin başındaki ف ye durmadan geçmenin caiz olduğunu bu şekilde anlamın bozulmayıp daha da anlaşılabilir olduğunu belirtmiştir.

Tefsiri : Fir'avuna gidiver, muhakkak ki: O, pek azmıştır.Evet.Allah-ü T e âlâ Hazretleri, emretmişti ki: Ey Resulüm!. Musa Aleyhisselâm: (Fir'avuna gidiver) Mısır hükümdarı olan o inkarcıyı ilâhî dine davet et (muhakkak ki: O pek azmıştır.) çok böbürlenmiş, küfre düşmüş, sonra da tanrılık iddiasına cür'et göstermiştir. İsrail oğullarını da hakaretlere uğratmış, erkek çocuklarını da boğazlatmıştır. Şimdi de ki: Senin arınmaya meylin var mıdır?. Ey Resulüm Musa!. Aleyhisselâm -o sapık Fir'avuna gidince (de ki: Senin arınmaya) küfür ve isyan pisliğinden yıkanıp kurtulmaya (meylin var mıdır?) öyle bir temizlik ve arınmaya kavuşmak için kendinde bir rağbet, bir yöneliş hissediyor isen sözlerimi kabul et, ben seni o fenalıktan kurtarmak istiyorum²⁶¹

79/20

فَأَرَاهُ الْآيَةَ الْكُبْرَىٰ / Ve Mûsâ ona en büyük mûcizeyi gösterdi

Secâvendî'nin tevcihi:

²⁵⁹ Bilmen, Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsîri,8,3922.

²⁶⁰ Secâvendî, *İtelü'l-Vukûf*, 3, 1088

²⁶¹ Bilmen, Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsîri,8,3958.

الكبرى - ٢٠ - ز) ولوصل أولى ، للفاء واتصال المقصود²⁶²)

Tefsiri : Ayeti kerimesinde Hz. Mûsâ'nın Firavun'a gösterdiği en büyük mûcizeden maksat yılanı dönuşen asâsıdır. Müfessirler bu mûcizenin, Hz.Mûsâ'nın ışık saçan eli, denizin yarılması veya Hz.Mûsâ'ya verilen dokuz mûcizenin tamamı olabileceğini de söylemişlerdir. الْكُبْرَى ile biten ayette, Secavendi geçmenin daha uygun olduğunu ve buradaki maksada temas etmek için yani maksatla ilişki kurmak için bir sonraki ayetin başlangıcındaki ف ye geçişi daha uygun görmüştür. Çünkü bir sonraki ayette Firavunun karşı çıkıp yalanladığından bahsedilmektedir. Dolayısıyla anlam bütünlüğünün bozulmadan konunun daha anlaşılabilir olması açısından durmadan geçmek daha münasiptir.²⁶³

79/21-22-23-24

فَكَذَّبَ وَعَصَى ثُمَّ أَدْبَرَ يَسْعَى فَحَشَرَ فَنَادَى فَقَالَ أَنَا رَبُّكُمُ الْأَعْلَى

“O ise hemen yalanladı ve karşı çıktı. Sonra mücadele etmek üzere sırt çevirdi. Derhal adamlarını toplayıp seslendi. ‘Ben sizin en yüce rabbinizim!’ dedi.”

Secâvendî'nin tevcihi:

(وعصى - ٢١ - ز) كذلك (يسعى - ٢٢ - ز) كذلك . (فنادى - ٢٣ - ز) كذلك

(الاعلى - ٢٤ - ز) كذلك ، إلا ان الوصل ألزم على نية العبرة بتعجيل المواخذة²⁶⁴

Secavendi, bu dört ayetin duraklarının durumunun aynı olduğundan bahsetmiş ve bunlarda geçmenin daha elzem yani gerekli olduğunu vurgulamıştır. Buradaki konulardan ders almak amacıyla ve cezalandırmanın çabukluğuyla vaslı daha gerekli görmüştür. Yani, aralarını bölmeden söylenirse daha anlaşılır olacağından bahsetmiştir.

Tefsiri : O ise yalanladı ve isyan etti. (O ise) O inkarcı, kibirli firavun ise (yalanladı) gösterilen mucizeleri takdîr edemeyip Hz. Musa'yı yine inkâra devam etti (ve isyan etti.) o kadar hârikaların gösterilmesine rağmen yine Allah - ü Teâlâ'ya asî olmakta devam eyledi. Sonra da koşarak geriye döndü. (Sonrada) O pis Fir'avun, Hz. Musa'nın peygamberliğini inkâra devam ederek fesada, başkalarını da saptırmaya (koşarak) îmandan (geriye döndü.) kendisine yapılan pek hayırlı tebligatı dinlemeyip

²⁶² Secâvendî, *İtelü'l-Vukûf*, 3, 1088

²⁶³ Bilmen, Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsîri,8,3959.

²⁶⁴ Secâvendî, *İtelü'l-Vukûf*, 3, 1089

onlardan kaçındı. Artık topladı da nida etti. (Artık) O inkarcı Fir'avun, kendisinin ne kadar âdi bir mahlûk olduğunu hiç düşünmeden, hakkı kabulden kaçındı, etrafına sihirbazları ve ordu fertlerini (topladı da nîda etti.) o topluluğa karşı bir nida edici vasıtasıyla nida ederek pek câhilce, kibirlice bir büyüklük tasladı. Ben sizin en yüksek Rab'binizim, dedi. Ve o mel'un Fir'avun o başına topladığı insanlara hitaben (Ben sizin en yüksek Rab'binizim) benim üstümde sizin Rab'biniz yoktur. En yüksek bir rablık mertebesine ben sahibim, (dedi.) öyle pek beyinsizce, şerefsizce bir iddiaya cür'et gösterdi.²⁶⁵

2.1.154. Abese, 80/33

فَإِذَا جَاءَتِ الصَّاخَّةُ / Kulakları sağır eden o ses geldiğinde.

Secâvendî'nin tevcihi:

(الصاخة - ۳۳ - ز) على تقدير ان عامل (إذا) بعدها ، اي : فإذا جاءت

الصاخة يكون ما يكون ، و : (يوم) منصوب²⁶⁶

Secavendi, إِذَا dan sonrasının takdiri amildir demiştir. Amil okunuşa etki eden şey demektir. Yani, o korkunç ses geldiğinde olacak şeyler olur. يَوْمٌ kelimesi mansuptur. Yani fethalı okunması gerekir. Amil, kelimenin sonlarında okunuşa etki eden şey demektir. Kulakları sağır eden o ses geldiğinde ayetinden sonra durmadan devam etmek gerekir. Sonraki ayetlerde o ses duyulduğunda neler olacağından bahsetmektedir. Dolayısıyla Secavendi anlam bütünlüğünün bozulmaması ve konunun dağılmaması için vasletmeyi daha münasip görmüştür.

Tefsiri : Sonra o pek kuvvetli ses geldiği vakit. Bu mübarek âyetler de, kıyametin ne kadar korkunç, nefret verici bir gün olduğunu bildiriyor. O günde bir takım zâtların pek sevinçli, neşe dolu bir hâlde bulunacaklarını haber veriyor. Kâfir, günahkâr olanların da zulmetler içinde kalacaklarını ihtar etmektedir. Şöyle ki: (Sonra o pek kuvvetli ses) İkinci sûra üfürme (geldiği vakit) kıyamet kopup şiddetli bir ses her tarafı kapladığı zaman artık herkes kendi nefsi ile meşgul olur. Kendi derdine düşer, heyecanlar içinde kalmış olur. "Sayha" Büyük bir felâket, büyük bir iş, şiddetli bir ses ki, kulakları sağır eder demektir. İnsanın kardeşinden firar edeceği gün. O müthiş

²⁶⁵ Bilmen, Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsîri,8,3959.

²⁶⁶ Secâvendî, *İlelü'l-Vukûf*, 3, 1090

sayhanın meydana geleceği vakit (insanın kardeşinden firar edeceği gün) dür. Kendi nefsinin derdine düşeceği için kardeşine bile bakamaz.²⁶⁷

2.1.55. Mutaffifin,83/2

يَسْتَوْفُونَ / الَّذِينَ إِذَا اكْتَالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ / Onlar, insanlardan ölçerek bir şey aldıklarında tam ölçerler.

Secâvendî'nin tevcihi:

(يستوفون - ٢ - ز) للفصل بين تناقض الحالين تنبيها على الاعتبار ، مع اتفاق الجملتين ، والوصل أجوز ، لان مقصود الكلام في بيان الصفتين جميعا.²⁶⁸

Secavendi'ye göre iki durum arasındaki zıtlığı ayırmak, bunun önemine dikkat çekmek ve iki ayetin daha iyi uyuşması için durmayıp geçmek daha caizdir. Çünkü sözün amacı yani bu sözden kasıt iki özelliği (sıfatı) birlikte açıklamaktır. Bu ayette ve bundan sonraki ayette alırken fazla fazla, verirken eksik ölçenlerden bahsedilmiştir. Yani, insanlar söz konusu kendileri olduğunda haklarını tastamam isterler. Fakat bir sonraki ayette de buyrulduğu gibi söz konusu başkaları olduğu zaman ölçüp tartıklarında haksızlık ederler. Burada ayetlerin arasını ayırmadan okumak sözün amacını daha anlaşılır kılar. Tefsiri : O kimseler ki: İnsanlar aleyhine ölçtükleri zaman tam ölçer alırlar.İşte kendilerine "Mutaffifler" denilen, alışverişlerinde doğruluktan ayrılan kimselerin hâllerini Cenab-ı Hak şöylece beyan buyuruyor. O hile yapanlar, (O kimseler ki: İnsanlar aleyhine ölçtükleri zaman) başkalarının bir malını kendileri için almak istedikleri vakit (tam ölçer alırlar.) Onun miktarını arttırmazlar, belki fırsat bulunca onu noksan göstererek nispeten az bir bedel ile almak isterler ve insanlar için ölçtükleri veya tarttıkları zaman ise eksiltirler. (Ve) O hilekârlar, kendi mallarını (insanlar için ölçtükleri veya tarttıkları zaman ise) o kendi mallarını (eksiltirler) tartışını veya kilosunu noksan yaptıkları hâlde onu tam gösterirler, kendi şahsî menfaatleri için başkalarına zarar vermekten sıkılmazlar, buyrulmuş oluyor ki: O hilebazlar, kendi

²⁶⁷ Bilmen, Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsîri,8,3972.

²⁶⁸ Secâvendî, *İtelü'l-Vukûf*, 3, 1104

malları hakkında daha çok hile yaptıkları için yalnız ölçülecek şeylerde değil, tartılacak şeylerde de hilede bulunurlar.²⁶⁹

83/29

إِنَّ الَّذِينَ أَجْرَمُوا كَانُوا مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا يَضْحَكُونَ / Günahkârlar (dünyada) iman

edenlere gülüp dururlardı

Secâvendî'nin tevcihi:

(يضحكون - ٢٩ - ز) لولاية ، والوصل أجوز لاتمام الكلام²⁷⁰

Secâvendî, bu ayetten diğerine geçişte sözün tamamlanması için vasletmeyi caiz görmüştür. Anlatılmak isteneni anlatmak, sözü bölmek ve tam anlatmak için vasl caizdir. Ayrıca Secâvendî tam anlatmak anlamındaki لاتمام kelimesinin لا takısını çıkartarak تمام şeklinde de kullanılabileceğinden bahsetmiştir.

Burada peşpeşe okunması gereken 29,30,31. âyetler dünyada inançlarından dolayı müminlerle alay eden, onları küçümseyen ve yollarının yanlış olduğunu ileri süren inkârcılar hakkında inmiş olup onları kınamakta ve uyarmaktadır. Bu sebeple ayetlerin arasında vakıf yapıp anlam bütünlüğünü karmaşaya sokmamalı ve vaslederek okumalıyız.

83/30

وَإِذَا مَرُّوا بِهِمْ يَتَغَامَزُونَ / Yanlarından geçtiklerinde birbirlerine kaş göz ederlerdi

Secâvendî'nin tevcihi:

(يتغامزون - ٣٠ - ز) كذلك²⁷¹

Secavendî, aynı şekilde buradaki vakf alametinin düştüğünden bahsetmiş ve durmadan geçmeyi daha caiz görmüştür.

83/31

²⁶⁹ Bilmen, Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsîri,8,3987.

²⁷⁰ Secâvendî, 'İlelü'l-Vukûf, 3, 1107

²⁷¹ Secâvendî, 'İlelü'l-Vukûf, 3, 1108

وَإِذَا انْقَلَبُوا إِلَىٰ أَهْلِهِمْ انْقَلَبُوا فَكِهِينَ / Sonra kendi çevrelerine dönerken neşe

içinde dönerlerdi

Secâvendî'nin tevcihi:

²⁷² (فكهين - ٣١ - ز) كذلك

Secavendi, aynı şekilde buradaki vakf alametinin düştüğünden bahsetmiş ve durmadan geçmeyi daha caiz görmüştür.

29-30-31 Tefsiri : Muhakkak o kimseler ki: Günah işlemişlerdi, iman etmiş olanlara gülerlerdi. Bu mübarek âyetlerde mü'minlerle alayda bulunan isyankâr kimselerin âhirette ne kadar korkunç bir vaziyette bulunacaklarını bildiriyor. Onların mü'minlere karşı olan pek çirkin hareketlerini kınıyor ve teşhîr ediyor. Onların nihayet lââyık oldukları cezalara kavuşacaklarını şöylece beyan buyurmaktadır. (Muhakkak o kimseler ki: Günah işlemişlerdi) Allah'ın emrine muhalefet ederek başkalarının hukukuna tecâvüze cür'et göstermişlerdi, kendi servetlerine aldanarak fakir mü'mînler ile alay etmişlerdi. (Îmân etmiş olanlara gülerlerdi.) Onların hâllerine bakarak alay etmeğe yeltenirlerdi. "Bu mübarek âyetin sebebi nüzulü olmak üzere şöyle deniliyor: Ebü Cehil ve benzeri gibi Kureyş reisleri Ammar, Bilâl-i Habeşî gibi ashab-ı kiramın fakirleriyle alay ediyorlar, onlara bakıp gülümsüyorlardı ve yine deniliyor ki: İmam-ı Ali Radiyallâh-ü Anh, müslümanlardan bir zümre ile münafıkların yanlarına gitmişler, o münafıklar ise o zâtlar ile alay etmeye cür'et etmişler, birbirlerine kaş ve göz işaretlerinde bulunmuşlar, sonra o münafıklar, kendi arkadaşlarının yanlarına gitmişler, biz bugün bir aslan, yâni: Başının tepesinde ve önünde kıl bulunmayan ve küçük ve küçük başlı olan bir kişiyi gördük diyerek gülmüşlerdi. Hz. Ali, daha Resûlul'lâh'ın huzuruna gelmeden bu âyet-i kerîme nazil olmuştur. Ve onların yanlarından geçtikleri zaman, birbirlerine karşı göz işaret yaparlardı.(Ve) O mü'mînler (onların) o alay eden dinsizlerin (yanlarından geçer oldukları zaman) o inkarcılar (birbirlerine karşı göz işareti yaparlardı.) Birbirlerine mü'minleri kaş ve göz işaretiyle göstermek isterlerdi, alay ederlerdi. Ve kendi taifelerinin yanlarına döndükleri zaman pek keyifli bir halde dönerler. (Ve) O münafıklar (kendi taifeleri yanlarına döndükleri zaman) buldukları yerden ayrılıp kendi yakınlarının, guruplarının hanelerine gittikleri vakit (pek keyifli bir hâlde bulunurlardı.) O mü'minler ile alay etmiş olmaları, hoşlarına giderek ondan dolayı

²⁷² Secâvendî, 'İlelü'l-Vukûf, 3, 1108

pek neşeli görünürlerdi."Fekâhet" zevklenmek, lâtife yapmak, kibirlenmek, çirkin lâkırdılarda bulunmak manasınadır.²⁷³

2.1.56.İnşikâk. 84/22-23

الَّذِينَ كَفَرُوا يُكْذِبُونَ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا يُوعُونَ / İnkârcılar tam aksine gerçeği yalanlıyorlar. Oysa içlerinde gizlediklerini Allah çok iyi bilmektedir

Secâvendî'nin tevcihi:

(يَكْذِبُونَ - ٢٢ - ز) لَلَايَةِ ، وَالْوَصْلُ اجْوِز ، لَانَ الْوَاوِ لِلْحَالِ

(بِمَا يُوعُونَ - ٢٣ - ز) كَذَلِكَ لِفَاءِ التَّعْقِيبِ²⁷⁴)

Secavendi, bu ayetten diğereine geçmeyi caiz görmüştür. Çünkü bir sonraki ayetin başlangıcı olan و harfî hal vavidir. Yani burdaki و durum bildirir.Secavendi buradaki vavı hal vavı Kabul ettiği için 'Allah onların gizlediklerini çok iyi bildiği halde,kafirler yalanlıyorlar' anlamı çıkıyor. Eğer hal vavı değilde atıf yani bağlaç vavı olsaydı 'Allah onların gizlediklerini çok iyi bilir'. Şeklinde olurdu. بِمَا يُوعُونَ kelimeside aynı şekildedir. Bir sonraki ayetteki ف takibiye ف 'sidir. Yani burada bir sonraki ayete atıf yapılıyor.

Tefsiri : Hatta kâfir olanlar, yalanlarlar. (Hattâ kâfir olanlar) Secde etmek değil, o Kur'an-ı Kerimi, onun haber verdiği kıyamet gününü, bu hususta ki en kuvvetli, açık delilleri bile (yalanlar.) Onlar o kadar inkâra müptelâ bulunmaktadırlar. (Halbuki, Allah) Teâlâ Hazretleri (onların) o inkarcıların (kalplerinde neler topladıklarını pek iyi bilendir.) Onların İslâmiyet'e karşı olan düşmanlıkları, câhilce düşünceleri ve pek kibirli inatları Allah tarafından tamamen bilmektedir. Artık onları pek acıklı bir azap ile müjdele.(Artık onları) O din düşmanlarını (pek acıklı bir azap ile müjdele.) Onlar, o inkârlarından, o içlerinde sakladıkları düşmanlıklarından dolayı pek şiddetli bir azaba lââyık olmuşlardır. Bu hakikati onlara ihtar et.²⁷⁵

²⁷³ Bilmen, Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsîri,8,3994.

²⁷⁴ Secâvendî, 'İlelül-Vukûf, 3, 1113

²⁷⁵ Bilmen, Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsîri,8,4001.

2.1.57. Â'lâ 87/16

بَلْ تُؤْتِرُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا / Fakat siz dünya hayatını tercih ediyorsunuz

Secâvendî'nin tevcihi:

(الدنيا - ١٦ - ز) والوصل أوجه ، لان الواو في معنى الحال ، أي : تؤثرون الدنيا مع ان الاخرة خير²⁷⁶

Secavendi'ye göre burada geçmek daha uygundur. Çünkü buradaki و hal vavı (durum) manasındadır. Yani, dünya hayatını tercih ediyorsunuz, ahiret hayatı daha iyi olmakla birlikte anlamındadır.

Tefsiri : Belki siz, dünya hayatını tercih edersiniz. (Belki siz) Ey insanlar!. Çoğunluk itibariyle (dünya hayatını) âhiret hayatı üzerine (tercih edersiniz) her hangi bir fânî varlığı, bir zevk ve safayı tercih ederek o gelecekteki bakî hayatı düşünmezsiniz, onun için çalışmazsınız. Halbuki, âhiret daha hayırlıdır ve daha bakîdir.(Halbuki âhiret) Dünyadan (daha hayırlıdır ve daha bakidir.) Çünkü: Âhiret hayatı ebedîdir, müminler hakkında cismanî ve ruhanî saadetleri içermektedir, dünya hayatı ise fânidir, elem ve kederlerden uzak değildir. Artık öyle saadete dayalı olan bir âhiret hayatını, bu fânî ve elem verici dünya hayatına tercih etmek lâzım değil midir?. O ebedî hayat için selâmet ve saadete vesîle olan güzel amellerde bulunmak icâbetmez mi?²⁷⁷

2.1.58. Leyl 92/12

إِنَّ عَلَيْنَا لَلْهُدَىٰ / Doğru yolu göstermek bize aittir

Secâvendî'nin tevcihi:

(للهدى - ١٢ - ز) والوصل لاتمام الكلام أجوز

278

Buradaki vasıl, sözü tamamlamak içindir. Secavendi, bu ayetten diğerine geçişte sözün tamamlanması için vasletmeyi caiz görmüştür. Anlatılmak isteneni anlatmak, sözü bölmek ve tam anlatmak için vasl caizdir. Ayrıca Secavendi tam anlatmak

²⁷⁶ Secâvendî, 'İlelü'l-Vukûf, 3, 1122

²⁷⁷ Bilmen, Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsîri,8,4018.

²⁷⁸ Secâvendî, 'İlelü'l-Vukûf, 3, 1133

anlamındaki **لا** kelimesinin **لا** takısını çıkartarak **تمام** şeklinde de kullanılabileceğinden bahsetmiştir.

Bir sonraki ayette şüphesiz ahirette, dünyada bizimdir. Denilmektedir. Yani burada Secavendî, iki ayeti bir cümle şeklinde okumayı daha caiz görmüş ve arayı açmadan okumanın gerekliliğinden bahsetmiştir.

Tefsiri : Kitap indirmek ve peygamber göndermek suretiyle hidayet ve dalâlet yollarını, hayrı ve şerri açıklamak Allah'a aittir. Allah insana duyu ve bilgi vasıtaları, akıl ve irade vermiş; hayrı şerden, hakkı bâtıldan ayırma imkânını bahşetmiştir. Bir sonraki ayette Allah Teâlâ hem dünya hem de âhîret hayatının kendisine ait olduğunu ifade buyurarak, her iki dünyanın kendi yönetiminde olduğunu belirtmekte, dolayısıyla her iki dünyanın iyilik ve güzelliklerini O'ndan istememiz gerektiğini ima etmektedir. Bu anlatılanların anlam bütünlüğü içinde olması içinde tek seferde vasledilerek okunması gerekir.

Cenab-ı Hak, şöyle buyuruyor: (Şüphe yok ki: Hidâyet yolunu göstermek bize aittir.) Yâni: Yüce Allah, insanları yaratmış, onlara hak ile bâtılın arasını ayırt edebilecek yaratılıştan gelen bir kabiliyet vermiştir ve onlara Peygamberleri ve kitapları vasıtasile hayır ve şer yolunu bildirmiştir. Bu, insanlık hakkında Allah'ın bir rahmetidir. Artık insanlar, kendilerine lütfen gösterilmiş olan hidâyet yolunu tasdik; etmeli değil midirler?. Ebedî istikbâllerini temine çalışmaları icâbetmez mi?. Ve muhakkak ki: Âhîret de, dünya da bizimdir. Yâni: Allah'ın zatına mahsustur. Onun mülküdür, o Yüce Yaratıcının kudret ve tasarrufu altındadır. Artık insanlık için lâzım değil midir ki: O Kerem Sahibi Mâbud' un emir ve fermanı doğrultusunda hareket etsinler.²⁷⁹

2.1.59. Tîn, 95/4

لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ / Biz insanı en güzel biçimde yarattık.

Secâvendî'nin tevcihi:

وعلى قوله : (تقويم - ٤ - ز) لابتداء حال بعد حال ، مع اتفاق الجملتين²⁸⁰

²⁷⁹ Bilmen, *Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*, 8, 4050.

²⁸⁰ Secâvendî, *'İlelü'l-Vukûf*, 3, 1138

Secavendi, iki cümlenin anlam birliği içinde olmasından dolayı yazıda olmayan bir halden sonra hal ile başlamak için ve iki cümle arasındaki anlam birliği için vasletmeyi caiz görmüştür. “Biz insanı en güzel biçimde yarattık” ayetinin peşine “Sonra onu aşağıların aşağısına indirdik” ayetinin gelmesi ve bu iki ayetin anlam bütünlüğünü sağlayabilmesi ve anlam birliğinden dolayı burada vasl yapmayı caiz görmüştür.

Tefsiri : Muhakkak ki: Biz insanı en güzel bir biçimde yarattık. (Muhakkak ki: Biz, insanı) O hususi nev'i (en güzel bir biçimde) en mükemmel bir şekil ve surette (yarattık.) bir çok kabiliyetlere eriştirdik. Evet.. İnsanlar, haddizatında pek üstün bir mahiyette yaratılmışlardır, kudrete ve irâdeye mâliktirler, ilk ve hikmet tahsiline kabiliyetlidirler, görür, işitir ve konuşurlar, böyle fâideli sıfatlara sahiptirler."Takvim", biçim, suret, bir şeyi lâyük olduğu bir şekilde yapmak demektir, günleri, mevsimleri gösteren cetvele de takvim denilir. Sonra da onu aşağıların en aşağısına döndürdük. (Sonra onu) O insanların bir kısım fertlerini yaratılış gereğine, varoluş gayesine muhalif hareket ettiğinden dolayı (aşağıların en aşağısına döndürdük.) yâni: İnsanların bir kısmı; insanlık şerefini kaybetmiş, kulluk vazifesini yerine getirmekten kaçınmış, hayvani bir hayatın esiri olmuş, gayr-ı meşru zevk ve sefaya dalmış olduğu için en bayağı bir mahlûk kesilmiş, artık cehenneme lâyük bulunmuştur. Cehennem ehli ise her aşağı kimseden daha aşağıdır, elbette ki, akıl ve fikrini güzelce kullanmayan, yaratılışındaki hikmeti, gayeyi düşünmeyen, maddî zevk ve sefaya esir olan, ahlâkı temizliğe muhalif harekette bulunan her hangi bir şahıs, insanlık şerefini zayi etmiş, en âdi bir mahlûktan ibaret bulunmuş olur.²⁸¹

2.1.60. Hümeze, 104/4

كَلَّا لَيُنْبَذَنَّ فِي الْحُطَمَةِ / Hayır! Andolsun ki o, hutameye atılacaktır.

Secâvendî'nin tevcihi:

(في الحطمة - ٤ - ز) والوصل أجوز لاتصال التعظيم بالمعظم ²⁸²

Secavendi, büyüğün daha da büyük olduğunu ifade etmek için birleştirerek okumayı caiz görmüştür. Ateşin büyüklüğünü ifade etmek için birleştirerek okumak daha caizdir. Hutame, “kıran, parçalayan” anlamında bir sıfat olup içine atılan her şeyi

²⁸¹ Bilmen, Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsîri,8,4061.

²⁸² Secâvendî, 'İlelü'l-Vukûf, 3, 1157

yakarak kırıp geçiren cehennemi veya onun özel bir bölümünü ifade eder. “Hayır” anlamına gelen 4. âyetin başındaki kellâ kelimesi, asıl gerçeğin yukarıda nitelikleri anlatılan o bedbaht inkârcının düşündüğü gibi olmadığını gösteren bir uyarı amacı taşır. Nitekim devamında onun mutlaka cehenneme atılacağı bildirilmektedir. Ateşin büyüklüğünün anlaşılması açısından ayetlerin vasledilerek okunmasını caiz görmüştür.

Tefsiri : Yok yok öyle değil, elbette ki: O hutameye atılacaktır.(Yok yok öyle değil...) O şahıs, pek yanlış düşünüyor, onun elindeki malı kendisini dünyada ebedî bir şekilde yaşatacak değildir. (Elbette ki:) o şahıs, bir gün ölecek, sonra da (hutameye atılacaktır.) pek büyük bir cezaya uğramış olacaktır.Hutamenin ne olduğunu sana ne şey bildirdi?.(Hutemenin) O pek muazzam, müthiş felâketin (ne olduğunu sana ne şey bildirdi?.) elbette ki: Onu insan daha hayatta iken tamamen bilip takdir edemez, onu insanlar, ancak Cenab-ı Hak'kın bildirmesiyle bilirler.²⁸³

²⁸³ Bilmen, Kurân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri,8,4093..

SONUÇ

Vakf ve ibtida ilmi denilince ilk akla gelen Kıraat ilmidir. Bu itibarla, bu disiplinin gereklerini mükemmel olarak yerine getirebilmek için kıraatlerle ilgili ayrıntılara da incelikleriyle hakim olmak gerekir. Çünkü bir kıraate göre durak olan yer bir diğerine göre durak olmayabilir.²⁸⁴

Fıkıh/İslam Hukuku ilmi'ni bilmek de vakf ve ibtidayı sağlıklı icra etmek için gereklidir. Nekzavl (683/1284) ve bazı alimler böyle düşünmüşlerdir. Çünkü yerine göre, meşhur fıkıh imamlarının görüşlerini bilmek vakf ve ibtida konusunda destek olur. Zira Kur'an'da öyle yerler var ki, bir mezhebe göre orada vakf yapmak gerekli iken bir başkasına göre gerekli değildir.²⁸⁵ Bundan dolayıdır ki, günahsız birine zina iftirası atmış olan birisinin şahitliğini -tövbe etmiş de olsa- asla kabul edilmeyeceği görüşünde olanlara göre vakıf ²⁸⁶ وَلَا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهَادَةً أَبَدًا ̣ ayetinin burasında yapılır; aksi görüştekilere göre ise vakıf, takip eden ayetin sonunda olmalı; iki ayet vasledilerek/ulanarak okunmalıdır.²⁸⁷

Noktalama işaretlerine dikkat edilmeksizin okunan herhangi bir edebî metnin anlamının bozulacağı, ifadeyi işiten kişilerin metinde dile getirilmek istenen şeylerin çok daha farklı şekline muhatap olacakları, böylece metnin içinden çıkılmaz, çirkin bir şekle sokulacağı izahtan varestedir.²⁸⁸ Bu gibi şeylerin insanlara bir benzerini getirmeleri konusunda meydan okuyan bir edebî metin için söz konusu olmaması gerektiği ise açıktır.²⁸⁹

Günlük konuşmada bile kişinin niyetine bakılmaksızın ifadesinin düzeltilmesinin o kişiden istenmesi, Yüce Allah'ın kitabı gibi eşsiz edebî bir metnin okunuşu esnasında bu gibi durumlara düşürmemesi için insanları ve âlimleri daha dikkatli olmaya yöneltmiş ve Kur'ân'ı okurken nerelerde durulup nerelerde durulmayacağıının öğrenilmesi gerektiği önemle vurgulanmıştır.²⁹⁰

²⁸⁴ Suyuti, *İtkan*, I, 89.

²⁸⁵ Suyuti, *İtkan*, I, 89.

²⁸⁶ 24. Nur, 4.

²⁸⁷ Zerkeşi, *Burhan*, I, 343, ayrıntı için bk: Nahhas, *el-Kat'*, s. 94.

²⁸⁸ Abdurrahman, Çetin, *Kur'ân Okuma Esasları*, Emin Yay., Bursa 2009, 260.

²⁸⁹ Nehhâs, s. 88.

²⁹⁰ İbnü't-Tehhân, Ebü'l-Abbas Abdülaziz b. Ali b. Muhammed, *Nizâmü'l-edai fi'l-Vakf ve'l-ibtidâ* (Thk: Ali Hüseyin Bevvâb), Riyad 1406/1985, 21.

Bir metinde yer alan ve ifadenin doğru bir şekilde dile getirilmesine yarayan noktalama işaretlerine benzetilebilecek vakıfların okuyuşta dikkate alınmaması sebebiyle ortaya pek çok anlam kayması ve anlam tahrifi çıkmaktadır.

Bu durumlara örnek olarak şu ayetler zikredilebilir;

291 *“Hakk'a çağrıya) olumlu cevap verenler, ancak (seni gönülden) dinleyip kulak verenlerdir. Ölülere ise, ancak Allah diriltir; sonra da hepsi O'na döndürülürler”* meâline ancak *يَسْمَعُونَ* fiiliyle vakf yapıp *وَالْمَوْتَى* kelimesiyle ibtida yapılmasıyla ulaşılır. Vakf ve ibtidâyâ dair herhangi bir uygulamaya yer verilmemesi durumunda anlamın karışması ihtimali doğmaktadır. Yani fasl edilmesi durumunda anlam, *“(Hakk'a çağrıya) olumlu cevap verenler, ancak (seni gönülden) dinleyip kulak verenler ve ölülerdir. Allah onları diriltir; sonra da hepsi O'na döndürülürler”* şeklinde olacak ve fesada uğrayacaktır.

292 *وَلَا يَحْزُنُكَ قَوْلُهُمْ إِنَّ الْعِزَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ*

“Onların (inkârcıların) sözleri seni üzmesin, çünkü bütün güç Allah'ındır” âyetinin okunuşunda *قَوْلُهُمْ* kelimesinde ilk cümle bitmekte sonra yeni bir cümle başlamaktadır.

Ancak iki cümle arası ayrılmadan (vakf yapılmadan) okunduğunda ortaya anlatılmak istenenden çok farklı (Onların, şan ve şeref bütünüyle Allah'ındır sözü seni üzmesin) bir anlam çıkmaktadır. İfadenin doğru bir şekilde ortaya çıkması ancak ilk cümle sonunda durulması, sonra ikinci cümlenin okunmasıyla mümkün olmaktadır.

293 *الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ سِرًّا وَعَلَانِيَةً فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ*

“Mallarını gece gündüz; gizli ve açık Allah yolunda harcayanlar var ya, onların Rableri katında mükâfatları vardır. Onlara korku yoktur. Onlar mahzun da olacak değillerdir. Faiz yiyenler, ancak şeytanın çarptığı kimsenin kalktığı gibi kalkarlar.” Burada cümle bir önceki âyetin sonunda tamam olmaktadır. Bu durum dikkate alınmayarak vakf yapılmadan iki cümle birleştirildiğinde sonraki âyette yer alan cümle

291 6. Enam, 36.

292 10. Yunus, 65.

293 2. Bakara, 274.

bir önceki cümlenin sıfatı durumuna gelmekte ve mana tamamen değişmektedir. (Ribâ yiyen kimseler hiçbir zaman mahzun da olamazlar.) manası ortaya çıkar.

قَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا سُبْحَانَهُ بَلْ لَمْ يَكُنْ لَهُ قَانُونَ²⁹⁴

“Allah, çocuk edindi” dediler. O, bundan uzaktır. Hayır! Göklerdeki ve yerdeki her şey Allah’ındır. Hepsi O’na boyun eğmiştir.” Burada biri müşriklere diğerleri yüce Allah’a ait cümleler aynı âyet içerisinde yer almaktadır. Aralarını ayırmaksızın okunması halinde Allah’ı tenzih eden ifade (O her şeyden münezzehtir.) müşriklerin ağzından çıkan sözün sıfatı olma özelliği kazanmaktadır. Böylece anlam ters çevrilmektedir: O zalimler “Allah kendisine çocuk edindi, haşa O her şeyden münezzehtir, yerde ve gökte ne varsa O’nundur” dediler.

Yukarıda verdiğimiz örnekler Kur’an’ın okunuşu (orijinal lafzın seslendirilişi) esnasında vakf yerlerine dikkat edilmemesi durumunda ortaya ne gibi karışıklıkların çıkabileceğine işaret etmektedir.

Vakflar yukarıda vurgulandığı gibi Kur’an’da bir nevi noktalama görevi görerek anlamın nerelerde bitmediğini, nerelerde tamam olduğunu, cümleler arasında anlam bakımından ilişkiyi dikkate alarak göstermektedir. Bu sebeple Kur’an metninde anlama konulan duraklar görevi görmektedirler. Kur’an metninin orijinal yapısının (nazmının) en önemli özelliklerinden olan ve Kur’an’a kendine has ses güzelliği sağlayan fâsılalar ise çoğunlukla gramatik anlamda birer cümle değildirler. Bu sebeple de anlam çoğu kere birden fazla âyet içerisinde ortaya çıkabilmektedir. Daha sonraları fâsıla yerlerinin belirtilmesi ve buralara son yüzyılda âyet numaralarının konulmasıyla Kur’an tercümelerinin fâsıllara göre yapılması bir nevi adet hâline gelmiştir. Bu durum mânânın fâsıllara uymadığı pek çok yerde anlam bozulmalarına, tercüme yanlışlarına, ifade ve üslupta düşüklüklere yol açmaktadır. Hâlbuki metinde yer alan vakflar mânâyı gözetmekte, cümlenin bittiği yerleri işaret etmektedirler. Bu yönüyle vakf ve ibtidâyâ riâyet ederek Kur’an’ın tilâvet edilmesi; anlamın doğru, yanlış düşüncelerin ortaya çıkma ihtimalini engellemeye yönelik olarak kişileri bağlayıcı bir durum haline gelmektedir.

Bu ilimle ilgili olarak asıl ele alınması gereken konu âyet başlarının başı başına birer durak olup olmadığı, âyet sonlarında vakf yapmanın mecburiyet durumunun ne olacağı Peygamber (sav.)’in âyet sonlarında vakf yaptığına dair görüşün nasıl

²⁹⁴ 2. Bakara, 116.

anlaşılması gerektiğidir. “Hz Peygamber (sav.) okuyuşunu bölerdi”²⁹⁵ anlamındaki hadisi delil getirerek İmam Beyhâki ve ehl-i edânın çoğuna göre âyet sonlarında durmak ve daha sonraki âyet başıyla ibtida yapmak mutlak olarak caizdir. Durumu biraz daha farklı boyutta ele alan kimi âlimler ise nakli değil de lafız ve mana ilişkisini göz önünde tutmuşlar âyet sonlarının daha ilerideki ifadelerle lafzî bir taalluk varsa ve anlam da bozuluyorsa vakf caiz değildir demişlerdir. Durulduğunda anlam bozulmuyor fakat sonrasında başladığında anlam bozuluyorsa durulur ve geriden alınarak devam edilir.²⁹⁶ Nefes almaksızın âyet sonlarında sekt yapmak mutlak olarak caizdir. Bu âyet sonlarını beyan etmek içindir.²⁹⁷ Ayet sonlarında durmanın hükmü âyet sonu olmayan yerlerdeki gibidir. Ayet sonunda anlamın bitip bitmediğine, sonrasında ilgisinin olup olmadığına dikkat edilir. Eğer cümlenin kendisinden sonrasında lafzî bir alakası varsa anlam bitmemiş olacağından burası âyet sonu olsa da burada durulmaz. Ancak lafzî bir taalluk yoksa durulabilir. Aralarında M. Tayfur es-Secâvendî, Ebû Muhammed Hasen b. Ali b. Said el-Ammânî, Zekeriyya el- Ensârî, Ahmed b. Abdilkerim el-Uşmûnî gibi âlimlerin bulunduğu çoğunluk tarafından tercih edilen bu görüş sahipleri Mushaf-ı şerife âyet sonları olduğu gibi âyet içlerinde de anlamı takip ederek vakf işaretleri koymuşlardır. Fakat bu âlimlerin tespit etmiş oldukları vakf çeşitlerinde bir birlik söz konusu değildir. Kimi âlimin hasen dediğine kimi kâfi, kiminin kâfi dediğine de kimi tâm vakf demiştir. Her ne kadar vakf ve ibtida ilmini bağlayıcı olarak tespit etsek de bu kuralların herkes tarafından genel geçer olduğunu kabul etmek mümkün değildir. Hatta kimi âlimler daha farklı bir bakış açısı getirerek Ebû Yûsuf’un (182/798) Kur’ân’da vakf yapılan yerler takdir edip bunları tâm, nâkıs, kabîh vb. şekilde isimlendirmenin bidat; bu şekilde adlandıran ve buna göre uygulama yapanın da bidatçı olacağı görüşündedir. Ona göre itirazın dayanağı Kur’ân’ın mucize olmasıdır. O bütündür; tümü de Kur’ân’dır, bir parçası da Kur’ân’dır. Tümü de tâm-hasendir, parçası da tâm-hasendir.²⁹⁸ demektedir. Bu görüşe itiraz edilmiştir. Alemuddîn es-Sehâvî de tek bir kelimenin i’câzdan nasibinin olmayacağını; muciz olanın hayran bırakan doku ve harikulade nazm olduğunu; i’cazın tek başına terimlerde olmayacağını söylemiştir. “Bütünü tâm-hasen olduğu gibi cüzü/parçası da tâm-hasendir” sözüne gelince; birisi (إذا جاء) okusa ve

²⁹⁵ Ebû Dâvûd, Vitr, 20; Tirmizî, *Fedâilü'l-Kur’ân*, 23.

²⁹⁶ Mahmûd Husarî, *Meâlimü'l-İhtidâ ilâ Ma’rifeti'l-Vakfi ve'l-İbtidâ*, Kahire 52.

²⁹⁷ Husarî, 54.

²⁹⁸ Sehâvî, Ebû'l-Hasan Alemüddin Ali b. Muhammed b. Abdüsselam, *Alemü'l-İhtidâ fî Marifeti'l-Vakfi ve'l-İbtidâ* (Thk: Ali Hüseyin el-Bevvâb) Mektebetü't-Turâs, Mekke, II, 552.

vakıf yapsa, bu söz tām ve Kur’ân mıdır? diye sorulduğunda “Evet” denilecek olsa, “Peki, konuşan (إذا جاء الشتاء) demek istemişse ne olacak?” denilmez mi? İşte, Kur’ân kelimeleri, münferid olarak insan sözünde de mevcuttur. Ancak ne zaman ki bunlar bir araya gelip nazm oluşturur; o zaman başka sözlerden ayrılır ve kendisindeki mûciz olma vasfı ortaya çıkar.²⁹⁹

²⁹⁹ Sehâvî, II, 553.

KAYNAKÇA

- Altıkulaç, Tayyar, “Secâvendî” *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* XXXVI, TDV Yayınları, Ankara 1989 268-269.
- Âsım Efendi, *Kamus Tercemesi*, İstanbul 1305.
- Âşikkutlu, Mehmed Rüşdî, *Elfaz*, Ankara 1975.
- Buhârî, *Fedâilü'l-Kur'ân*, II, Beyrut, 2006.
- Cârullah, Musa, *Şerh-u Tayyibeti'n-Neşr*, Kazan 1912.
- Çetin, Abdurrahman, *Kur'ân Okuma Esasları*, Emin Yayınları, Bursa 2009.
- Dânî, *el-Müktefâ fi'l-Vakfî ve'l-İbtidâ* (Thk: Yûsuf Abdurrahman Maraşlı), Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 1987.
- Ebûbekr Ahmed, *Şerh-u Tayyibeti'n-Neşr* (Thk: Ali Muh. ed-Debbâ), Musdafa'l-Babi'l-Halebî, Mısır 1950.
- Ensârî, Ebû Yahyâ Zekerîyya, *el-Maksad li Telhisi Mâ fi'l-Mürşîd*, Mısır 1353/1934.
- Feyyûmî, Ebu'l-Abbas Ahmed b. Muhammed b. Ali el-Hamevî, *el-Misbâhu'l-Münîr fi Ğarîbi'Şerhi'l-Kebîr*, Kahire 1898.
- İbn Kesîr, *Hadislerle Kurân'ı Kerîm Tefsîri*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1984.
- İbnu'l-Cezerî, *Gâyetü'n-nihâye*, V, Beyrut 2016.
- İbnü'l- Cezerî, *en-Neşr*, V, Beyrut 2016.
- İbn Hacer, Abdullah b. Ömer b. Hattab, *el-İsâbe*.
- İbn Manzur, Muhammed b.Mükerrem, *Lisânü'l-Arab, Dâru'l- Meârif*, Kâhire 1119.
- İbn Manzûr, Ebû'l-Fadl Cemâluddîn Muhammed b. Mukarrem, *Lisanu'l-Arab*, I-XV, Beyrut 1410.
- İbn Nehhâs, *el-Kat' ve'l-İ'tinâf*, I, Beyrut 2002.
- İbnü't-Tehhân, Ebü'l-Abbas Abdülaziz b. Ali b. Muhammed, *Nizâmü'l-edai fi'l-Vakf ve'l-ibtidâ* (Thk: Ali Hüseyin Bevvâb), Riyad 1406/1985.
- İsfehâni, *el-Müfredât fi Ğarîbi'l-Kur'ân*, II, Mektebet-ü Nezâr-ü Mustafa'l- Bâz, 688.
- Kur'an-ı Kerim.
- Mahmûd Husarî, *Meâlimü'l-İhtidâ ilâ Ma'rifeti'l-Vakfî ve'l-İbtidâ*, Kahire 1985.
- Ömer Nasuhi Bilmen, *Kurân'ı Kerîm'in Türkçe Meâli Alisi ve Tefsîri*, VIII, İstanbul 1987.

- R. Paret, "Secâvendî", İslam Ansiklopedisi, X, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 2005
301-302.
- R. Sellheim, "al-Sadjawandi", *The Encyclopaedia of Islam* (New Edition) Leiden 1995.
Secâvendî, *İlelü'l-Vukûf*, III, Riyad 2006.
- Sehâvî, Ebü'l-Hasan Alemüddin Ali b. Muhammed b. Abdüsselam, *Alemu'l-İhtidâ fî
Marifeti'l-Vakfi ve'l-İbtidâ* III, Riyad 2006.
- Suyûtî, *el-İtkân fî Ulûmi'l-Kur'ân* (Thk: Ahmed b. Ali), Dâru'l-Hadîs, Kâhire 2006.
- Zerkeşî, *el-Burhân fî Ulûmi'l-Kur'ân* (Thk: Ebi'l-Fadl et-Dimyatî), Dâru'l-Hadîs,
Kâhire 2006.
- Zerruk, Muhammed Halîl, *el-Vakfu's-Sarfî Mâ Yukifu Aleyhi ve Mâ La Yukif*, Bingazi
1999.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Maşite EGİN
Doğum Yeri ve Tarihi	Zonguldak 15/09/1992
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Y. Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Bildiği Yabancı Diller	Arapça , İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri	Vakf ve İbtidâ Seminer Çalışması
İş Deneyimi	
Stajlar	Rabia Hatun Kız Anadolu İmam Hatip Lisesi
Projeler	-
Çalıştığı Kurumlar	Serbest Meslek
İletişim	
E-Posta Adresi	mysite_egin@hotmail.com
Tarih	2019